

Algemeen ambtsbericht
Democratische Republiek Congo

Juli 2008

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel- en Migratiezaken
Den Haag
070 - 348 4517

	<i>Pagina</i>
Inhoudsopgave	
1 Inleiding	4
2 Landeninformatie	5
2.1 Basisgegevens	5
2.1.1 Land en volk	5
2.1.2 Staatsinrichting	7
2.1.3 Geschiedenis	10
2.2 Politieke ontwikkelingen	12
2.3 Veiligheidssituatie	20
3 Mensenrechten	38
3.1 Juridische context	38
3.1.1 Verdragen en Protocollen	38
3.1.2 Nationale wetgeving	39
3.2 Toezicht op naleving van mensenrechten	41
3.3 Naleving en schendingen	44
3.3.1 Vrijheid van meningsuiting	45
3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering	46
3.3.3 Vrijheid van godsdienst	47
3.3.4 Bewegingsvrijheid	49
3.3.5 Rechtsgang	53
3.3.6 Arrestaties en detenties	54
3.3.7 Situatie in gevangenissen	55
3.3.8 Mishandeling en foltering	57
3.3.9 Verdwijningen en ontvoeringen	58
3.3.10 Buitengerechtelijke executies en moorden	58
3.3.11 Doodstraf	58
3.4 Positie van specifieke groepen	59
3.4.1 Vrouwen en meisjes	59
3.4.2 Etnische groepen	65
3.4.3 Homoseksuelen	70
3.4.4 Minderjarigen	71
3.4.5 Dienstplicht en desertie	78
4 Migratie	79
4.1 Ontheemden- en vluchtelingenstromen	79
4.1.1 Buiten de DRC	79
4.1.2 Binnen de DRC	79
4.2 Activiteiten van internationale organisaties	80
Literatuurlijst	81
I Kaart van de Democratische Republiek Congo	85

II	Provincie-indeling van de Democratische Republiek Congo (nieuwe grondwet)	86
III	Lijst met kabinetsleden (sinds de kabinetswijziging van 25 november 2007)	87

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de huidige situatie in de Democratische Republiek Congo beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asiolverzoeken van personen die afkomstig zijn uit de Democratische Republiek Congo en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Congolese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in de Democratische Republiek Congo (laatstelijk december 2007). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van november 2007 tot en met mei 2008.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordiging in Kinshasa aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek en veiligheidsgebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de recente geschiedenis van de Democratische Republiek Congo. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van de Democratische Republiek Congo opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in de Democratische Republiek Congo geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij de Democratische Republiek Congo partij is, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van vluchtelingen, binnenlands ontheemden en activiteiten van internationale organisaties aan de orde.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De Democratische Republiek Congo (DRC) is na Sudan en Algerije het grootste land in Afrika. De totale oppervlakte is 2.345.410 vierkante kilometer, een gebied ongeveer zo groot als West-Europa. De buurlanden zijn Angola, de Republiek Congo (Brazzaville), de Centraal-Afrikaanse Republiek, Sudan, Uganda, Rwanda, Burundi, Tanzania en Zambia. De kustlijn bedraagt 37 kilometer.¹

De DRC is onderverdeeld in elf provincies: Bas-Congo, Kinshasa, Bandundu, Equateur, Province Orientale, Kasai Occidental, Kasai Oriental, Maniema, Noord-Kivu, Zuid-Kivu en Katanga. De nieuwe grondwet (van kracht sinds 18 februari 2006) voorziet echter in een onderverdeling in 26 provincies, die gestalte zou moeten krijgen in de 36 maanden volgend op de installatie van de nieuwe politieke instituties na de verkiezingen die in 2006 zijn gehouden.² In de *loi sur la décentralisation*, die op 11 januari 2008 door de Nationale Vergadering werd aangenomen, staat echter bepaald dat de territoriale herindeling vorm moet krijgen in de 36 maanden volgend op het moment waarop deze decentralisatiewet van kracht wordt. Het is dus nog niet bekend wanneer de nieuwe indeling zal ingaan.³

Volgens de nieuwe grondwet zal de DRC worden onderverdeeld in de stad Kinshasa (met de status van provincie) en de volgende provincies: Bas-Uele, Equateur, Haut-Lomami, Haut-Katanga, Haut-Uele, Ituri, Kasai, Kasai Oriental, Kongo central, Kwango, Kwilu, Lomami, Lualaba, Lulua, Mai-Ndombe, Maniema, Mongala, Nord-Kivu, Nord-Ubangi, Sankuru, Sud-Kivu, Sud-Ubangi, Tanganyika, Tshopo en Tshuapa.⁴ Een kaart van de provincie-indeling is bijgevoegd als bijlage II. De provincies zijn verder onderverdeeld in de volgende eenheden: de stad, de *commune*, de sector en de *chefferie* (gezagsgebied van een traditionele *chef*).

---

¹ Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook - Congo, Democratic Republic of the, 13 juni 2006

² Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 47ème année, numéro spécial, 18 februari 2006; Constitution de la République Démocratique du Congo, artikel 2 en 226 (Constitution)

³ MONUC, DRC National assembly adopts decentralisation law, 14 januari 2008

⁴ Constitution, artikel 2

De bevolking van de DRC wordt geschat op ongeveer 66 miljoen inwoners en bestaat voor bijna de helft uit kinderen onder de 15 jaar. Slechts 2,6% van de bevolking is ouder dan 65 jaar.⁵

In de DRC wonen ongeveer 250 etnische groeperingen, waarvan de meerderheid (ongeveer 80% van de bevolking) als Bantu wordt geclassificeerd. De drie grootste etnische groeperingen worden tot de Bantuvolkeren gerekend: de Baluba (18 %), de Mongo (17 %) en de Bakongo (12 %). Kleinere Bantugroepen zijn o.a. de Banyarwanda (Hutu- en Tutsi-groepen), de Nande, de Hunde en de Babembe. Andere etnische groeperingen worden tot de Nilotische volkeren (o.a. de Alur) en de Sudanese volkeren gerekend.⁶ Daarnaast behoort een klein gedeelte van de bevolking tot de Bambuti (pygmeeën), de oorspronkelijke bewoners van Midden-Afrika, een bevolkingsgroep die sterk onder druk staat (zie ook 3.4.2).

De officiële taal van de DRC is het Frans en wordt door een groot deel van de stedelijke bevolking gesproken. Het onderwijs wordt gegeven in het Frans, in alle onderwijsinstellingen en op alle niveaus. Degenen die enig onderwijs hebben genoten spreken derhalve (een zekere mate van) Frans. De meest gesproken taal is echter Lingala (vooral in Kinshasa en langs de rivieren), gevolgd door Kikongo (ten westen van Kinshasa), Tshiluba (in het zuiden) en Swahili (in het oosten en noordoosten, ook wel Kingwana genoemd). Daarnaast zijn er nog tientallen lokale talen. Hutu- en Tutsi-groepen (waaronder de Banyamulenge) spreken een dialect van het Kinyarwanda (zie ook paragraaf 3.4.2).

Ongeveer 55% van de Congolese bevolking is rooms-katholiek; 30 % is protestant; Circa 5% van de bevolking is Kimbanguïst⁷ en 5% moslim. Het overige deel van de Congolese bevolking hangt voornamelijk traditionele inheemse godsdiensten aan.⁸

De Congolese munteenheid is de Congolese frank (FC, *franc congolais*, internationale monetaire afkorting: CDF). In maart 2008 was 1 euro ongeveer 670 Congolese frank waard.⁹

---

⁵ Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook - Congo, Democratic Republic of the, 6 september 2007

⁶ <http://www.tlfg.ulaval.ca>, geraadpleegd op 28 maart 2007

⁷ Het Kimbanguïsme is een religie die haar wortels heeft in het christendom. De beweging werd op 6 april 1921 gesticht door Simon Kimbangu en is lange tijd door het Belgische koloniale bewind als subversief beschouwd. Voluit heet zij *Église de Jesus Christ sur Terre par le Prophète Simon Kimbangu*.

⁸ U.S. Department of State, International Religious Freedom Report 2006, Democratic Republic of the Congo, 15 september 2006.

⁹ www.oanda.com/convert/classic, geraadpleegd op 27 maart 2008

2.1.2 Staatsinrichting

Met de implementatie van de nieuwe grondwet, de presidentsverkiezingen en de installatie van een democratisch gekozen parlement is een einde gekomen aan de transitieperiode die volgde op de vredesakkoorden van Pretoria (2002) en Sun City (2003). De Democratische Republiek Congo beschikt nu over een democratisch gelegitimeerde regering, onder leiding van president Joseph Kabila en minister-president Antoine Gizenga.

Grondwet

Op 18 februari 2006 werd de huidige Congolese grondwet van kracht, nadat 84% van de Congolezen zich hier in een referendum voor had uitgesproken. In de periode van 18 februari 2006 tot aan het einde van de transitieperiode op 6 december 2006 was tegelijkertijd de overgangsgrondwet van kracht. Veel belangrijke wetten (o.a. het Wetboek van Strafrecht) stammen uit de koloniale tijd en moeten nog in overeenstemming worden gebracht met de nieuwe grondwet, maar ook met internationale verdragen die de DRC heeft ondertekend.

De grondwet voorziet in een scheiding van de uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht.

Uitvoerende macht

De grondwet voorziet in de verkiezing van een president voor vijf jaar, die eenmaal herkozen kan worden. De president is het staatshoofd en de opperbevelhebber van de strijdkrachten. De president mag geen nevenfunctie bekleden in een politieke partij. Bij permanente verhindering van het staatshoofd zal de senaatsvoorzitter de presidentiële taken waarnemen. Vrijwel alle besluiten van de president dienen tevens te worden ondertekend door de minister-president. De president benoemt, na consultatie van de Nationale Vergadering (*Assemblée nationale*), de minister-president uit de parlementaire meerderheid in de Nationale Vergadering.

De regering bestaat, naast de minister-president, uit de ministers, vice-ministers en indien van toepassing de vice-premiers, ministers van Staat en gevolmachtigd ministers. De president zit de ministerraad voor of delegeert deze taak aan de minister-president.¹⁰

Sinds 6 december 2006 is Joseph Kabila de democratisch gekozen president van de Democratische Republiek Congo. Kabila maakte de samenstelling van zijn kabinet op 5 februari 2007 op televisie bekend. De premier is Antoine Gizenga. Op 25 november 2007 maakte president Kabila een kabinetswijziging bekend (zie

---

¹⁰

Constitution, artikel 68-90 en 96

paragraaf 2.2). Het kabinet-Gizenga bestaat momenteel uit drie Ministers van Staat, 30 ministers en 12 vice-ministers.¹¹ Overigens vergen veel strategische beslissingen in de praktijk de goedkeuring van Augustin Katumba Mwanke¹², die in november 2007 werd benoemd tot partijvoorzitter van de PPRD.¹³ Voor een volledig overzicht van alle bewindspersonen, zie bijlage III.

De provincies worden bestuurd door een gouverneur, een vice-gouverneur en maximaal tien provinciale ministers. De gouverneur en de vice-gouverneur worden gekozen door de leden van de Provinciale Staten (*Assemblées provinciales*). Zij dienen voor een termijn van vijf jaar en kunnen eenmaal herkozen worden. De gouverneur wijst de provinciale ministers aan.¹⁴ De grondwet bepaalt op welke terreinen de provincies (mede-)bevoegd zijn om beleid te maken.¹⁵ De grondwet bepaalt verder dat 40% van de staatsinkomsten terug zullen vloeien naar de provincies waar die inkomsten zijn gegenereerd. Hierdoor hebben gouverneurs en provinciale overheden relatief veel invloed, zeker in de rijkere mijnbouwgebieden, aangezien de publieke sector veruit de grootste werkgever is en bijna de enige bron van financiering.¹⁶

Wetgevende macht

De wetgevende macht wordt uitgeoefend door een parlement dat uit twee kamers bestaat: de Nationale Vergadering en de Senaat. De Nationale Vergadering bestaat uit 500 leden die rechtstreeks worden gekozen door de bevolking voor een termijn van vijf jaar. De leden vertegenwoordigen het hele land. Senatoren vertegenwoordigen hun provincie en worden getrap gekozen door de (rechtstreeks gekozen) leden van de Provinciale Staten, eveneens voor een termijn van vijf jaar. Oud-presidenten van de republiek zijn (indien zij democratisch zijn gekozen) senator voor het leven.

De Nationale Vergadering kan de regering – of een lid daarvan - tot aftreden dwingen middels een motie van wantrouwen. Indien er sprake is van een vóórtdurende crisis tussen de regering en de Nationale Vergadering kan de president, na consultatie van de regering en de voorzitters van de beide kamers, besluiten de Nationale Vergadering te ontbinden. Dit kan echter niet plaatsvinden in een verkiezingsjaar of wanneer de noodtoestand is afgekondigd.¹⁷

---

¹¹ Panapress, RD Congo: Liste du nouveau gouvernement congolais,

¹² Katumba Mwanke maakte eerder deel uit van de regering van de toenmalige president Laurent Kabila. Hij werd in 2002 onder grote druk van de internationale gemeenschap tot aftreden gedwongen, naar aanleiding van een VN-rapport waarin hij beschuldigd werd van betrokkenheid bij de illegale winning van delfstoffen.

¹³ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, maart 2008

¹⁴ Constitution, artikel 198

¹⁵ Constitution, artikel 201-206

¹⁶ Reuters, Kabila allies dominate Congo governors' elections, 29 januari 2007

¹⁷ Constitution, artikel 100-148 en 197

De huidige leden van de Nationale Vergadering werden op 30 juli 2006 gekozen en op 22 september 2006 geïnstalleerd. Met 111 van de 500 zetels is de partij van president Kabila, de PPRD (*Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie*) de grootste fractie. De tweede partij is de MLC (*Mouvement de Libération du Congo*) van Jean-Pierre Bemba¹⁸, met 64 zetels. PALU (*Parti Lumumbiste Unifié*), de partij van Antoine Gizenga, heeft 34 zetels, CODECO (*Convention des Démocrates Congolais*) heeft 25 zetels en de RCD (*Rassemblement Congolais pour la Démocratie*) beschikt over vijftien zetels.¹⁹ De voorzitter van de Nationale Vergadering is Vital Kamerhe.

De regering van Kabila kan rekenen op de steun van een meerderheid van de leden van de Nationale Vergadering. Zij hebben zich verenigd in een brede coalitie van zo'n 300 parlementariërs die bekend staat als de *Alliance de la majorité présidentielle* (AMP). Naast de PPRD bestaat de alliantie uit nog 37 andere (veelal) kleine politieke partijen. Diverse oppositiepartijen, waaronder de MLC van Jean-Pierre Bemba, hebben zich verenigd in de *Union pour la Nation* (UN) die ruim honderd leden telt.

Op provinciaal niveau wordt de uitvoerende macht (in casu: de gouverneur, vice-gouverneur en zijn provinciale ministers) gecontroleerd door de *Assemblées provinciales*. De leden van de *Assemblées provinciales* worden direct gekozen door de bevolking voor een termijn van vijf jaar. Deze leden kiezen de gouverneur en vice-gouverneur van hun provincie. Daarnaast kiezen zij de senatoren die namens hun provincie zitting nemen in de Senaat.²⁰

Alle verkiezingen in de DRC worden georganiseerd door de onafhankelijke *Commission Electorale Indépendante* (CEI), die wordt voorgezeten door de priester Apollinaire Malumalu. De CEI is opgericht overeenkomstig het *Accord Global et Inclusif sur la Transition* (2002) en wordt grotendeels gefinancierd door de Congolese overheid en bilaterale donoren. Het is de bedoeling dat de CEI, nu de transitieperiode is afgelopen, vervangen zal worden door een permanente kiesraad (CENI). Zolang dat nog niet gebeurd is, blijft de CEI verantwoordelijk voor verkiezingen.²¹

---

¹⁸ Zoals het voorgaande ambtsbericht vermeldt, vertrok MLC-leider en senator Jean-Pierre Bemba op 11 april 2007 naar Portugal, naar aanleiding van de gevechten die hij uitvocht met het Congolese leger nadat hij had geweigerd zijn militie te demobiliseren. Formeel bevond hij zich daar op medische gronden, feitelijk kon gesproken worden van politieke ballingschap. Bemba werd op 23 mei 2008 gearresteerd en overgebracht naar het Internationaal Strafhof (zie verder paragraaf 2.2).

¹⁹ <http://www.parlement-rdc.org>, geraadpleegd op 22 februari 2007

²⁰ Constitution, artikel 198

²¹ MONUC, IEC: We await the parliament to vote on the law for the new CENI, 22 december 2006

Rechterlijke macht

De rechterlijke macht (bestaande uit rechtbanken en tribunalen) is volgens de grondwet onafhankelijk van de wetgevende en uitvoerende macht. De in de grondwet genoemde gerechten zijn:

- het Constitutionele Hof (*Cour constitutionnelle*);
- het Hof van Cassatie (*Cour de cassation*);
- de Raad van State (*Conseil d'État*);
- het Militaire Hoogerechtshof (*Haute Cour militaire*);
- militaire en civiele gerechtshoven, rechtbanken en parketten.²²

Zie paragraaf 3.3.5 voor meer informatie over de rechtsgang in de DRC.

2.1.3 Geschiedenis

Voor een uitgebreidere weergave van de geschiedenis van de DRC wordt verwezen naar de algemene ambtsberichten DRC uitgebracht in de periode april 2002 tot december 2007.

Het grondgebied van de huidige DRC was vanaf 1908 een Belgische kolonie en werd in 1960 onafhankelijk onder de naam Congo-Kinshasa. In 1965 kwam Joseph Mobutu aan de macht. Deze veranderde zijn naam in Mobutu Sese Seko en doopte zijn land om tot Zaïre. Mobutu regeerde Zaïre op corrupte en autocratische wijze en speelde verschillende (etnische) groepen tegen elkaar uit om aan de macht te kunnen blijven. Democratiseringsprocessen, begin jaren negentig begonnen onder druk van de internationale gemeenschap, liepen op niets uit.

In 1996 kwamen de Banyamulenge, een etnische groep van Tutsi-afkomst, in opstand tegen het regime van Mobutu. Zij kregen steun van andere dissidente groeperingen, verenigd in de *Alliance des Forces Démocratiques pour la Libération du Congo-Zaïre* (AFDL), die onder leiding stond van Laurent Désiré Kabila. Met militaire steun van de legers van Rwanda en Uganda, wisten de AFDL-troepen Mobutu in 1997 te verdrijven. Kabila greep de macht en gaf het land de naam: *République démocratique du Congo* (Democratische Republiek Congo).

Eind 1998 drong Kabila er op aan dat de Rwandese troepen, die hem in het zadel hadden geholpen, het land zouden verlaten. Enkele dagen later braken in de steden Bukavu en Goma gevechten uit tussen achtergebleven Rwandese militairen en eenheden van het Congolese leger, de *Forces Armées Congolaises* (FAC). Dit was het begin van een gewapende opstand tegen Kabila. Deze groeide snel uit tot een regionaal conflict waarbij verschillende Afrikaanse landen militair betrokken

---

²²

Constitution, artikel 149

waren. De oppositie tegen Kabila kreeg steun van de legers van Rwanda en Uganda. Zij waren aanvankelijk aan de winnende hand en hadden de buitenwijken van Kinshasa al bereikt toen Kabila militaire steun vroeg en kreeg van de legers van Angola, Namibië en Zimbabwe. Een grootschalige oorlog brak uit, waarbij zeven landen betrokken waren. Kabila wist de opstandelingen terug te drijven naar het oosten van Congo.

Op 16 januari 2001 werd Laurent Kabila door een lijfwacht vermoord. Zijn zoon Joseph werd uitgeroepen tot opvolger. De jonge Kabila zocht, in tegenstelling tot zijn vader, snel na zijn aantreden toenadering tot de internationale gemeenschap. Joseph Kabila begon een Inter-Congolese Dialoog die leidde tot een overeenkomst tussen de belangrijkste strijdende partijen: het *Accord Global et Inclusif sur la Transition*, dat op 16 december 2002 in Pretoria werd gesloten. De *Final Act* van de Inter-Congolese Dialoog werd op 1 en 2 april 2003 ondertekend in Sun City, Zuid-Afrika. Deze *Final Act* regelde de totstandkoming van een interim-grondwet en de vorming van een nationale overgangsregering. Deze overgangsregering werd op 30 juni 2003 geïnstalleerd en daarmee werd de burgeroorlog formeel beëindigd.

De overgangsregering kreeg de taak om de DRC gedurende een transitieperiode te regeren en om te vormen tot een stabiele en vreedzame samenleving met democratisch gekozen en gecontroleerde bestuursorganen. Onderdeel van haar opdracht was het ontwerpen van een nieuwe grondwet en het organiseren van vrije verkiezingen. In februari 2006 werd de nieuwe grondwet, nadat deze in een referendum door de bevolking was aangenomen, door de president bekrachtigd. Op 30 juli 2006 vonden in de DRC parlaments- en presidentsverkiezingen plaats. Deze verkiezingen verliepen relatief rustig. Aangezien geen van de presidentskandidaten een meerderheid van de stemmen behaalde bleek een tweede ronde nodig te zijn.

Op zondag 20 augustus 2006, enkele uren voordat de uitslag van de eerste ronde van de presidentsverkiezingen bekend werd gemaakt, braken in Kinshasa gevechten uit tussen soldaten van de Republikeinse Garde (*Garde républicaine*)²³ en aanhangers van toenmalig vice-president en presidentskandidaat Jean-Pierre Bemba. De gevechten hielden drie dagen aan en kostten enkele tientallen mensen het leven. Op 22 augustus sloten Bemba en Kabila, onder grote druk van de internationale gemeenschap, een verdrag waarin zij beloofden hun troepen terug te trekken. Hierna keerde de rust terug in Kinshasa.

²³

De Republikeinse Garde heette voorheen GSSP (*Groupe spécial de sécurité présidentielle*) en staat nog steeds onder die afkorting bekend. Deze garde staat direct onder bevel van president Kabila. Naar schatting gaat het om 14.000 soldaten in totaal, waarvan 5.000-6.000 in Kinshasa zijn gelegerd. Bemba had destijds in Kinshasa ongeveer 500 soldaten tot zijn beschikking. (International Crisis Group, *Securing Congo's Elections: Lessons from the Kinshasa Showdown*, 2 oktober 2006; AP, *Guard of Congo's rebel leaders refuse to stand down*, 16 maart 2007).

De tweede ronde van de presidentsverkiezingen vond plaats op 29 oktober 2006. Uiteindelijk versloeg Joseph Kabila zijn naaste rivaal Jean-Pierre Bemba. Kabila werd met 58% van de stemmen gekozen tot president van de republiek. Op 6 december 2006 werd Joseph Kabila geïnstalleerd als president van de Democratische Republiek Congo.²⁴ Hiermee kwam formeel een einde aan het transitieproces, zoals voorzien in het *Accord Global et Inclusif sur la Transition* uit 2002.²⁵ Dat neemt niet weg dat de transitie nog niet geheel is voltooid: niet alle gebieden in de DRC zijn onder controle van het nationale leger, nog niet alle rebellengroeperingen zijn gedemobiliseerd of geïntegreerd in het nationale leger en parallelle commandostructuren blijven bestaan in verschillende delen van het land.

In maart 2007 braken in Kinshasa gevechten uit tussen het Congolese leger (FARDC) en soldaten van MLC-leider Bemba, die had geweigerd om zijn privé-militie te ontwapenen. Bij de confrontatie vielen honderden doden, waaronder veel burgerslachtoffers. Veel MLC-strijders gaven zich over; anderen sloegen op de vlucht. Bemba zelf vertrok, na bemiddeling van de internationale gemeenschap, op 11 april 2007, met toestemming van de Senaatsvoorzitter, op ziekteverlof naar Portugal om zich daar te laten behandelen.

2.2 Politieke ontwikkelingen

Tijdens de verslagperiode vonden enkele belangrijke politieke ontwikkelingen plaats. Zo werd op 25 november 2007 een kabinetswijziging bekend gemaakt. In januari vonden in Goma, Noord-Kivu, vredesbesprekingen plaats tussen CNDP, diverse Mai-Maïgroeperingen, vertegenwoordigers van de Congolese staat en het maatschappelijk middenveld. Deze besprekingen mondden uit in een *Acte d'Engagement* die onder andere een staakt-het-vuren behelsde. Oppositieleider Jean-Pierre Bemba, die in maart 2007, na de gevechten tussen zijn militie MLC en ordetroepen, het land moest verlaten, verbleef gedurende de verslagperiode in Portugal en België totdat hij op 23 mei 2008 in zijn woning even buiten Brussel werd gearresteerd op verzoek van het Internationaal Strafhof.

Kabila maakt kabinetswijziging bekend

In de nacht van 25 op 26 november 2007 werd op de staatstelevisie een herschikking van het kabinet bekendgemaakt.²⁶ Deze wijziging werd reeds enkele maanden eerder aangekondigd, naar aanleiding van groeiende kritiek op de grote omvang van de ministersploeg en traagheid waarmee het kabinet van start was gegaan. Het aantal bewindspersonen werd teruggebracht van zestig naar

---

²⁴ BBC News, DR Congo's president is sworn in, 6 december 2006

²⁵ S/2007/156

²⁶ Deze kabinetswijziging valt formeel buiten de verslagperiode van dit algemeen ambtsbericht, maar wordt hier omwille van de volledigheid toch beschreven.

vijfenvestig: drie Ministers van Staat, dertig ministers en twaalf vice-ministers.²⁷ Het nieuwe kabinet telt vijf vrouwelijke bewindspersonen. De belangrijkste functies blijven in handen van Kabila-getrouwen; het politieke krachtenveld is hierdoor niet veranderd. De minister van Justitie (PALU) en de minister van Mensenrechten (MSR) moesten het veld ruimen. De beide portefeuilles zijn nu samengevoegd onder Mutombo Bakafua Nsenda (PPRD), een jurist die vele wetsteksten uit de beginperiode van Mobutu's presidentschap heeft geschreven.

Een nieuwe ontwikkeling die de efficiëntie van het bestuur moet bevorderen is de oprichting van twee interdepartementale commissies: “Politiek, Sociaal en Cultuur” – voorgezeten door de Minister van Staat van Binnenlandse Zaken, Decentralisatie en Veiligheid, en “Economie en Infrastructuur” – voorgezeten door de Minister van Staat van Landbouw en Plattelandsontwikkeling. Alle departementen zijn in een van de twee commissies vertegenwoordigd, die ten doel hebben de ministeries beter te laten samenwerken.

Politieke ontwikkelingen in Noord-Kivu

Begin december 2007 zette het Congolese regeringsleger FARDC met zo'n 20.000 soldaten de aanval in op de troepen van Laurent Nkunda, nadat zij in de maanden daarvoor hun troepen in Noord-Kivu hadden opgebouwd. Aanvankelijk verliepen deze acties redelijk succesvol: de FARDC veroverde een aantal dorpen die voorheen in handen waren van Nkunda. De soldaten van de FARDC misdroegen zich echter op grote schaal en de burgerbevolking werd slachtoffer van plunderingen en massale verkrachtingen. Kort daarop zette Nkunda de tegenaanval in. Tussen 10 en 13 december 2007 heroverde hij vrijwel het gehele terrein dat hij eerder bezette, zonder op noemenswaardige tegenstand van de FARDC te stuiten.²⁸ Nkunda maakte hierbij veel wapens en munitie buit. Als gevolg van de nederlaag zijn twee geïntegreerde brigades van de FARDC uit elkaar gevallen.²⁹ Generaal Amisi, die het regeringsleger in Noord-Kivu aanvoerde en kennelijk voor de mislukking verantwoordelijk wordt gehouden, werd onder curatele gesteld en volgens sommige bronnen zelfs onder huisarrest geplaatst.³⁰

Tegelijkertijd laaide de strijd op tussen de soldaten van het *Congrès national pour la défense du peuple* (CNDP) van Laurent Nkunda en de Maï-Maï-coalitie *Patriotes résistants du Congo* (Pareco) anderzijds (zie voor meer informatie paragraaf 2.3).

---

²⁷ Panapress, RD Congo: Liste du nouveau gouvernement congolais,

²⁸ S/2008/218

²⁹ S/2008/218

³⁰ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, maart 2008

Nairobi-akkoord

Op 9 november 2007 sloten de ministers van Buitenlandse Zaken van Rwanda en de DRC in Nairobi een akkoord ('Nairobi Communiqué'), waarin zij afspraken om actie te ondernemen tegen zowel de FDLR als de beweging van Laurent Nkunda op Congolees grondgebied. De overeenkomst kwam tot stand mede dankzij de tussenkomst van Haile Menkerios, een speciale gezant van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties. In de overeenkomst zegde de Congolese minister toe om voor 1 december 2007 met een gedetailleerd plan te komen waarin uiteengezet zou worden hoe het Congolese leger de FDLR zou aanpakken. De Rwandese regering zegde onder andere toe de grens met de DRC hermetisch af te sluiten, zodat belangrijke bevoorradingslijnen van de troepen van Nkunda zouden worden afgesneden.³¹

Tijdens de follow-up procedure werd afgesproken dat de Congolese regering de FDLR een ultimatum op zou leggen: tot 15 maart 2008 zou de FDLR de kans krijgen om vrijwillig de wapens in te leveren. Als ze dat niet zouden doen, dan zou het Congolese leger hen met geweld aanpakken. Tot die tijd zou de Congolese regering samen met MONUC trachten om de FDLR-soldaten middels bewustwordingscampagnes proberen te bewegen tot vrijwillige terugkeer naar Rwanda. Er werd een joint monitoring group ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de Congolese autoriteiten, de Rwandese autoriteiten en de internationale gemeenschap, die voor het eerst bijeenkwam in Goma op 16 december 2007.³² Tevens reactiveerden de DRC en Rwanda het *joint verification mechanism* (zie eerdere ambtsberichten) dat veronderstelde schendingen van de soevereiniteit van één van beide landen en de activiteiten van gewapende groeperingen in de grensgebieden zal onderzoeken.³³

Het ultimatum dat aan de FDLR was gesteld verstreek op 15 maart, zonder dat de FDLR aanstalten had gemaakt tot demobilisatie. Het FDLR-leiderschap vreest dat zij na demobilisatie zal worden uitgeleverd aan Rwanda en daar terecht zal moeten staan voor genocide, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Het belangrijkste motief van de FDLR-troepen is dan ook 'overleven'.³⁴ Aan het einde van de verslagperiode was het Congolese leger echter nog niet tegen de FDLR opgetreden.³⁵ Volgens bronnen tonen de zware nederlagen die het Congolese leger in december 2007 heeft geleden tegen de CNDP van Laurent Nkunda aan dat het leger feitelijk veel te zwak is om de FDLR uit te schakelen.

---

³¹ S/2007/679

³² S/2007/679

³³ S/2007/679

³⁴ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

³⁵ IRIN News, Kinshasa unable to disarm FDLR rebels – analysts, 17 maart 2008

Het Nairobi-akkoord wordt door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties ondersteund middels resolutie 1804 van 13 maart 2008 waarin de FDLR wordt opgeroepen onmiddellijk de wapens neer te leggen en zich bij de Congolese autoriteiten en MONUC aan te melden voor het DDRRR-programma³⁶. De Veiligheidsraad eist tevens dat de FDLR met onmiddellijke ingang stopt met het rekruteren en gebruiken van kindsoldaten en het plegen van seksueel geweld.³⁷

Vredesbesprekingen in Goma

In januari 2008 vonden, op initiatief van parlamentsvoorzitter Vital Kamerhe en voorzitter van de nationale kiescommissie Abé Malumalu, in de stad Goma (Noord-Kivu) vredesbesprekingen voor Noord- en Zuid-Kivu plaats tussen de Congolese overheid en 22 gewapende groeperingen, waaronder de *Forces républicaines fédéralistes* (Banyamulenge uit Zuid-Kivu) en de CNDP, de beweging van Laurent Nkunda. Deze Conferentie over Vrede, Veiligheid en Ontwikkeling, waaraan in totaal bijna 1300 personen deelnamen, begon op 6 januari 2008 en eindigde op 23 januari met de ondertekening van een *Acte d'Engagement*.³⁸ Hierin kwamen de partijen een staakt-het-vuren overeen. Tevens spraken zij af hun troepen terug te trekken en gedemilitariseerde zones te creëren. De regering zegde toe een amnestiewet te zullen afkondigen waarin oorlogshandelingen, met uitzondering van oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid en genocide, gepleegd na juni 2003 (en voor januari 2008) gepardonneerd kunnen worden. Of Generaal Nkunda hier mogelijk voor in aanmerking zou komen werd in het midden gelaten. Wel maakte Nkunda bekend dat hij vooralsnog niet bereid was om in ballingschap te gaan.

Hoewel de afspraken weinig concreet zijn, werd het feit dat de strijdende partijen bereid bleken om met elkaar om tafel te zitten, door de meeste waarnemers als een positief teken gezien. De meest heikele punten dienen nog nader te worden uitgewerkt in technische comités. Bij de vredesbesprekingen ontbraken overigens vertegenwoordigers van de Rwandese regering en de FDLR.³⁹ De Rwandese autoriteiten waren uitgenodigd, maar lieten verstek gaan. De FDLR was als buitenlandse gewapende groep niet uitgenodigd.

Op 10 februari 2008 werd een ad-hoc monitoringsmechanisme actief dat de technische comités zou moeten ondersteunen door het monitoren van het staakt-het-vuren.⁴⁰ In de weken na ondertekening van het akkoord nam de intensiteit van

---

³⁶ *Disarmament, Demobilisation, Repatriation, Reinsertion and Resettlement*-programma, gericht op de ontwapening van buitenlandse gewapende groeperingen (zie verder paragraaf 2.3).

³⁷ S/RES/1804

³⁸ BBC News, Eastern Congo peace deal signed, 23 januari 2008

³⁹ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, maart 2008

⁴⁰ S/2008/218

de gevechten af, hoewel er nog steeds enkele militaire confrontaties plaatsvonden en talloze schendingen van het staakt-het-vuren. In de periode tot 15 maart 2008 werden door het monitoringsmechanisme al 64 schendingen bevestigd. De meeste schendingen vonden plaats in Noord-Kivu en werden begaan door de FARDC, CNDP, PARECO en andere Mai-Mai groeperingen.⁴¹

Amani-programma

De Congolese regering geeft uitvoering aan de afspraken die in Goma gemaakt zijn middels de structuur van het Amani-programma⁴² voor de veiligheid, pacificatie, stabilisatie en wederopbouw van Noord- en Zuid-Kivu, dat in februari 2008 van start is gegaan. Het Amani-programma wordt bestuurd door een Stuurgroep en het Nationale Coördinatiekantoor die beide worden voorgezeten door de coördinator, Abé Malumalu. Onder het Nationale Coördinatiekantoor ressorteren vier technische commissies, waaronder de gemeenschappelijke commissie vrede en veiligheid.⁴³

Opnieuw geweld in Bas-Congo

Gedurende de verslagperiode nam de onrust in de provincie Bas-Congo opnieuw toe. Begin januari 2008 besloten aanhangers van de politiek-religieuze beweging Bundu dia Kongo (BdK) om de lokale autoriteiten in de perifere gebieden van de provincie Bas-Congo te verjagen en vervangende instituties op te richten, op basis van de beginselen van de beweging. BdK viel bij verschillende gelegenheden burgers aan, functionarissen en leden van christelijke kerken en ambtenaren en symbolen van de staat.⁴⁴

Eind februari 2008 besloten de Congolese autoriteiten hard op te treden tegen deze beweging om zodoende het staatsgezag te herstellen. De Congolese politie beging hierbij ernstige schendingen van de mensenrechten en als gevolg hiervan kwamen tientallen mensen om het leven en raakten honderden anderen gewond. Onder de slachtoffers waren (vermeende) aanhangers van Bundu dia Kongo maar ook burgers die niets met de beweging te maken hadden. De Congolese autoriteiten maakten zich schuldig aan grootschalige plunderingen en staken huizen en soms complete dorpen in brand. Duizenden burgers sloegen op de vlucht voor het geweld. De meesten van hen, gewone burgers, keerden na enkele dagen naar hun huizen terug. Aanhangers van Bundu dia Kongo, met name de meer actieven onder hen, hielden zich weken later nog steeds schuil in de bossen van de provincie Bas-Congo en aan de overkant van de Congo-rivier in Congo-Brazzaville.

---

⁴¹ S/2008/218

⁴² 'Amani' betekent 'vrede' in het Swahili.

⁴³ S/2008/218

⁴⁴ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

MONUC stuurde een onderzoeksmissie naar Bas-Congo die van 17 tot 28 maart in de provincie was om onderzoek te doen naar de gebeurtenissen. Aan het einde van de verslagperiode was het rapport van de missie nog niet openbaar gemaakt.⁴⁵

Verscheidene personen die in verband met de opstand in Bas-Congo waren gearresteerd zijn in de loop van de verslagperiode nog berecht voor tribunalen in Mbanza-Ngungu. Drie personen werden ter dood veroordeeld wegens moord, terwijl vijftien personen gevangenisstraffen kregen opgelegd die in duur varieerden van twee maanden tot twintig jaar. Vier personen werden vrijgesproken. De aanklager had tegen alle 22 verdachten de doodstraf geëist. Human Rights Watch had veel kritiek op het proces en stelde aanwijzingen te hebben dat de bekentennissen door foltering waren afgedwongen.⁴⁶

Zie paragraaf 2.3 en 3.3.3 voor meer informatie over de achtergrond van Bundu dia Kongo en het verloop van de gebeurtenissen.

Nasleep gebeurtenissen van maart 2007 in Kinshasa

Op 7 januari 2008 publiceerde het Mensenrechtenkantoor (UNHRO) van de Verenigde Naties in Kinshasa haar conceptrapport over de gebeurtenissen rondom het gewelddadige treffen tussen het Congolese leger (FARDC) en de milizie van senator en voormalig vice-president Jean-Pierre Bemba in maart 2007 (zie ook voorgaande ambtsberichten).

UNHRO concludeerde dat tijdens de confrontaties tussen beide partijen ernstige mensenrechtenschendingen zijn gepleegd. Zowel de FARDC als de Republikeinse Garde hebben zich schuldig gemaakt aan excessief en willekeurig geweld. Zowel de troepen van Kabila als die van Bemba gebruikten zware wapens in dichtbevolkte delen van de stad, waarvan de inzet door geen militair doel gerechtvaardigd was.⁴⁷

Voorts concludeerde UNHRO dat allereerst de soldaten van Bemba aan het plunderen sloegen, daarna gevolgd door soldaten van het regeringsleger. Soldaten van het regeringsleger hebben ten minste 40 burgers en militieleden die zich al hadden overgegeven standrechtelijk geëxecuteerd. De vondst van massagraven en niet-geïdentificeerde lichamen suggereert echter, volgens UNHRO, dat dit aantal mogelijk nog veel hoger ligt. Meer dan 200 personen, voornamelijk afkomstig uit de provincie Equateur (waar Bemba vandaan komt en veel populariteit geniet) werden gearresteerd, in veel gevallen zonder dat de juiste procedures werden gevolgd. Veel van hen werden in gevangenschap mishandeld. UNHRO schat dat in

---

⁴⁵ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

⁴⁶ BBC News, Congo death sentences condemned, 23 mei 2008 en

⁴⁷ MONUC, Serious Human Rights violations committed in aftermath of Kinshasa events of March 2007, 7 januari 2008

totaal ongeveer 300 personen om het leven zijn gekomen als gevolg van de gebeurtenissen in maart 2007.⁴⁸

UNHRO concludeert dat er nooit vervolging is ingesteld van degenen die verantwoordelijk zijn voor de genoemde mensenrechtenschendingen.⁴⁹

Arrestatie van Jean-Pierre Bemba

Gedurende de verslagperiode verbleef oppositieleider Jean-Pierre Bemba grotendeels in zijn buitenhuizen in Portugal en België, ondanks diverse oproepen van de Europese Unie aan de Congolese regering om zijn terugkeer mogelijk te maken, en de daartoe benodigde veiligheidsgaranties af te geven. Op zaterdagavond 23 mei 2008 werd Bemba echter door de Belgische autoriteiten gearresteerd direct nadat het Internationaal Strafhof een arrestatiebevel had laten uitgaan.⁵⁰ Volgens dit arrestatiebevel zou Bemba verantwoordelijk zijn voor oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid die zijn militie MLC zou hebben gepleegd toen deze in 2002 oud-president Ange-Félix Patassé van de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR) te hulp schoot in diens poging om een staatsgreep te voorkomen. Hoewel het Strafhof al lange tijd onderzoek deed naar deze gebeurtenissen, kwam de arrestatie voor velen toch nog onverwacht.

De aanhouding van Bemba kwam voor zijn partij MLC op een ongelukkig moment, namelijk aan de vooravond van de verkiezing van een officiële ‘woordvoerder’ van de oppositie. Deze woordvoerder, een positie waarin wordt voorzien door de Wet op de Oppositie, krijgt de rang van een Minister van Staat (inclusief de bijbehorende voorrechten en immuniteiten). De MLC, als grootste oppositiepartij, had genoeg stemmen om Bemba als woordvoerder te laten kiezen, ondanks het feit dat de partijleider al ruim een jaar in ballingschap in Europa verbleef.

Relaties met buurlanden

De DRC onderhoudt over het algemeen redelijke relaties met haar buurlanden. De relaties met vooral Rwanda en Uganda zijn de afgelopen jaren koel geweest, hoewel er recentelijk van enige verbetering sprake lijkt.

Zoals eerder vermeld, maakten de DRC en Rwanda in november 2007 in Nairobi afspraken over het aanpakken van zowel Laurent Nkunda als de FDLR (zie eerder in deze paragraaf).

---

⁴⁸ MONUC, Serious Human Rights violations committed in aftermath of Kinshasa events of March 2007, 7 januari 2008

⁴⁹ MONUC, Serious Human Rights violations committed in aftermath of Kinshasa events of March 2007, 7 januari 2008

⁵⁰ The Independent, Bemba arrested for war crimes, 26 mei 2008

Midden december 2007 vond er een top plaats in de Ugandese hoofdstad Kampala, waarin hoge Congolese en Ugandese officials afspraken de diplomatieke banden tussen beide landen weer volledig te herstellen.⁵¹ In het weekend van 10 en 11 mei 2008 ontmoette de Congolese president Joseph Kabila zijn Ugandese ambtsgenoot Yoweri Museveni in de Tanzaniaanse hoofdstad Dar-es-Salaam. Daar spraken zij af om op korte termijn de exacte grens tussen beide landen opnieuw af te bakenen. De exacte loop van de grens is met name van belang aangezien recentelijk aardoliereserves in de grensstreek zijn ontdekt. Sinds medio 2007 zijn de spanningen in het grensgebied opgelopen en hebben enige incidenten plaats gevonden waarbij Ugandese en Congolese soldaten betrokken waren, waarbij ook enkele personen om het leven zijn gekomen (zie voorgaande ambtsberichten).⁵² Ook zegden de beide staatshoofden toe ambassades in elkaars hoofdstad te openen.⁵³

Sancties

Tot 15 februari 2008 was Resolutie 1771 van de VN Veiligheidsraad van kracht. Resolutie 1771 vermeldt expliciet dat de Congolese regering is uitgesloten van het embargo waar het om wapens, training en technische assistentie ten behoeve van de FARDC en de Congolese politie gaat, behalve in de provincies Noord- en Zuid-Kivu en het district Ituri, waar alleen training en technische assistentie worden toegestaan. Onder resolutie 1771, die grotendeels voorgaande resoluties bekrachtigde (resoluties 1493, 1596, 1649, 1698 en 1768), konden alle politieke en militaire leiders die gebruik maakten van kindsoldaten, alsmede alle individuen die zich schuldig maakten aan ernstige schendingen van het internationaal recht een reisverbod krijgen. Tevens konden hun financiële tegoeden worden bevroren.

Op 15 februari 2008 vernieuwde de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties het wapenembargo tegen de DRC voor de periode tot 31 maart 2008, door middel van resolutie 1799.⁵⁴ Resolutie 1799 verlengt de maatregelen die in Resolutie 1771 zijn opgelegd.⁵⁵ Op 31 maart 2008 werd, door middel van Resolutie 1807, het wapenembargo ten aanzien van de Congolese staat opgeheven.⁵⁶ De resolutie stelt wel dat landen die voornemens zijn om wapens te leveren aan de DRC vooraf de *United Nations Sanctions Committee on the DRC* dienen te verwittigen. Voor andere groeperingen en individuen werd het embargo door Resolutie 1807 verlengd tot 31 december 2008.⁵⁷ Tevens eist de Resolutie van de DRC en van de

---

⁵¹ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, maart 2008

⁵² Mail & Guardian, Uganda and DRC to re-mark common border, 13 mei 2008

⁵³ Radio Okapi, Diplomatie : Joseph Kabila et Yoweri Museveni décident l'ouverture des ambassades à Kampala et à Kinshasa, 13 mei 2008

⁵⁴ S/RES/1771

⁵⁵ S/RES/1799

⁵⁶ MONUC, UN Security Council lifts arms embargo on DRC government, 2 april 2008

⁵⁷ S/RES/1807

buurlanden die grenzen aan Ituri en de Kivu-provincies dat zij hun grenscontroles verscherpen.⁵⁸ Het sanctiecomité beheert een lijst met personen waartegen sancties zijn afgekondigd.⁵⁹ Hierop staan momenteel zeventien personen en zes rechtspersonen (vijf bedrijven en een ngo).⁶⁰

2.3 Veiligheidssituatie

Gedurende de gehele verslagperiode bleken de Congolese autoriteiten niet bij machte om, buiten de hoofdstad en de grotere steden, het enorme grondgebied te controleren, de veiligheid van burgers te garanderen en het monopolie op geweld te handhaven. Gedurende de verslagperiode bleef de veiligheidssituatie in grote delen van de DRC onzeker.

Eind 2007 verslechterde de veiligheidssituatie in Noord-Kivu aanmerkelijk als gevolg van gevechten tussen de troepen van Laurent Nkunda en het Congolese regeringsleger. Na ondertekening van de *Acte d'Engagement* (zie ook paragraaf 2.2) verbeterde de situatie enigszins hoewel de algehele veiligheidssituatie in Noord-Kivu slecht blijft en er (met name in het zuiden van de provincie) geregeld veiligheidsincidenten plaatsvinden. De veiligheidssituatie in Zuid-Kivu en Ituri blijft zorgwekkend, hoewel de situatie in Ituri wel aanmerkelijk verbeterd is ten opzichte van een aantal jaar geleden. In februari 2008 begonnen de Congolese autoriteiten in de provincie Bas-Congo een campagne tegen de politiek-religieuze beweging Bundu dia Kongo waarbij honderden burgers om het leven kwamen. Aan het einde van de verslagperiode was de rust in de provincie weer hersteld.

Ontwapening en bewapening

In de DRC zijn twee ontwapeningsprogramma's gaande. Het *Disarmament, Demobilisation, Repatriation, Reinsertion and Resettlement* (DDRRR) programma is gericht op niet-Congolese strijders die zich in de DRC bevinden. Het *Disarmament, Demobilisation and Reintegration* (DDR) programma is gericht op strijders met de Congolese nationaliteit, zowel van het regeringsleger als van andere gewapende groeperingen. Een deel van de Congolese strijders wordt, in een proces dat wordt aangeduid als *brassage*, opgenomen in het geïntegreerde nationale leger van de DRC, de FARDC. Een ander deel wordt voorbereid op terugkeer naar hun streek van herkomst en re-integratie in de burgermaatschappij.

---

⁵⁸ S/RES/1807

⁵⁹ S/RES/1698

⁶⁰ United Nations Security Council, List of individuals and entities subject to the measures imposed by paragraphs 13 and 15 of security council resolution 1596 (2005), geactualiseerd op 7 november 2007

DDRRR (Disarmament, Demobilisation, Repatriation, Reinsertion and Resettlement)

Het DDRRR-programma heeft gedurende de verslagperiode beperkte resultaten opgeleverd. In 2007 keerden 809 buitenlandse strijders en 623 familieleden terug naar hun land van herkomst. Gedurende de eerste drie maanden van 2008 ging het om 162 buitenlandse strijders en 117 familieleden.

Op dit moment zijn op het grondgebied van de DRC een kleine 7.000 strijders van de *Forces Démocratiques de Liberation du Rwanda* (FDLR) aanwezig. De belangrijkste reden waarom de FDLR-troepen nog steeds niet zijn teruggekeerd naar Rwanda ligt bij het FDLR-leiderschap. Deze leiders, die veelal een belangrijke rol gespeeld hebben bij de genocide in Rwanda (1994), oefenen sterke druk uit op hun ondergeschikten om niet naar Rwanda terug te keren. Onderdeel van de strategie is een negatieve informatiecampagne over de situatie in Rwanda. MONUC voert in Walikale, Masisi/Nyabiondo en Kiwanja een bewustwordingsprogramma uit dat er op is gericht om FDLR-strijders te informeren over de mogelijkheden terug te keren naar Rwanda. Deze activiteiten zullen naar verwachting in de toekomst verder worden uitgebreid. Het Nairobi proces (zie paragraaf 2.2) heeft de aandacht voor het DDRRR-programma in de DRC doen toenemen.⁶¹

Gedurende de verslagperiode waren rebellen van de *Lord's Resistance Army* (LRA) actief in Ituri en de naastgelegen regio Haut-Uele. Daarnaast bevonden zich kleine groepjes Ugandezen van het *Allied Democratic Front* (ADF) en de *National Army for the Liberation of Uganda* (NALU) op Congolees grondgebied. Tenslotte is er ook nog een honderdtal soldaten van het *Front national de libération* (FNL) uit Burundi aanwezig op Congolees grondgebied. Zij gebruiken de Ruzizi-vlakte in Zuid-Kivu om zich te bevoorraden en te hergroeperen.⁶²

DDR (Disarmament, Demobilisation and Reintegration)

Het DDR programma in de DRC is onderdeel van het Multi-country Demobilisation and Reintegration Programme (MDRP) voor het hele Grote Merengebied, dat wordt beheerd door de Wereldbank. Het MDRP wordt gefinancierd door twaalf donoren, waaronder Nederland, en wordt uitgevoerd door de overheden van zeven Midden-Afrikaanse landen en meer dan 30 partnerorganisaties.

---

⁶¹ S/2007/679

⁶² Radio Okapi, Kiliba : la plaine de la Ruzizi reste calme, après les bombardements de l'armée burundaise, 16 mei 2008

Het programma wordt tegenwoordig uitgevoerd door de *Unité d'Exécution du Programme National de Désarmement et Démobilisation* (UEPNDDR), de opvolger van CONADER.⁶³

In principe komen alle gewapende groepen in de DRC voor het DDR-programma in aanmerking, te weten: FAC, MLC, RCD en RCD-ML (ondertekenaars van de Lusaka-akkoorden), de Maï-Maï (in het kader van de Inter-Congolese dialoog) en de verschillende militias in Ituri (ondertekenaars van de Dar-es-Salaam akkoorden, mei 2003). Het DDR-programma had eigenlijk voor 1 januari 2007 voltooid moeten zijn, maar die streefdatum is niet gehaald.

Gedurende het jaar 2007 heeft het DDR-programma grotendeels stil gelegen. Het aantal militairen en strijders dat tot nu toe werd ontwapend in het kader van het nationale DDR-programma bedraagt circa 190.000, waaronder zo'n 30.000 kinderen, die een apart traject doorliepen. Van de circa 160.000 volwassenen kozen ruim 102.000 personen voor demobilisatie en re-integratie in de burgermaatschappij. Ongeveer 58.000 personen kozen voor vrijwillige integratie in de FARDC. Naar schatting zijn er in de DRC nog 60-70.000 personen die het nationale DDR-programma moeten doorlopen.

Naast het nationale DDR-programma heeft de Congolese regering onder auspiciën van UNDP en MONUC een speciaal DDR-programma uitgevoerd ten behoeve van de strijders van de gewapende groeperingen in Ituri. Via dit regionale programma zijn in totaal circa 25.000 militieleden gedemobiliseerd.

FARDC

De VN-vredesmacht MONUC (*Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo*) en de internationale gemeenschap verlenen steun aan de opzet van achttien geïntegreerde infanteriebrigades (van voormalige rebellen en soldaten uit het regeringsleger), die de ruggengraat moeten vormen van het nieuwe Congolese leger, FARDC. Dit integratieproces (*brassage*) verloopt nog steeds zeer moeizaam. Het feit dat de DRC de afgelopen vijftien jaar geen competent leger heeft gekend, bemoeilijkt de zaak. Bovendien bestaat er onder bepaalde eenheden weinig animo om aan het integratieproces deel te nemen, aangezien ze actief betrokken zijn bij de illegale exploitatie van grondstoffen en dit niet op willen geven. Eenheden die direct vanuit Kinshasa worden aangestuurd leveren soms strijd met andere eenheden die nog niet in de FARDC zijn geïntegreerd. Het komt voor dat gedemobiliseerde en ontwapende militias die zich in demobilisatiekampen bevinden niet worden uitbetaald, waarop zij terugkeren

⁶³

Commission Nationale de Désarmement, Démobilisation et Réinsertion. Deze Commissie is stevig onder vuur komen te liggen i.v.m. corruptiepraktijken en uiteindelijk onder druk van de internationale gemeenschap ontmanteld.

naar de bush om daar opnieuw de FARDC te bevechten.⁶⁴ De FARDC schendt de mensenrechten op grote schaal.⁶⁵ Ontevreden soldaten die niet of niet op tijd betaald worden, gaan vaak over tot plunderingen of roofovervallen (zie paragraaf 3.3).⁶⁶

Thans zijn achttien brigades geïntegreerd, hoewel begin 2008 slechts vier redelijk goed geïntegreerde brigades inzetbaar waren.⁶⁷ Naast een geïntegreerd deel bestaat het Congolese leger (FARDC) echter ook nog uit een niet-geïntegreerd deel van in totaal ca. 70.000 personen. Het gaat hierbij onder andere om de Presidentiële Garde en eenheden die in Katanga gevestigd zijn. Zowel de geïntegreerde als de niet-geïntegreerde delen van het Congolese leger worden ingezet bij militaire operaties en maken zich schuldig aan ernstige schendingen van de mensenrechten.

Op 25 en 26 februari 2008 vond in Kinshasa een tweedaagse conferentie plaats over de hervorming van de veiligheidssector. De Congolese regering ontvouwde hier op hoofdlijnen haar plannen met betrekking tot hervorming van de FARDC, de Congolese politie en het justitiële apparaat. De Congolese minister van Defensie gaf aan de geïntegreerde brigades te willen reorganiseren in nieuw te vormen bataljons. De krijgsmacht zou moeten bestaan uit een *Force de reaction rapide* die flexibel en snel inzetbaar is in conflictgebieden en een *Force de couverture* die verspreid over het hele land aanwezig is. Aan de *Force de couverture* kunnen elementen worden toegevoegd die bijvoorbeeld voedsel produceren (voor het leger zelf) of helpen bij reconstructie van infrastructuur. De internationale gemeenschap, ook aanwezig op de conferentie, sprak haar bereidheid uit om de Congolese regering te steunen bij deze moeilijke taak.⁶⁸

MONUC

Sinds 1999 bevindt zich in de DRC een VN-vredesmacht, *Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo* (MONUC), die geplaatst is onder Hoofdstuk VII van het Handvest van de Verenigde Naties. MONUC heeft voornamelijk de taak de operaties van het Congolese leger (FARDC) te steunen, te helpen om rebellen te ontwapenen, mensenrechtenschendingen te voorkomen, de verstrekking van humanitaire hulp te waarborgen en het verkiezingsproces te ondersteunen. Hoewel de missie een moeilijke start kende, wordt zij thans als redelijk effectief gezien. Tijdens de

---

⁶⁴ Polet, A.Th., MONUC, VN-missie in de Democratische Republiek Congo – Facetten van een complexe missie, Militaire Spectator, nummer 2, 2008

⁶⁵ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, January 2008, 3 maart 2008.

⁶⁶ Polet, A.Th., MONUC, VN-missie in de Democratische Republiek Congo – Facetten van een complexe missie, Militaire Spectator, nummer 2, 2008

⁶⁷ Polet, A.Th., MONUC, VN-missie in de Democratische Republiek Congo – Facetten van een complexe missie, Militaire Spectator, nummer 2, 2008

⁶⁸ MONUC, DRC Security Sector Reform: Alan Doss recommends coherency in the execution of the programme, 27 februari 2008

verslagperiode namen bijna 19.000 mannen en vrouwen deel aan de missie.⁶⁹ Op 21 december 2007 verlengde de Veiligheidsraad, door middel van resolutie 1794, het mandaat van MONUC tot 31 december 2008.⁷⁰ In januari 2008 volgde de Welshman Alan Doss de Amerikaan William Swing op als speciale vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties en daarmee als hoofd van de Missie.⁷¹

Grondstoffen

Controle over natuurlijke hulpbronnen is nog steeds de belangrijkste motor achter het conflict in Congo. De (ambachtelijke) exploitatie van met name goud, diamanten en coltan stelt militeiders in staat hun troepen soldij te betalen, iets waarop in het regeringsleger geïntegreerde soldaten niet zonder meer kunnen rekenen. Ook (niet geïntegreerde) eenheden van de FARDC bezetten mijnbouwgebieden en verdienen geld aan de mijnbouw door illegale belasting te heffen, door diensten te leveren aan particuliere ondernemingen of door zelf aan de delving van grondstoffen deel te nemen.

De wijdverspreide corruptie, het gebrek aan rechtszekerheid en de afwezigheid van een functionerende rechterlijke macht zorgen ervoor dat (ook grootschalige) exploitanten van natuurlijke bronnen kunnen opereren op basis van illegale contracten en/of *joint ventures* aangaan met partners die de mensenrechten op grote schaal schenden. Buitenlandse bedrijven die actief zijn in de winning van delfstoffen, zien zich in conflictgebieden gedwongen om de feitelijke machthebbers – milities of eenheden van de FARDC – te betalen in ruil voor bescherming.

In de volgende paragrafen zal per regio de veiligheidssituatie besproken worden.

Ituri

Hoewel etnische spanningen tussen Hema en Lendu teruggaan tot de koloniale tijd, ligt de kiem van het conflict dat in de jaren '90 op een bijzonder gewelddadige manier tot uitbarsting kwam bij de Landwet van 1973. Deze wet stelt dat mensen land mogen kopen dat zij niet zelf bewonen of bebouwen. Na twee jaar mogen zij degenen die het land in gebruik hebben (maar niet in eigendom) dwingen te vertrekken. Toen enkele leden van de Hema-minderheid op deze wijze grond kochten en de Lendu-bewoners dwongen te vertrekken, ontstonden spanningen tussen Hema en Lendu die door lokale milities eenvoudig konden worden geëxploiteerd om een etnisch conflict te cultiveren. De Hema-minderheid, die door

---

⁶⁹ MONUC, Security Council extends MONUC's mandate until 31 December 2008, 21 december 2007

⁷⁰ MONUC, Security Council extends MONUC's mandate until 31 December 2008, 21 december 2007

⁷¹ Zie www.monuc.org.

de Belgische koloniale regering altijd bevoordeeld was boven de Lendu-meerderheid, leek bovendien gesteund te worden door het Ugandese leger (UPDF⁷²) en de aan Uganda gelieerde rebellenbeweging RCD-K die in 1999 het noordoosten van de DRC controleerden. Gevechten tussen Hema en Lendu werden steeds gewelddadiger en er ontstonden milities met een etnisch karakter, mede onder invloed van een etnische ideologie en een discours dat ontleend was aan de genocide op de Tutsi en gematigde Hutu in Rwanda in 1994.

In de afgelopen jaren lijkt de etnische dimensie van het conflict wat meer naar de achtergrond geschoven te zijn. De diverse milities ter plaatse vochten voornamelijk om de lucratieve delving van grondstoffen veilig te stellen.

De veiligheidssituatie in Ituri is gedurende de verslagperiode verder verbeterd nadat enkele belangrijke militaire leiders, die eerder al waren gedemobiliseerd, zich in Kinshasa meldden om deel te nemen aan het *brassage*-proces. Peter Karim van het *Front des Nationalistes et Intégrationnistes* (FNI), Cobra Matata van het *Front de Résistances Patriotiques en Ituri* (FRPI) en Mathieu Ngudjolo van de *Mouvement Révolutionnaire Congolais* (MRC) kwamen begin november 2007 met een aantal van hun vertrouwelingen aan in Kinshasa om zich bij de FARDC te voegen.⁷³ Enkel van hun soldaten blijven echter weigeren om aan dit proces deel te nemen en bleven gedurende de verslagperiode militair actief.⁷⁴ Volgens bronnen weigeren zij demobilisatie omdat hun activiteit economisch lucratiever is, maar gedeeltelijk ook omdat zij hun etnische strijd willen voortzetten. Sporadische gevechten tussen FARDC en overgebleven rebellen-groeperingen kwamen gedurende de verslagperiode dan ook voor.⁷⁵

Toen op 16 januari 2008 in Kamachi, 75 kilometer ten zuiden van Bunia, troepen van het Congolese leger werden aangevallen door strijders van een dissidente splinter van het FRPI, besloot de FARDC tot een offensief tegen overgebleven rebellen. De FARDC slaagde erin om de FRPI-rebellen uit hun hoofdkwartier in Tcheyi te verdrijven. Vervolgens werden ook de plaatsen Kamatsi, Veterinaire en Eveluma door het regeringsleger op de rebellen veroverd. Bij de gevechten eind januari kwamen ten minste tien rebellen om het leven.⁷⁶

---

⁷² Uganda People's Defense Force

⁷³ Overigens werd Mathieu Ngudjolo begin februari 2008 gearresteerd en overgebracht naar het Internationaal Strafhof in Den Haag. Dit heeft mogelijk het animo onder overgebleven rebellenleiders om te demobiliseren en te integreren in de FARDC doen afnemen.

⁷⁴ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, december 2007

⁷⁵ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, maart 2008

⁷⁶ IRIN News, DRC: Army kills 10 rebels in Ituri, 29 januari 2008

Begin februari raakten 15 soldaten van de FARDC gewond na een aanval van leden van een dissidente splinter van het *Front de résistance patriotique de l'Ituri* (FPRI).⁷⁷

In Ituri werd ook melding gemaakt van gevechten waarbij niet-gedemobiliseerde FNI-strijders betrokken waren. In de nacht van 4 op 5 januari 2008 werden negen dorpen geplunderd en in brand gestoken door FNI-rebellen. Twee kinderen verbrandden levend en de FNI ontvoerden het dorps hoofd van Djurukidogo en een 15-jarig meisje.⁷⁸

Lord's Resistance Army

In Ituri bevinden zich tevens honderden strijders van de Ugandese *Lord's Resistance Army* (LRA), die zich schuil houden in en om het Garamba National Park in het uiterste noorden van de DRC. Nadat de LRA en de regering van Uganda op 26 augustus 2007 een bestand hadden gesloten, zouden zij op weg gaan naar een tweetal verzamelplaatsen in Zuid-Sudan, waar de LRA-soldaten onder bescherming zouden komen van de regering van Zuid-Sudan. Aan het einde van de verslagperiode waren deze verzamelplaatsen echter bijna leeg. Ondertussen lijkt LRA-leider Joseph Kony met een groot aantal manschappen het Garamba-park in de DRC verlaten te hebben en op weg te zijn gegaan naar het noordoosten van de Centraal Afrikaanse Republiek (CAR). Zijn satelliettelefoon neemt hij niet meer op.⁷⁹

Er wordt gespeculeerd over twist in de LRA over de te volgen koers, met name ten aanzien van het vredesproces (zie eerdere ambtsberichten). Deze twist zou de aanleiding vormen voor de moord op de plaatsvervangend commandant Vincent Otti die in november 2007 door zijn eigen mannen werd doodgeschoten, naar verluidt op bevel van Kony zelf.⁸⁰ LRA-strijders die trouw waren aan Otti zijn reeds teruggekeerd naar Uganda.⁸¹

Niettemin begon op 30 januari 2008 in de Zuid-Sudanese plaats Juba de laatste onderhandelingsronde tussen het onderhandelingsteam van de LRA en vertegenwoordigers van de Ugandese regering, onder auspiciën van de Zuid-Sudanese vice-president Riek Machar.⁸² Er werd een slotakkoord uitonderhandeld dat op 10 april 2008 in de Zuid-Sudanese grensplaats Ri-Kwangba ondertekend

---

⁷⁷ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, maart 2008

⁷⁸ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, January 2008, 3 maart 2008.

⁷⁹ Sunday Vision, LRA split is tactical - Kony has moved to avoid arrest, trial, 29 maart 2008

⁸⁰ United States Institute of Peace, Uganda/Lord's Resistance Army Peace Negotiations, februari 2008

⁸¹ Sunday Vision, LRA split is tactical - Kony has moved to avoid arrest, trial, 29 maart 2008

⁸² United States Institute of Peace, Uganda/Lord's Resistance Army Peace Negotiations, februari 2008

had moeten worden, maar LRA-leider Joseph Kony kwam niet opdagen.⁸³ Volgens waarnemers is Kony bang dat hij, indien hij zich naar Sudan begeeft, zal worden gearresteerd en worden overgebracht naar het Internationaal Strafhof in Den Haag.⁸⁴ Tijdens de verslagperiode heeft de LRA in de DRC, Zuid-Sudan en de CAR grote aantallen burgers ontvoerd, waaronder kinderen. Volgens bronnen tracht de LRA middels deze ontvoeringen zijn troepenmacht weer op te bouwen, ook al zou de LRA zich, op basis van de eerder gesloten deelakkoorden, moeten voorbereiden op demobilisatie en ontwapening.⁸⁵

Naast de LRA bevinden zich op Congolees grondgebied ook soldaten van het *Allied Democratic Forces* (ADF) en de *National Army for the Liberation of Uganda* (NALU). Ook komt het voor dat gewapende Mbororo-nomaden uit Sudan de grens over steken en zich op Congolees grondgebied begeven.

Kivu's

In de Kivu-provincies is nog steeds een conflict gaande waarbij diverse gewapende groeperingen betrokken zijn. Hoewel de achtergrond van het conflict zeer gecompliceerd is, kan worden gesteld dat de conflictdynamiek hoofdzakelijk wordt bepaald door conflicten over toegang tot land en grondstoffen, die samenhangen met de migratie van bevolkingsgroepen, de tegenstellingen tussen traditionele praktijken en moderniteit en een lange geschiedenis van de manipulatie van etniciteit door diverse lokale en nationale machthebbers.

Ten opzichte van de vorige verslagperiode is de veiligheidssituatie in de beide Kivu-provincies enigszins verbeterd, mede onder invloed van de *Acte d'Engagement* die in januari 2008 in Goma werd ondertekend (zie paragraaf 2.2). Anderzijds is er nog steeds sprake van grootschalige schendingen van de mensenrechten en vinden er nog regelmatig gevechtshandelingen plaats. Het merendeel van de gevechtshandelingen had plaats in het zuiden van Noord-Kivu, in Walikale, Masisi en Rutshuru. In het Noorden van de provincie Noord-Kivu (Lubero en Beni) en in Zuid-Kivu vonden minder veiligheidsincidenten plaats. Gedurende de verslagperiode is het aantal ontheemden in Noord-Kivu toegenomen. Dit komt enerzijds doordat de lichte verbetering van de veiligheidssituatie het mogelijk heeft gemaakt om ontheemden te tellen die eerder niet geteld konden worden door MONUC, maar anderzijds zijn er ook daadwerkelijk nieuwe groepen burgers op drift geraakt als gevolg van nieuwe incidenten.

CNDP/Laurent Nkunda

In de Kivu-provincies zijn nog altijd de troepen van de dissidente generaal Laurent Nkunda actief. Deze soldaten maken zich schuldig aan moord op Congolese

---

⁸³ Institute for War & Peace Reporting, LRA Prepares for War, not Peace, 24 april 2008

⁸⁴ NRC Handelsblad, Hart van Afrika mist ieder gezag, 20 maart 2008

⁸⁵ Institute for War & Peace Reporting, LRA Prepares for War, not Peace, 24 april 2008

burgers, verkrachtingen en andere mensenrechtenschendingen. Het is niet bekend over hoeveel manschappen Nkunda beschikt. De politiek-militaire beweging van Nkunda staat sinds juli 2006 ook wel bekend onder de naam *Congrès National pour la Défense du Peuple* (CNDP). Het CNDP claimde aanvankelijk de belangen van alle *Rwandophones* in de DRC te behartigen. Aanvankelijk voelden ook veel Congolese Hutu zich tot de beweging aangetrokken. Aangezien het vormen van een brede coalitie van *Rwandophones* mislukte, noemde Nkunda weldra het ‘beschermen van de Congolese Tutsi’ (waaronder de Banyamulenge) als belangrijkste drijfveer voor zijn activiteiten. Voorts streeft Nkunda het verdrijven van buitenlandse illegale gewapende groeperingen na (met een sterke nadruk op de aanwezigheid van de FDLR) en de terugkeer van Congolese vluchtelingen (met nadruk op Tutsi) die thans in het buitenland verblijven. Ook zegt Nkunda een onafhankelijk internationaal onderzoek te willen naar oorlogsmisdaden die op Congolees grondgebied zijn gepleegd tussen 1998 en 2004, een alternatief voor het huidige *brassage*-proces (dat zou inhouden dat zijn mannen na demobilisatie en re-integratie in het Congolese buiten de Kivu-provincies zouden worden ingezet) en de omvorming van de DRC in een federale staat.⁸⁶

Hoewel de CNDP een politiek programma heeft, is het in hoofdzaak een militaire organisatie en hebben vrijwel alle leden een militaire achtergrond. De CNDP bestaat hoofdzakelijk uit de voormalige 81e en 83e brigades van het *Rassemblement Congolais pour la Démocratie* (RCD) aangevuld met Rwandezen en Congolezen die de afgelopen jaren zijn gerekruteerd. Het is overigens een misvatting dat de soldaten van Nkunda vrijwel allemaal van Tutsi-afkomst zouden zijn. De CNDP heeft ook grote aantallen Hutu en leden van andere etnische groepen binnen haar gelederen.⁸⁷

Zoals vermeld in het voorgaande algemeen ambtsbericht (december 2007) waren de troepen van Nkunda in de eerste helft van 2007 samengevoegd met een aantal eenheden van het Congolese leger. Deze samenvoeging was het gevolg van het zogeheten ‘mixage’-proces dat een uitvloeisel was van het informele akkoord dat Nkunda en de Congolese regering op 4 januari 2007 hadden gesloten. Er waren vijf ‘gemengde’ brigades met de namen Alpha, Bravo, Charlie, Delta en Echo. Feitelijk waren deze brigades echter maar tot op zeer beperkte hoogte geïntegreerd. Op bataljon-niveau waren de eenheden in de meeste gevallen niet eens gemengd.

Door het mixage-proces wist Nkunda aanvankelijk zijn militaire positie flink te versterken: hij kreeg er feitelijk manschappen bij en bracht een groter gebied onder zijn controle. De gemengde brigades vielen in de eerste helft van 2007 de FDLR aan, waarbij tientallen burgers om het leven kwamen. Toen duidelijk werd dat Nkunda zich niets aantrok van de machthebbers in Kinshasa en het mixage-proces

---

⁸⁶ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

⁸⁷ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

mislukt was, werd de aanwezigheid van geïntegreerde brigades van de FARDC in Noord-Kivu versterkt. Kort daarop vielen de gemengde brigades uiteen in bataljons die Nkunda bleven steunen en eenheden die dat niet deden. Nkunda beschuldigde de regering er in augustus 2007 van dat ze zou samenwerken met de FDLR, in plaats van deze Rwandese Hutu-rebellen aan te pakken. Vervolgens openden zijn troepen de aanval op de geïntegreerde brigades van de FARDC. Gedurende de laatste maanden van 2007 vonden hevige gevechten plaats tussen de CNDP van Nkunda en de FARDC. Hierbij kwamen tientallen burgers om het leven en sloegen honderdduizenden op de vlucht.

De CNDP controleert twee min of meer aaneengesloten dichtbevolkte gebieden in het zuiden van Noord-Kivu: de graslanden in het grensgebied van Masisi en Rutshuru en het heuvelachtige gebied in het oosten van Rutshuru, waar de grenzen van de DRC, Rwanda en Uganda bij elkaar komen. Het hoofdkwartier bevindt zich in de plaats Kitchanga, in het eerstgenoemde gebied. In de gebieden die Laurent Nkunda controleert, heeft hij een parallelle administratieve structuur opgezet. In september 2007 betaalden naar schatting één miljoen Congolezen belasting aan Nkunda. Bovendien controleert Nkunda twee belangrijke wegblokkades: die bij Mushaki (op de weg van Goma naar Walikale) en bij zijn hoofdkwartier Kitchanga (op de weg van Goma naar Peti). Hoewel Nkunda zegt orde en stabiliteit te brengen, hebben zijn soldaten zich aan ernstige mensenrechtenschendingen schuldig gemaakt, waarbij zij moordden, verkrachtten en plunderden.⁸⁸

Bwambale Kakolele, voorheen een belangrijke commandant bij de *Mouvement des Revolutionnaires Congolais* (MRC), een rebellenbeweging uit Ituri, is tegenwoordig vice-president van de CNDP. Deskundigen speculeren over een link tussen de CNDP enerzijds en een groep niet-gedemobiliseerde ex-MRC-strijders anderzijds.⁸⁹

Ondanks het feit dat CNDP op 23 januari 2008 een *Acte d'Engagement* ondertekende (zie paragraaf 2.2), was de CNDP vóór, tijdens en na de vredesbesprekingen betrokken bij geweldsincidenten, met name in de provincie Noord-Kivu. In de periode 16-20 januari 2008 doodden CNDP-strijders in de omgeving van Kalonge (Masisi) tenminste 30 burgers. Volgens MONUC waren de moorden gepland en werden bewust burgers getroffen. Het motief was mogelijk het feit dat de slachtoffers CNDP-gebied waren ontvlucht en een veilig heenkomen hadden gezocht in gebieden die door PARECO gecontroleerd worden.⁹⁰

---

⁸⁸ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

⁸⁹ De MRC sloot eind 2006 een vredesakkoord met de Congolese regering. Sindsdien zijn de meeste strijders gedemobiliseerd. Een kleine 200 soldaten weigert echter de wapens neer te leggen en werkt samen met de Ugandese rebellenbeweging ADF/NALU in het grensgebied van de provincie Noord-Kivu en het district Ituri.

⁹⁰ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, January 2008, 3 maart 2008.

FDLR (Forces Démocratiques de Libération du Rwanda)

In de Kivu's bevinden zich nog steeds zo'n 6.000-7.000 soldaten van de FDLR (*Forces Démocratiques de Libération du Rwanda*). Uit recent onderzoek blijkt dat zij hiermee de grootste illegale gewapende groepering in de Kivu's vormen.⁹¹ De FDLR is een politiek-militaire beweging die is gevormd door soldaten van de voormalige FAR⁹², militeleden van de Interahamwe en Hutu-burgers die in 1994 Rwanda ontvluchtten toen de RPF⁹³ daar de macht overnam. Hoewel de kern van de FDLR verantwoordelijk is voor de genocide op de Tutsi en gematigde Hutu in 1994, zijn de meeste FDLR-leden daar niet bij betrokken geweest.⁹⁴ Veel van hen waren ten tijde van de genocide nog minderjarig en/of werden pas na 1994 gerekruteerd.

De belangrijkste eis van de FDLR is een 'inter-Rwandese dialoog' die hen in staat zou moeten stellen terug te keren naar Rwanda indien de Rwandese regering hen veiligheidsgaranties kan geven. De Rwandese regering weigert tot dusver met de FDLR te onderhandelen. Sommige FDLR-leiders lijken zich schuil te willen houden in de hoop dat het regime in Rwanda verandert. Anderen lijken tevreden met de status quo, waarin zij zich verrijken met illegaal gedolven grondstoffen zoals coltan en het smokkelen van 'chanvre' (cannabis). Hoewel er gedurende de verslagperiode gevechten plaatsvonden tussen de FDLR en de CNDP van Nkunda, maakt de FDLR geen jacht op de lokale Tutsi-bevolking. Wel maken zij zich schuldig aan grootschalige schendingen van de mensenrechten, waaronder plunderingen, gewapende overvallen, grootschalig seksueel geweld, maar ook moorden, waarvan veel burgers (waaronder ook Congolese Tutsi) het slachtoffer worden. Hoewel sommige FDLR-eenheden zich dichtbij de Rwandese grens bevinden, hebben zij sinds 2004 geen aanvallen meer op Rwandees grondgebied gedaan. Volgens bronnen is hun militaire capaciteit onvoldoende om een bedreiging te vormen voor het Rwandese regime.⁹⁵

De FDLR bevinden zich grotendeels in dunbevolkte junglegebieden in het zuiden van de provincie Noord-Kivu. Ze zijn echter actief in alle delen van de provincie, behalve het noordoosten (Beni) en de steden. De FDLR wonen op veel plaatsen tussen de Congolese bevolking. Sommige FDLR-leden zijn getrouwd met Congolese vrouwen en zijn in hoge mate geïntegreerd in de gemeenschap.

---

⁹¹ Spittaels, S. & F. Hilgert, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

⁹² *Forces Armées Rwandaises*, het voormalige Rwandese regeringsleger dat samen met de Interahamwe verantwoordelijk wordt gehouden voor de genocide op de Tutsi en gematigde Hutu in Rwanda in 1994.

⁹³ *Rwandan Patriotic Front*, voormalige rebellenbeweging die in 1994 de macht greep. Thans is de RPF aan de macht in Rwanda.

⁹⁴ Volgens onderzoeker Hans Romkema gaat het om ongeveer 200-300 FDLR-leden die zouden hebben deelgenomen aan de genocide.

⁹⁵ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

Desalniettemin kent de FDLR een duidelijke commandostructuur. De opperbevelhebber is Generaal Sylvestre Mudacumura. Zijn hoofdkwartier bevindt zich in Kalonge (Masisi). De beweging bestaat uit drie brigades:

- De Noord-Kivu Brigade bestaat uit vier bataljons en is actief in het oosten van Rutshuru, het westen van Masisi, het zuiden van Lubero en het oosten van Walikale;
- De Zuid-Kivu Brigade bestaat ook uit vier bataljons en is vooral geconcentreerd in Fizi, Mwenga, het oosten van Shabunda en het zuiden van Kalehe;
- De Reserve Brigade bestaat uit drie bataljons en is actief in Kalehe (Zuid-Kivu), het zuiden van Masisi en het oosten van Walikale (beide in Noord-Kivu).⁹⁶

Individuele FDLR-leden demobiliseren mondjesmaat en keren onder het DDRRR-programma terug naar Rwanda. De FDLR-leiding probeert dit echter actief te verhinderen.

De afgelopen jaren hebben enkele splintergroeperingen zich afgescheiden van de FDLR. De voornaamste en meest gewelddadige groepering is de *Ralliement pour l'unité et la démocratie* (RUD), een beweging die onder bevel staat van kolonel Musare. De militaire tak van deze beweging heet *Urunana* en zou bestaan uit een kleine 500 strijders. Zij zijn vooral actief in het grensgebied van Lubero en Walikale, waar de lokale bevolking het slachtoffer is geworden van grootschalige mensenrechtenschendingen. Het hoofdkwartier van de RUD bevindt zich in Mashuta (Walikale). De FDLR heeft pogingen ondernomen om de RUD opnieuw in te lijven, maar dat is tot dusver niet succesvol geweest. Gedurende de verslagperiode vonden gevechten plaats tussen de RUD/Urunana en de FDLR.⁹⁷

Op 25 mei 2008, tijdens vredesbesprekingen in Kisangani, kondigde de RUD aan bereid te zijn tot demobilisatie. Daar zou tegenover moeten staan dat de Verenigde Naties hen beschermen en dat de Congolese overheid hen niet dwingt tot repatriatie naar Rwanda. De Verenigde Naties noemden het besluit een kleine maar welkome stap op weg naar vrede in Oost-Congo. De FDLR reageerde negatief.⁹⁸

Rasta

Zoals in eerdere ambtsberichten beschreven bevinden zich in Zuid-Kivu ook rebellen van een beweging die als 'Rasta' bekend staat. Zij zijn verantwoordelijk voor grootschalige schendingen van de mensenrechten aldaar, waaronder willekeurige moorden, ontvoeringen en seksueel geweld. Tot september 2007 ging MONUC er van uit dat deze 'Rasta' onderdeel waren van de FDLR. Onderzoek uit het begin van de verslagperiode wijst echter uit dat het om een aparte groepering

---

⁹⁶ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

⁹⁷ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

⁹⁸ IRIN News, DRC - A small step towards peace in the east, 5 juni 2008

gaat. Nadere informatie over deze groepering ontbreekt voorsnog. Wel is duidelijk dat andere gewapende groeperingen de schuld van misdaden die zij hadden begaan, op de Rasta hebben geschoven.⁹⁹

Mai-Mai

Gedurende de verslagperiode waren ook militieleden van diverse Mai-Mai-groeperingen actief. ‘Mai-Mai’ is een algemene term voor traditionele lokale verdedigingsmilities die vooral in de provincie Noord-Kivu actief zijn, maar ook elders voorkomen (met name in Zuid-Kivu, Orientale en het noorden van Katanga).¹⁰⁰ De etnische achtergrond van de diverse Mai-Mai groeperingen is zeer uiteenlopend. De officiële politieke agenda van de Mai-Mai komt er ruwweg op neer dat zij de lokale Congolese bevolking willen beschermen tegen het geweld van buitenlandse gewapende groeperingen. In de praktijk behartigen ze met name de financiële belangen van degenen die de groep hebben opgericht of onderhouden (in veel gevallen gaat het om politici of zakenlieden met belangen bij de winning van grondstoffen of het verbouwen van landbouwproducten). Dit betekent dat de diverse Mai-Mai-groeperingen, al naar gelang de dynamiek in de betreffende regio, tijdelijke allianties sluiten met andere strijdende partijen. Sommige Mai-Mai-groeperingen trekken bijvoorbeeld op met de FDLR, terwijl andere aan de zijde van Laurent Nkunda staan.¹⁰¹

Op 14 maart 2007 vormde de belangrijkste Mai-Mai-groepen in de drie zuidelijke regio’s van Noord-Kivu (Walikale, Rutshuru en Masisi) een alliantie: *Patriotes Résistants Congolais* (PARECO).¹⁰² PARECO beweert op te komen voor de belangen van de Congolese bevolking die het slachtoffer wordt van de voortdurende strijd tussen de FDLR en de troepen van Laurent Nkunda. In de praktijk werkt PARECO dikwijls samen met de FDLR, terwijl zij strijd levert met de CNDP.¹⁰³ PARECO heeft zich verzet tegen de (inmiddels mislukte) mixage van troepen van Nkunda en de FARDC, omdat deze in hun ogen zou leiden tot de vorming van een ‘Tutsi-land’. PARECO verzet zich ook tegen de terugkeer van Tutsi-vluchtelingen naar de gebieden Masisi en Rutshuru.¹⁰⁴ PARECO staat onder leiding van kolonel Kakule Sikula La Fontaine die van Nande-afkomst is.¹⁰⁵ Hoewel het hoofdkwartier van La Fontaine in de plaats Bonyatenge, in het noorden van Noord-Kivu ligt, bevinden vrijwel alle Mai-Mai die onderdeel van PARECO zijn zich in de drie zuidelijke regio’s van de provincie (Walikale, Rutshuru en

---

⁹⁹ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰⁰ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰¹ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰² IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰³ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰⁴ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰⁵ La Fontaine won eind 2007 de strijd om de macht in PARECO van commandant ‘Jackson’. Commandant Jackson besloot in oktober 2007 deel te nemen aan het brassage proces, gevolgd door 300 van zijn strijders.

Masisi). De grootste eenheid binnen de alliantie is de eenheid van Hutu-soldaten onder leiding van kolonel Mugabo, die in het zuiden van Masisi actief is. Veel van deze soldaten vochten eerder voor Laurent Nkunda, maar deserterden en gingen voor Mugabo vechten.¹⁰⁶

In de twee noordelijke gebieden van Noord-Kivu bevinden zich voornamelijk autonome Maï-Maï-groeperingen, waaronder de zogeheten ‘Baraka-groep’ die voor het grootste deel van de veiligheidsincidenten in dit gebied verantwoordelijk is. Baraka is de zoon van het overleden stamhoofd Lolwako. Het kind zou slechts zeven jaar oud zijn. Hij heeft de beweging van zijn vader ‘geërfd’ en staat formeel aan het hoofd van de groepering, hoewel volwassen commandanten uiteraard de feitelijke beslissingen nemen. De Baraka-groep is met name actief in de driehoek Vurondo-Kahamba-Mbilinga. Net als de andere autonome Maï-Maï groeperingen in het noorden van de provincie Noord-Kivu, gedragen zij zich als gewapende bandieten, zonder politieke agenda.¹⁰⁷

Gedurende de verslagperiode waren er in de provincie Zuid-Kivu, met uitzondering van een aantal mijnbouwgebieden in Kalehe en Shabunda, slechts weinig Maï-Maï actief.¹⁰⁸

FNL

Gedurende de verslagperiode bevonden zich op de Ruzizi-vlakte in Zuid-Kivu, in het grensgebied met Burundi, soldaten van het *Front National de Libération de Burundi* (FNL). Strijders van de laatst overgebleven rebellengroepering in Burundi trekken zich af en toe terug op Congolees grondgebied om zich te laten bevoorraden en om te hergroeperen voor hun strijd tegen de Burundese autoriteiten. Tijdens de verslagperiode voerde het Burundese leger luchtaanvallen uit op posities van de FNL op Congolees grondgebied.¹⁰⁹

Bas Congo

Ten opzichte van de voorgaande verslagperiode is de veiligheidssituatie in Bas-Congo ernstig verslechterd.¹¹⁰ In Bas-Congo bevindt zich nog steeds de politiek-religieuze beweging Bundu dia Kongo die zich steeds heftiger lijkt te verzetten tegen de status quo in de provincie. Begin januari 2008 verjoegen zij de autoriteiten in enkele dorpen in de meer perifere gebieden van Bas-Congo. Als reactie hierop trad de Congolese politie hard op tegen de beweging. De politie beging hierbij

---

¹⁰⁶ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰⁷ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰⁸ IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

¹⁰⁹ Radio Okapi, Kiliba : la plaine de la Ruzizi reste calme, après les bombardements de l'armée burundaise, 16 mei 2008

¹¹⁰ S/2007/679

ernstige schendingen van de mensenrechten waarvan veel onschuldige burgers het slachtoffer werden.

Bundu dia Kongo (BdK) is een in 1986¹¹¹ opgerichte beweging die zegt te streven naar herstel van een prekoloniaal koninkrijk dat bestaat uit de provincie Bas-Congo en delen van Angola, de Republiek Congo (Brazzaville) en Gabon. BdK is een politiek-religieuze beweging die zich verzet tegen het Christendom, de moderniteit en andere Westerse invloeden. De beweging zelf heeft een mystiek karakter en over de organisatie en interne structuur is niet veel bekend. De leider van BdK is Ne Muanda Nsemi, die tijdens de verkiezingen in 2006 gekozen werd als onafhankelijk parlementslid in de Nationale Vergadering. Zijn poging om tot gouverneur van de provincie van Bas-Congo gekozen te worden strandde, volgens Bundu dia Kongo omdat er fraude zou zijn gepleegd. Bronnen melden dat de feitelijke invloed van Nsemi in de beweging is afgenomen. Hij verblijft in Kinshasa en de autoriteiten verhinderen dat hij naar Bas-Congo afreist. Hij kan enkel telefonisch contact houden met zijn achterban.

Volgens bronnen wordt door de leiding van de beweging soms bewust desinformatie verspreid om in een beter daglicht te staan. De beweging zelf beweert dat zij haar doelen op geweldloze wijze nastreeft. Zo is het de aanhangers om religieuze redenen verboden om ‘ijzer aan te raken’, hetgeen impliceert dat zij geen vuurwapens zouden mogen dragen. Bij eerdere demonstraties tegen de feitelijke machthebbers in Bas-Congo, waren sommige aanhangers dan ook gewapend met stokken en stenen (zie eerdere ambtsberichten). Bronnen beweren echter dat de beweging bij verschillende gelegenheden geweld heeft gebruikt en dat sommige aanhangers ook vuurwapens dragen.

De beweging bestaat uit drie afdelingen:

- *Bundu dia Lusambu* – de religieuze tak;
- *Bundu dia Luzayu* – de wetenschappelijke tak¹¹²
- *Bundu dia Mayala* – de politieke tak.

Hoewel de drie takken volgens aanhangers van BdK alledrie ‘onderdeel zijn van hetzelfde filosofische idee’ gaat het tegelijkertijd om drie fysieke afdelingen. Actieve aanhangers van BdK kunnen, afhankelijk van hun interesse en

---

¹¹¹ Voorgaande ambtsberichten maakten melding van het jaar 1969. In dat jaar werd BdK-leider Nsemi naar eigen zeggen bezocht door ‘de geest van God’ die hem de opdracht gaf om de Kongo-religie op te bouwen en zo een Afrikaanse Renaissance tot stand te brengen. Bundu dia Kongo werd formeel pas in 1986 opgericht, maar had reeds in de jaren daarvoor al aanhangers. (Jeune Afrique, RD Congo”La Secte Interdite, 30 maart 2008).

¹¹² Volgens bronnen gaat het hier om ‘traditionele wetenschap’ die tamelijk mystiek van aard is en tegen de religieuze tak aanhangt.

capaciteiten, kiezen om actief te worden in één van de drie takken van de beweging. De harde kern van *Bundu dia Kongo* bestaat uit strijders die *makesa* (enkelvoud: *kesa*) worden genoemd. Zij hebben training gehad in de drie richtingen en hebben, na een soort initiatierite, het recht een speciaal uniform te dragen. Volgens het geloof van de Bdk-aanhangers zijn *makesa* immuun voor kogels.

Hoewel Bdk-leider Nsemi door zijn aanhangers als een halfgod wordt aanbeden, is de mystieke kant van de beweging de afgelopen jaren wat verder naar de achtergrond gedrongen. De politieke agenda – meer autonomie voor Bas-Congo en verzet tegen de vermeende dominantie van politici en zakenlieden uit andere delen van de DRC – is belangrijker geworden. De politieke tak van de beweging, *Bundu dia Mayala* is onlangs opengesteld voor Christenen en aanhangers van andere religies.¹¹³ Nsemi heeft onlangs bedreigd het verbod op het gebruik van vuurwapens op te heffen, hetgeen een mogelijke radicalisering van de beweging impliceert.

Het is moeilijk te zeggen op hoeveel aanhang de beweging kan rekenen. Wel is duidelijk dat de beweging meer aanhang geniet in het westen van de provincie Bas Congo (Bas Fleuve) en in de perifere gebieden rond Luozi, tegen de grens met Congo-Brazzaville. In het midden en oosten van de provincie Bas-Congo zou de beweging nauwelijks steun genieten. Het aantal aanhangers van Bdk in de provincieplaats Mbanza-Ngungu zou zich bijvoorbeeld beperken tot circa 200. Ook buiten de provincie Bas-Congo zijn nauwelijks aanhangers van Bdk te vinden.

Bundu dia Kongo heeft in het verleden verschillende betogingen georganiseerd, aanvankelijk tegen het regime van Mobutu en later tegen de regeringen van Laurent Kabila en Joseph Kabila, waarbij doden vielen en aanhangers van *Bundu dia Kongo* werden gearresteerd (zie voorgaande ambtsberichten voor meer informatie). Volgens sommige bronnen zijn aanhangers van Bdk de afgelopen jaren militanter geworden.

Begin januari 2008 besloten aanhangers van de politiek-religieuze beweging *Bundu dia Kongo* (Bdk) om de lokale autoriteiten in de perifere gebieden van de provincie Bas-Congo te verjagen en vervangende instituties op te richten, op basis van de beginselen van de beweging. Volgens bronnen ging het om gebieden waar het staatsgezag al heel zwak was en waar de aanwezige vertegenwoordigers van de staat nog corrupter waren dan elders (juist omdat ze nauwelijks in de gaten werden gehouden en geen verantwoording hoefden af te leggen aan hun superieuren). Bdk

¹¹³

Bundu dia Mayala is de politieke tak van de beweging, maar is op zichzelf geen politieke partij. Bdk-leden die tot volksvertegenwoordiger gekozen zijn (bijvoorbeeld in het parlement van de provincie Bas-Congo) hebben dit op persoonlijke titel gedaan. Meestal stonden zij op de kieslijst van een politieke partij die Bdk gunstig gezind is, zoals de *Parti pour la Paix au Congo* (Congo-Pax) van de juriste Marie-Thérèse Nlandu.

verhinderde Christelijke burgers naar hun kerk te gaan, heeft overheidsdienaren die als *non-autochtones* werden gezien verjaagd en heeft illegale tribunalen opgericht, op basis van de principes van BdK, die burgers heeft veroordeeld. In sommige gevallen deelden deze tribunalen draconische straffen uit. Er zijn burgers ter dood veroordeeld en dit vonnis is in verschillende gevallen ook uitgevoerd. Zo werd eind februari 2008 een man in de plaats Kinkenge van hekserij beschuldigd en in brand gestoken.

De regering in Kinshasa besloot de betreffende gebieden met geweld weer onder staatsgezag te brengen en zond een omvangrijke politiemacht, ondersteund door soldaten van de Republikeinse Garde, naar de provincie Bas-Congo. Op 28 februari 2008 begon de Congolese politie in de plaats Luozi, ongeveer 200 kilometer ten westen van Kinshasa, haar actie tegen BdK. In de dagen daarna werd de campagne uitgebreid naar andere plaatsen en dorpen in de omgeving.¹¹⁴ Volgens bronnen in Bas-Congo was de opdracht aan de Congolese politie om BdK-elementen die de openbare orde bedreigden op te pakken, maar werden er feitelijk op diverse plaatsen slachtingen aangericht waar willekeurige burgers het slachtoffer van werden. Onder de slachtoffers waren (vermeende) aanhangers van Bundu dia Kongo maar ook burgers die niets met de beweging te maken hadden. De Congolese autoriteiten maakten zich schuldig aan grootschalige plunderingen en staken huizen en soms complete dorpen in brand. Duizenden burgers sloegen op de vlucht.

De eerste VN-soldaten en VN-politieagenten arriveerden in Bas-Congo een week nadat de acties begonnen.¹¹⁵ Aan het einde van de verslagperiode was het staatsgezag in de gehele provincie hersteld en de rust in Bas-Congo weergekeerd. Hoewel de meeste burgers die bij de gevechten ontheemd raakten na enkele dagen weer naar hun huizen terugkeerden (of wat daar van over was), bevonden honderden hardliners van BdK zich aan het einde van de verslagperiode nog steeds in de bossen rond Luozi, of aan de overkant van de Congo-rivier in Congo-Brazzaville. Zij durfden niet naar huis terug te keren, uit angst te worden gearresteerd.

Volgens officiële berichten van de Congolese overheid kwamen bij de gevechten in Luozi 22 personen om het leven.¹¹⁶ Volgens de Verenigde Naties kwamen bij acties in de gehele provincie gedurende de eerste twee weken 68 personen om het leven.¹¹⁷ Het uiteindelijke dodental ligt waarschijnlijk veel hoger. Zo beweerden getuigen in de plaatsen Bandakani en Lufuku dat aldaar tenminste honderd lijken in de Luwala Rivier zijn gegooid. In april 2008 werd in Sumbi, in het district Seke-

---

¹¹⁴ Mail & Guardian, Western DRC violence has killed 68, UN reports say, 18 maart 2008

¹¹⁵ MONUC, MONUC reinforces its presence and appeals for calm in Bas Congo, 3 maart 2008

¹¹⁶ AFP, DR Congo religious clashes leave 22 dead, 4 maart 2008

¹¹⁷ Mail & Guardian, Western DRC violence has killed 68, UN reports say, 18 maart 2008

Banza, een vijftal massagraven gevonden waaruit in totaal 40 lijken werden gehaald.¹¹⁸

Zie paragraaf 3.3.3 voor meer informatie over Bundu dia Kongo.

Kinshasa

Gedurende de verslagperiode was het in Kinshasa rustig. Er vonden in de Congolese hoofdstad geen gevechtshandelingen plaats. De straatcriminaliteit in Kinshasa is echter nog altijd hoog. Er zijn tientallen berovingen en pogingen tot beroving bekend, waarbij criminele bendes – ook op klaarlichte dag – zich voordoen als veiligheidsagenten of politieagenten.

---

¹¹⁸

Radio Okapi, Matadi : 40 corps exhumés de 5 fosses communes par la police à Sumbi, 3 mei 2008

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en Protocollen

Gedurende de verslagperiode heeft zich geen wijziging voorgedaan met betrekking tot de verdragen waarbij de DRC partij is.

De DRC is partij bij:

- de vier Geneefse Verdragen uit 1949 betreffende krijgsgevangenen, strijdkrachten ter land en ter zee en burgers in oorlogstijd (allen voor de DRC in 1961 in werking getreden);
- het eerste Additionele Protocol behorende bij de Geneefse Verdragen inzake de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten en het tweede Additionele Protocol inzake bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten (respectievelijk in 1982 en in 2003 voor de DRC in werking getreden);
- het Vluchtelingenverdrag van Genève en het bijbehorende Protocol van New York (respectievelijk voor de DRC in werking getreden in 1965 en 1975);
- het Internationale Verdrag voor Preventie en Bestrafing van Genocide (in 1962 in werking getreden voor de DRC);
- het Verdrag inzake de uitbanning van alle Vormen van Rassendiscriminatie (CERD, voor de DRC in 1976 in werking getreden);
- het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (CCPR), evenals het bijbehorende eerste Facultatief Protocol waarin het individueel klachtrecht bij het Mensenrechtencomité wordt vastgelegd (beide in werking getreden voor de DRC in 1977);
- het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (CESCR, in werking getreden voor de DRC in 1977);
- het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW, in 1986 voor de DRC in werking getreden);
- het Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing (CAT, in 1996 voor de DRC in werking getreden), alsmede het Facultatief Protocol bij dit Verdrag (in werking getreden op 12 juni 2006);
- het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (CRC, in werking getreden voor de DRC in 1990), alsmede de twee Optionele Protocollen betreffende kinderen in gewapend conflict en betreffende de uitbanning van verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie (beiden voor de DRC in 2002 in werking getreden);

- het Ottawa Verdrag tegen het gebruik van landmijnen (in werking getreden voor de DRC in 2002);
- het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof (in werking getreden voor de DRC in 2002).

Evenals alle leden van de Afrikaanse Unie heeft de DRC het Afrikaans Handvest inzake Rechten van de Mens en Volkeren geratificeerd (in werking getreden voor de DRC in 1987). De DRC heeft het Protocol bij dit Handvest betreffende de Oprichting van een Afrikaans Hof voor de Rechten van de Mens en Volkeren getekend, maar nog niet geratificeerd.¹¹⁹ De DRC heeft het Protocol bij het Afrikaans Handvest inzake Rechten van de Mens en Volkeren, inzake de Rechten van de Vrouw in Afrika in 2006 geratificeerd.¹²⁰ De DRC heeft het Afrikaans Handvest inzake de Rechten en het Welzijn van het Kind uit 1990 niet getekend. De DRC heeft het Verdrag inzake Specifieke Aspecten van Vluchtelingenproblematiek in Afrika van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (thans Afrikaanse Unie) in 1973 geratificeerd.

3.1.2 Nationale wetgeving

De Congolese grondwet kent enkele bepalingen die van belang zijn voor de eerbiediging van rechten van de mens in de DRC. In de preambule bij de grondwet wordt expliciet verwezen naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Afrikaans Handvest inzake Rechten van de Mens en Volkeren, het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen. In artikel 61 van de grondwet wordt een aantal mensenrechten genoemd dat in geen enkel geval geschonden mag worden, ook niet als er sprake is van de staat van beleg of als de noodtoestand is uitgeroepen. Het gaat om het recht op leven; het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing; het verbod op slavernij en lijfeigenschap; het beginsel van rechtmatigheid van strafbare feiten en van vervolging; het recht op strafrechterlijke verdediging en op beroep; gewetensvrijheid, vrijheid van godsdienst en vrijheid van gedachte.¹²¹ Ook bepaalt de grondwet dat elk individu en elke ambtenaar is gevrijwaard van de verplichting opdrachten uit te voeren die inbreuk maken op de eerbiediging van de rechten van

---

¹¹⁹ Amnesty International, Introduction à la Charte africaine des droits de l'homme et des peuples, 20 oktober 2006

¹²⁰ Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 47ème année, n° 13, 1 juli 2006, Loi n° 06/015 du 12 juin 2006 autorisant l'adhésion de la République Démocratique du Congo au Protocole à la Charte Africaine des Droits de l'Homme et des Peuples, relatif aux Droits de la Femme en Afrique.

¹²¹ Constitution, artikel 61

de mens, de politieke vrijheid en van de goede zeden. De bewijslast voor de illegaliteit van een opdracht ligt bij degene die weigert deze uit te voeren.¹²²

Hoewel de DRC het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof heeft geratificeerd, is de nationale wetgeving hieraan nog niet aangepast. Naar verwachting wordt het wetsvoorstel dat de implementatie van het Statuut van Rome behelst nog tijdens de huidige zittingsperiode van het Congolese parlement (d.w.z. voor 15 juni 2008) behandeld.¹²³ In 2006 is de DRC toegetreden tot het Verdrag betreffende de Privileges en Immunities van het Internationaal Strafhof.¹²⁴ In de praktijk werken de autoriteiten van de DRC goed samen met het Internationaal Strafhof.

Sinds 19 december 2005 is er in de DRC een amnestiewet van kracht.¹²⁵ Deze wet, die reeds was voorzien in het Akkoord van Pretoria (juli 2002) regelt amnestie voor Congolezen in binnen- en buitenland die zijn aangeklaagd, vervolgd of veroordeeld voor politieke vergrijpen gepleegd in de periode tussen 20 augustus 1996 en 30 juni 2003. Oorlogsmisdrijven, genocide en misdrijven tegen de menselijkheid zijn van amnestie uitgezonderd. Overigens zijn de personen die vast zitten voor de moord op president Laurent Kabila ook uitgesloten van amnestie, aangezien het Hooggerechtshof eerder heeft geoordeeld dat het hier een niet-politiek delict betreft. In de *Acte d'Engagement* die de Congolese regering en 22 strijdende partijen op 23 januari 2008 ondertekenden (zie 2.2), werd vastgelegd dat er een amnestiewet zal gelden voor strijders van deze gewapende groeperingen. De modaliteiten van deze wet zijn thans nog niet bekend, wel is duidelijk dat personen die zich schuldig hebben gemaakt aan oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid en genocide niet in aanmerking komen voor amnestie.

Tijdens de verslagperiode werden er in het Congolese parlement diverse wetsontwerpen behandeld.

De Nationale Vergadering heeft op 19 december 2007 de *loi sur le Conseil supérieur de la magistrature* aangenomen, de wet op basis waarvan de Hoge Raad voor de Rechterlijke Macht wordt opgericht, een onafhankelijk orgaan dat rechters benoemt, bevordert en ontslaat. Deze nieuwe wet wordt door waarnemers ter plaatse gezien als een voorzichtige eerste stap op weg naar een meer

---

¹²² Constitution, artikel 28

¹²³ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

¹²⁴ Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 47ème année, n° 13, 1 juli 2006, Loi n° 06/017 du 12 juin 2006 autorisant l'adhésion de la République Démocratique du Congo à l'Accord sur les privilèges et immunités de la Cour Pénale Internationale.

¹²⁵ Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 46ème année, Numéro spécial, 28 december 2005, Loi n° 05/023 du 19 décembre 2005 portant amnistie pour faits de guerre, infractions politiques et d'opinion

onafhankelijke rechterlijke macht. Op 14 april 2008 werd de wet ook door de Senaat aangenomen. Aan het einde van de verslagperiode was de wet echter nog niet van kracht.

Tot het moment dat deze wet in werking treedt, worden de rechters formeel benoemd door de minister van Justitie en Mensenrechten. Aan het begin van de verslagperiode heeft president Kabila zelf, tot ongenoegen van het maatschappelijk middenveld en de internationale gemeenschap, een serie van *ordonnances* uit laten gaan waarmee hij een groot aantal rechters en hoge ambtenaren bij de rechterlijke macht heeft vervangen. Volgens sommige maatschappelijke organisaties gaat het hier om een ongewone interpretatie van de artikelen 69 en 152 van de grondwet, die tegen de geest van de grondwet ingaat en een aantasting van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht behelst. Volgens de Grondwet heeft enkel de Hoge Raad de bevoegdheid om rechters en rechterlijke ambtenaren te benoemen. Kabila heeft geredeneerd dat die bevoegdheid, in afwezigheid van de Hoge Raad, de president toekomt. Kabila zou relatief goed functionerende en kritische rechters en ambtenaren hebben vervangen door personen die hem goed gezind zijn. Zij menen dat het om een poging van Kabila gaat om, kort voor de oprichting van de Hoge Raad, het justitiële apparaat onder zijn politieke controle te brengen. De wet stelt immers dat zittende leden van de magistratuur bij instelling van de Hoge Raad mogen aanblijven.

Op 16 mei 2008 nam de Nationale Vergadering het ontwerp van de *code de protection de l'Enfant* aan, een wet die kinderen beter moet beschermen tegen de schending van hun rechten (zie ook 3.4.4).¹²⁶ Dezelfde dag begon de behandeling van de *loi organique du conseil supérieur de l'audiovisuel*. Deze wet behelst de oprichting van de *Conseil supérieur de l'audiovisuel et de la communication* (CSAC), het orgaan dat de *Haute Autorité des Médias* (HAM) moet vervangen (zie ook 3.3.1).¹²⁷

3.2 Toezicht op naleving van mensenrechten

Nationaal

De overgangsgrondwet stelde vijf instanties in ter ondersteuning van de democratie, waaronder de *Observatoire National des Droits de l'Homme* (ONDH) en de *Commission vérité et réconciliation*. Beide organisaties werkten samen met de Mensenrechtendivisie van MONUC, maar zijn gedurende de verslagperiode nauwelijks meer actief geweest. De nieuwe grondwet voorziet niet in het voortbestaan van deze instituten na de transitieperiode, maar biedt wel de

---

¹²⁶ Radio Okapi, Assemblée nationale: débat sur la loi organique du conseil supérieur de l'audio visuel, 17 mei

¹²⁷ Radio Okapi, Assemblée nationale: débat sur la loi organique du conseil supérieur de l'audio visuel, 17 mei

mogelijkheid vergelijkbare instituties op te richten. De Congolese regering verklaarde in haar *Plan d'Actions Prioritaires* (PAP) de oprichting van een Nationale Commissie voor Mensenrechten tot een prioriteit voor 2008. Momenteel wordt gewerkt aan een wetsontwerp dat deze Commissie mogelijk moet maken. Naar verwachting buigt het parlement zich eind 2008 of begin 2009 over deze wet.

Sinds de kabinetswijziging van november 2007 is het ministerie van Mensenrechten samengevoegd met het ministerie van Justitie. De vice-minister voor Mensenrechten, Claude Bazibuye Nyamugabo, heeft volgens bronnen een gedegen achtergrond in de mensenrechten. Zijn budget is echter beperkt en de verwachting is dat zijn manoeuvreerruimte beperkt zal zijn. De positie van het voormalige ministerie van Mensenrechten was altijd ondergeschikt aan die van andere ministeries. De DRC telt vele mensenrechten-ngo's die zich richten op een breed scala aan thema's.

Internationaal

De internationale gemeenschap volgt de mensenrechtensituatie in de DRC op kritische wijze. Het OHCHR-kantoor in de DRC is eind 2007 samengegaan met de mensenrechtenafdeling van de VN-vredesmissie MONUC tot het UN Human Rights Office (UNHRO). Het UNHRO speelt een belangrijke rol in de monitoring van mensenrechtenschendingen in de DRC. Een onderdeel van UNHRO richt zich specifiek op het beschermen van slachtoffers en getuigen van mensenrechtenschendingen en van mensenrechtenactivisten. Het werk van deze *protection unit* heeft ertoe geleid dat in een aantal belangrijke zaken de vervolging van personen die verdacht werden van zeer ernstige vergrijpen kon worden doorgezet.

Sinds juli 2004 was er namens de Verenigde Naties een Onafhankelijk Expert actief voor de mensenrechtensituatie in de DRC. Deze expert¹²⁸ bracht op 19 maart 2008 voor het laatst verslag uit over de situatie in de DRC. Hij concludeerde toen dat de mensenrechtensituatie in het land aanleiding vormt tot ernstige zorgen en gekarakteriseerd wordt door herhaaldelijke ernstige schendingen van de mensenrechten, waaronder willekeurige executies, verkrachtingen, foltering en mishandeling, in het bijzonder in het oosten van het land en in de provincie Bas-Congo. Op 27 maart 2008 besloot de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties, bijeen tijdens haar zevende bijeenkomst in Genève, om het mandaat van de Onafhankelijk Expert te beëindigen.¹²⁹

De Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten is door de Secretaris-Generaal van de VN gevraagd om de meest ernstige mensenrechtenschendingen gepleegd in de DRC tussen 1993 en 2003 in kaart te

¹²⁸

Meest recentelijk was dit Frédéric Titinga Pacéré, afkomstig uit Burkina Faso.

¹²⁹

MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

brengen, in samenwerking met MONUC en UNDP. Dit project is begin 2008 van start gegaan.

Toezicht op de mensenrechten vindt tevens plaats door bezoeken van internationale organisaties zoals het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) aan gevangenen. Het ICRC registreert en monitort de situatie van gevangenen met een hoog veiligheidsrisico (*security detainees*) en probeert de omstandigheden in gevangenen te verbeteren. Illegale plaatsen van detentie van de veiligheidsdiensten kunnen zij echter niet bezoeken. Ook de internationale mensenrechtenorganisaties *Amnesty International* en *Human Rights Watch* rapporteren over de mensenrechtensituatie in de DRC.

Begin februari 2008 werd Mathieu Ngudjolo, leider van het *Front des nationalistes intégrationnistes* (FNI), een rebellenbeweging uit Ituri, in Kinshasa gearresteerd en overgebracht naar het Internationaal Strafhof in Den Haag, waar hij terecht zal moeten staan voor wreedheden die zijn manschappen pleegden bij een aanval op een dorp in Ituri in 2003.¹³⁰ Eerder werden al de oud UPC-leider Thomas Lubanga en de voormalige FRPI-leider Germain Katanga uitgeleverd aan het Internationaal Strafhof. De drie mannen bevinden zich thans in de gevangenis in Scheveningen.

Op 29 april 2008 vaardigde het Internationaal Strafhof een arrestatiebevel uit tegen een vierde rebellenleider, Bosco Ntaganda. Ntaganda was een rebellenleider in de *Forces patriotiques pour la libération du Congo* (FPLC), een milizie die zich schuldig heeft gemaakt aan ernstige schendingen van de mensenrechten in Ituri. Ntaganda stond bekend als ‘de Terminator’ en is door het strafhof aangeklaagd wegens de rekrutering en inzet van kindsoldaten. Ntaganda zou zich thans in Noord-Kivu bevinden en actief zijn binnen het CNDP van Laurent Nkunda (zie 2.3 voor uitleg over deze beweging).¹³¹

Op 23 mei 2008 werd senator en oppositieleider Jean-Pierre Bemba in één van zijn verblijven even buiten Brussel gearresteerd (zie ook paragraaf 2.2). Het Internationaal Strafhof was al geruime tijd daarvoor een formeel onderzoek gestart naar de oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid die Bemba gepleegd zou hebben toen hij in 2002 oud-president Ange-Félix Patassé van de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR) te hulp schoot in diens poging om een staatsgreep te voorkomen. Na zijn arrestatie werd Bemba direct overgebracht naar de Scheveningse gevangenis. Aanklager Moreno-Ocampo liet in een verklaring weten dat Bemba ook in de DRC oorlogsmisdaden zou hebben begaan, hetgeen er op zou kunnen duiden dat de aanklacht in een later stadium nog zal worden uitgebreid.

---

¹³⁰ Economist Intelligence Unit, Democratic Republic of Congo Country Report, maart 2008

¹³¹ Mail & Guardian, International court issues warrant for DRC militia chief, 29 april 2008

3.3 Naleving en schendingen

In de gehele DRC was gedurende de verslagperiode sprake van wijdverbreide en stelselmatige mensenrechtenschendingen. Het Congolese leger (FARDC), de Congolese Nationale Politie (PNC), de diverse veiligheidsdiensten (in het bijzonder de nationale inlichtingendienst ANR) en de Republikeinse Garde maakten zich schuldig aan grootschalige schendingen van de rechten van de mens. Zij zijn nog steeds verantwoordelijk voor buitengerechtelijke executies, verdwijningen, willekeurige arrestaties, mishandeling en marteling van burgers. Daarnaast maken alle overgebleven strijdende partijen, waaronder CNDP, FDLR, PARECO en andere groepen Mai-Mai, zich schuldig aan ernstige schendingen van de mensenrechten. Volgens lokale ngo's kan opnieuw worden gesteld dat de algehele mensenrechtensituatie niet is verbeterd ten opzichte van de voorgaande verslagperiode. Gedurende de verslagperiode zette de trend zich door dat een groter gedeelte van de mensenrechtenschendingen gepleegd wordt door de Congolese politie, terwijl het aandeel van de FARDC in de schendingen iets terugloopt.¹³² De FARDC is nog wel de grootste schender van de mensenrechten. Volgens een rapport van Leandro Despouy, Speciaal Rapporteur van de Verenigde Naties over de Onafhankelijkheid van Rechters en Advocaten, wordt in totaal zo'n 86% van de mensenrechtenschendingen in de DRC gepleegd door leger of politie.¹³³

Eén van de belangrijkste aspecten van de mensenrechtenproblematiek in de DRC is de nagenoeg complete straffeloosheid (zie ook paragraaf 3.3.5). De politieke wil om tot vervolging van mensenrechtenschendingen over te gaan ontbreekt nagenoeg. Het justitieel apparaat is corrupt en onvoldoende toegerust om daadwerkelijk vervolging in te stellen. Bovendien is de rechterlijke macht in de praktijk sterk afhankelijk van de politieke macht, waardoor mensenrechtenschendingen hoogst zelden bestraft worden.

Gewapend conflict vindt voornamelijk plaats in de Kivu's, maar verplaatst zich incidenteel ook naar andere gebieden. Alle strijdende partijen die bij deze conflicten betrokken zijn maken zich schuldig aan grootschalige en ernstige schendingen van de mensenrechten. Gewapende en ongedisciplineerde soldaten en militieleden persen de lokale bevolking af. Ook na de ondertekening van de *Acte d'Engagement* in Goma in januari 2008 vonden diverse geweldsincidenten plaats in de Kivu-provincies. Deze incidenten gingen gepaard met grootschalige schendingen van de mensenrechten.

Tijdens de verslagperiode opende het United Nations Human Rights Office (UNHRO) onderzoek naar beschuldigingen van ernstige schendingen van de

---

¹³² MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

¹³³ A/HRC/8/4/Add.2

mensenrechten door de 13^e Geïntegreerde Brigade van de FARDC tijdens recente acties tegen dissidente FRPI-militieleden die weigeren te ontwapenen. UNHRO heeft reeds bevestigd dat deze brigade zich inderdaad schuldig heeft gemaakt aan verdwijningen en buitengerechtelijke executie.¹³⁴

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De grondwet voorziet in vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en het recht op informatie.¹³⁵ In de praktijk worden deze rechten echter door de autoriteiten beperkt. Bovendien is in de DRC de Loi 96/002 van 22 juni 1996 van kracht, waarin *diffamation* (smaad) strafbaar is gesteld. Voor de betekenis van het woord *diffamation* wordt verwezen naar het Wetboek van Strafrecht. Het Wetboek van Strafrecht stamt echter nog uit de koloniale tijd en geeft een uitleg aan het begrip ‘diffamation’ die er volgens mensenrechtenorganisaties vooral op gericht is om de positie van machthebbers te beschermen. Volgens hen is een klacht van een politicus of hoge ambtenaar voldoende om een journalist te veroordelen. Of de berichtgeving zelf juist is en of de journalist goed bronnenonderzoek gedaan heeft, zou niet ter zake doen.

Het komt voor dat mensenrechtenactivisten die de aandacht vragen voor ernstige mensenrechtenschendingen, met de dood bedreigd worden, meestal door degenen die met die schendingen in verband worden gebracht. Soms zien deze activisten zich dan genoodzaakt om (tijdelijk) onder te duiken of andere veiligheidsmaatregelen te treffen.¹³⁶ Tijdens de verslagperiode werden ngo’s en journalisten die berichtten over de moord op Aimée Kabila, de halfzus van president Joseph Kabila, door de autoriteiten bedreigd.¹³⁷

Volgens MONUC namen aanvallen, bedreigingen en arrestaties van journalisten aan het einde van de verslagperiode toe.¹³⁸ De meeste bedreigingen komen uit de hoek van de nationale inlichtingendienst (ANR), alhoewel ook andere veiligheidsdiensten (zoals de voormalige DEMIAP¹³⁹) hierachter zitten. De meeste journalisten plegen, om niet in de problemen te komen, een vorm van zelfcensuur.

Begin 2008 begon het hoger beroep in de zaak tegen vier personen die op 28 augustus 2007 door een militair tribunaal ter dood werden veroordeeld vanwege

---

¹³⁴ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, January 2008, 3 maart 2008.

¹³⁵ Constitution, artikel 24

¹³⁶ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, January 2008, 3 maart 2008

¹³⁷ De oorzaak van de moord op Aimée Kabila ligt waarschijnlijk in de familiesfeer. Aimée Kabila zou, tegen de wens van de president, aanspraak willen doen op een deel van de erfenis van de in 2001 vermoorde Laurent-Désiré Kabila.

¹³⁸ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

¹³⁹ *Détection Militaire des Activités Anti-Patrie*, de voormalige militaire inlichtingendienst.

hun veronderstelde betrokkenheid bij de moord op de Congolese journalist Serge Maheshe (zie vorige ambtsbericht). Twee van hen (de vermoedelijke daders) werden door hun opdrachtgevers onder druk gezet om te getuigen tegen de andere twee: vrienden van Maheshe die op het moment van de moord bij hem waren. Tegen de beide vrienden van Maheshe zou echter geen enkel bewijs zijn gevonden. Zij beweerden later dat zij door de rechters onder druk waren gezet om een bekentenis af te leggen. In maart 2008 stelden de Verenigde Naties in een rapport dat er geen deugdelijk onderzoek had plaatsgevonden naar de gebeurtenissen en dat de aanklager noch het militaire gerechtshof een serieuze poging hadden gedaan om de waarheid te achterhalen.¹⁴⁰ Advocaten van de verdachten en nationale en internationale waarnemers hebben tijdens het hoger beroep anonieme doodsbedreigingen ontvangen.¹⁴¹

De *Haute Autorité des Médias* (HAM), die is opgericht als instituut van de transitie, is de waakhond die op kan treden tegen media die zich niet houden aan de wetten die in de DRC gelden, bijvoorbeeld door haat te zaaien. De HAM zal op korte termijn vervangen worden door de *Conseil supérieur de l'audiovisuel et de la communication* (CSAC), zoals voorzien in artikel 212 van de Congolese grondwet.¹⁴² Tijdens de verslagperiode werd het wetsontwerp op basis waarvan de CSAC zal worden opgericht in het parlement behandeld.¹⁴³

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De Congolese grondwet voorziet in de vrijheid van vereniging en vergadering. Ook de wetgeving die de organisatie en het functioneren van politieke partijen regelt voorziet in deze vrijheden. De *loi portant organisation et fonctionnement des partis politiques* verbiedt partijen, op straffe van ontbinding, iedere militaire, paramilitaire of daarmee gelijkgestelde activiteit. Zij garandeert de partijen vrije en gelijke toegang tot de publieke media. Politieke partijen dienen zich binnen zes maanden na oprichting bij het ministerie van Binnenlandse Zaken te laten registreren. De DRC kent vele politieke partijen, die vaak kritisch zijn ten opzichte van het huidige regime.

Het recht van vreedzame en onbewapende vergadering is vastgelegd in de grondwet, zolang de wet, de openbare orde en de goede zeden niet in het geding komen. Ook de vrijheid van demonstratie wordt in de grondwet gegarandeerd. Demonstraties dienen vooraf schriftelijk bij de autoriteiten te worden aangekondigd. In de praktijk worden demonstraties geregeld door de lokale

---

¹⁴⁰ Mail & Guardian, Death threats mar DRC murder appeal hearing, 23 april 2008

¹⁴¹ Mail & Guardian, Death threats mar DRC murder appeal hearing, 23 april 2008

¹⁴² Constitution, artikel 212

¹⁴³ Radio Okapi, Assemblée nationale: débat sur la loi organique du conseil supérieur de l'audio visuel, 17 mei

autoriteiten verboden. Burgemeesters kennen de wet niet goed en verbieden bijeenkomsten vooraf omdat de openbare orde in gevaar zou zijn.

Politieke activisten blijven kwetsbaar, hoewel politieke activisten van de belangrijkste oppositiepartij MLC volgens een mensenrechtenorganisatie als categorie geen gevaar lopen. Parlementariërs van MLC worden niet gehinderd in de uitoefening van hun functie. Het is echter niet uitgesloten dat bekende en actieve leden van MLC door de autoriteiten bedreigd of geïntimideerd worden.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

De Congolese grondwet voorziet in de vrijheid van godsdienst.¹⁴⁴ De DRC kent geen staatsgodsdienst. In de praktijk respecteert de overheid het recht op vrijheid van godsdienst, zolang de openbare orde niet in gevaar wordt gebracht en godsdienstige uitingen niet strijdig zijn met ‘algemeen geldende normen’.¹⁴⁵ Er zijn geen gevallen bekend van onderdrukking van religieuze uitingen gedurende de verslagperiode.

Bundu dia Kongo

In februari en maart 2008 traden de Congolese autoriteiten hard op tegen aanhangers van de politiek-religieuze organisatie Bundu dia Kongo. De campagne van de Congolese politie was een reactie op het besluit van Bdk-aanhangers om begin januari 2008 in de perifere gebieden van de provincie Bas-Congo de lokale autoriteiten te verjagen en vervangende instituties op te richten, op basis van de beginselen van de beweging. De acties waren echter niet alleen gericht op de leiders van de politiek-religieuze organisatie en diegenen die strafbare feiten hadden begaan. Zoals eerder vermeld werden grote groepen onschuldige burgers (Bdk-aanhangers, maar ook personen die niets met de beweging te maken hadden) het slachtoffer van grootschalige mensenrechtenschendingen. Mensen werden doodgeschoten en gearresteerd vanwege hun vermeende betrokkenheid bij Bdk en hele dorpen werden geplunderd en tot op de grond afgebrand. Bovendien werden vrijwel alle gebedshuizen (die bekend staan als *Zikua*) van Bundu dia Kongo op bevel van de Congolese autoriteiten in brand gestoken. Zie paragraaf 2.2 en 2.3 voor meer informatie over het verloop van de gebeurtenissen.

Op 21 maart 2008 besloot de ministerraad om Bundu dia Kongo te verbieden. De minister van Sociale Zaken trok hierop de licentie van Bundu dia Kongo als

---

¹⁴⁴ Constitution, artikel 22

¹⁴⁵ U.S. Department of State, International Religious Freedom Report 2007, Democratic Republic of the Congo, 14 september 2007. Dit rapport stelt dat ‘government generally respected (the freedom of religion) in practice, provided that worshipers did not disturb public order or contradict commonly held morals’

Association sans but lucratif (vereniging zonder winstoogmerk) in.¹⁴⁶ Overigens is het niet eenvoudig vast te stellen wie precies lid is van de beweging. Bundu dia Kongo geeft aan dat de vijf afdelingen van de organisatie wel bijhouden wie de actieve leden zijn van de organisatie, maar zegt daarbij dat dit register niet accuraat en up-to-date is en dat sympathisanten die geen actieve rol spelen in de beweging niet geregistreerd worden. Voor zover bekend worden geen lidmaatschapskaarten uitgereikt aan leden.

Gedurende de verslagperiode zijn in de provincie Bas-Congo bij acties van de Congolese politie grote aantallen (vermeende) Bdk-aanhangers het slachtoffer geworden van mensenrechtenschendingen. De slachtoffers ondervonden deze problemen niet zozeer vanwege hun geloofsovertuiging, maar juist vanwege hun (vermeende) sympathie voor de politieke agenda van Bdk, die door de Congolese regering (maar ook door diverse mensenrechtenorganisaties) als subversief wordt gekenschetst. Personen die bekend stonden als actieve aanhangers van Bundu dia Kongo en personen die woonden in gebieden waar Bdk de Congolese autoriteiten verdreven had, liepen een bijzonder risico slachtoffer te worden van de genoemde mensenrechtenschendingen.

Ontwakingskerken

Volgens welingelichte bronnen schiet toezicht op de activiteiten van de zogenoemde *églises de réveil* (ontwakingskerken) nog steeds tekort. Ontwakingskerken zijn ‘nieuwe’, moreel zeer conservatieve kerken die hun kerkgangers dikwijls materiële welvaart beloven en in veel gevallen ook zelf een winstoogmerk lijken na te streven. Het overgrote deel van deze kerken houdt diensten waarbij ‘de duivel wordt uitgedreven’ bij kinderen die zijn beschuldigd van hekserij (in de DRC bekend als *enfants dits sorciers* of *enfants sorciers*). De uitdrijvingsrituelen kunnen van elkaar verschillen, maar zijn dikwijls zeer gewelddadig. Een terugkerend element is dat de beschuldigde dagenlang wordt opgesloten zonder voedsel en een bekentenis moet afleggen om de beheksing volledig te kunnen uitdrijven. Het komt voor dat kinderen in het proces van uitdrijving worden vastgeketend, seksueel misbruikt of anderszins mishandeld, als gevolg waarvan kinderen zijn overleden. Zie paragraaf 3.4.4 voor meer informatie over dit fenomeen.

In de praktijk ondernemen lokale overheden niets tegen deze kerken, zelfs niet als ze op de hoogte zijn van de vaak gruwelijke praktijken die daar plaats vinden. De kerken betalen ‘belasting’ aan lokale overheden en deze willen die inkomsten niet missen. Veel kerken opereren bovendien met de benodigde autorisaties van het ministerie van Justitie en het ministerie van Sociale Zaken. De geestelijken die de diensten leiden, zijn vaak vooraanstaande personen in hun gemeenschap. Enkel

---

¹⁴⁶

AFP, RDC: le gouvernement interdit une secte politico-religieuse, 22 maart 2008

van hen zijn zelfs bij de verkiezingen van 30 juli 2006 gekozen tot afgevaardigde in de Nationale Vergadering. Hierdoor is het niet eenvoudiger geworden om de *églises de réveil* strafrechtelijk te vervolgen.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

Artikel 30 van de Congolese grondwet bepaalt dat eenieder die zich op het Congolese grondgebied bevindt het recht heeft zich hierbinnen vrijelijk te bewegen. Ook heeft iedere ingezetene het recht het nationale grondgebied te verlaten en er naar terug te keren. De wet kan aan deze bepalingen wel voorwaarden verbinden. Het is niet bekend welke voorwaarden dit zijn.¹⁴⁷

Nationaal

De infrastructuur in de Democratische Republiek Congo is zeer slecht ontwikkeld. Er bestaat een drukke asfaltweg van redelijke kwaliteit tussen de hoofdstad Kinshasa en de havenplaats Matadi. Voorts is er een goede asfaltweg die Likasa (in de provincie Katanga) verbindt met de Zambiaanse grens. Voor het overige zijn de wegen doorgaans onverhard en van slechte of zelfs zeer slechte kwaliteit. De meeste wegen die op kaarten van de DRC staan afgebeeld zijn in de praktijk overwoekerd door de jungle of onbegaanbaar. Er is dan ook geen sprake van een geïntegreerd nationaal wegennet. Sinds enige tijd is weer vervoer mogelijk over de rivier de Congo tussen Kinshasa en Kisangani, ook voor personen. De frequentie van de afvaarten is echter beperkt. Voor het overige zijn reizigers aangewezen op binnenlandse vluchten. Diverse Congolese luchtvaartmaatschappijen onderhouden verbindingen tussen onder meer Kinshasa, Beni, Bunia, Gbadolite, Gemena, Goma, Isiro, Kalemie, Kananga, Kisangani, Lubumbashi, Matadi, Mbandaka, Mbuyi-Mayi en Muanda. De prijs van een plaatsbewijs is zowel in absolute als in relatieve zin hoog. De meeste maatschappijen vliegen met oude, slecht onderhouden toestellen en er vinden geregeld vliegtuigongelukken plaats.¹⁴⁸ In 2007 vonden in de DRC acht vliegtuigongelukken plaats, waaronder een vliegcrash in Kinshasa in oktober 2007 waarbij meer dan 50 personen om het leven kwamen.¹⁴⁹ Aangezien geen enkele maatschappij voldoet aan de internationale veiligheidseisen van de ICAO en IATA, staan alle Congolese luchtvaartmaatschappijen op de zogenaamde zwarte lijst van de Europese Commissie.¹⁵⁰ Tot voor kort had de maatschappij Hewa Bora

---

¹⁴⁷ Constitution, artikel 30

¹⁴⁸ Zo crashte op 15 april 2008 een McDonnell Douglas DC-9-51 van de Congolese luchtvaartmaatschappij Hewa Bora Airways in de wijk Birere in de Oost-Congolese stad Goma. Het toestel zou vertrekken naar Kisangani. Tijdens de start vloog een motor in de brand. Het toestel kwam niet los van de grond en schoot van de startbaan af. Daarbij werden diverse huizen, winkels en marktstalletjes vernietigd. In totaal kwamen 47 personen om het leven, waarvan de grote meerderheid op de grond. (Sky News, Dozens Dead After Congo Plane Crash, 16 april 2008 & AFP, DRC plane crash toll rises to 47, 18 april 2008)

¹⁴⁹ Sky News, Dozens Dead After Congo Plane Crash, 16 april 2008

¹⁵⁰ Lijst van luchtvaartmaatschappijen met een exploitatieverbod in de EU:
http://ec.europa.eu/transport/air-ban/list_nl.htm

Airways een ontheffing voor één Boeing 767 met de registratie 9Q-CJD, maar deze ontheffing werd op 11 april 2008 ingetrokken.¹⁵¹

In de Kivu-provincies lopen reizigers het risico om slachtoffer te worden van de immer voortwoedende gewapende strijd. Er zijn vele (illegale) wegversperringen, bemand door militieleden of soldaten van de FARDC. Door het hele land lopen reizigers het risico te worden afgeperst. Gezien de grootte van het grondgebied en de dagelijks wisselende locaties van gevechtshandelingen is het niet mogelijk om in het algemeen een inschatting te maken van de veiligheid voor reizigers.

Internationaal

Vanuit Kinshasa verzorgen drie Europese luchtvaartmaatschappijen regelmatige vliegverbindingen met Europa, namelijk KLM/Kenya Airways vijf keer per week via Nairobi, Air France drie keer per week rechtstreeks naar Parijs en Brussels Airlines vijf keer per week naar Brussel. Ook een aantal Afrikaanse maatschappijen (Ethiopian Airlines, Royal Air Maroc en TAAG Angola Airlines) onderhoudt verbindingen met Europa. South African Airlines onderhoudt ook verbindingen met Zuid-Afrika vanuit Kinshasa en Lubumbashi.

Migratie-autoriteiten

De DGM (*Direction générale de migration*) is de Congolese autoriteit die belast is met grensbewaking en immigratie. De dienst valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De taken van de DGM zijn driedelig. In de eerste plaats is de dienst belast met de grensbewaking en controleert het uitgaande en inkomende personenverkeer. De dienst is hiertoe aanwezig bij grensovergangen, zoals op de internationale luchthaven N'Djili te Kinshasa, de zeehaven te Matadi en bij de aanlegplaats van de pont uit Brazzaville. Daar controleren DGM-beambten de papieren van reizigers. Er zijn ook DGM-kantoren gevestigd aan de overige grenzen (waaronder het oosten) en in het binnenland. Verder brengt de dienst de in het land aanwezige buitenlanders in kaart. Ten derde is de DGM verantwoordelijk voor het afgeven van verblijfsvergunningen aan buitenlanders.

De DGM wordt volgens de Congolese wet gerekend tot de 'gespecialiseerde diensten' en is formeel niet gelieerd aan binnenlandse veiligheids- of inlichtingendiensten. Wel kan de DGM zich tot de ANR (*Agence nationale de renseignements*) en andere veiligheidsdiensten wenden, als zij voor het uitoefenen van haar taak informatie nodig heeft. Het is niet uitgesloten dat op lokaal niveau informeel wordt samengewerkt tussen ANR en DGM. Over de werkwijze van de

¹⁵¹

Europese Commissie, Verordening (EG) Nr. 331/2008 van de Commissie van 11 april 2008 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 474/2006 tot opstelling van de communautaire lijst van luchtvaartmaatschappijen waaraan een exploitatieverbod is opgelegd in de Gemeenschap, 11 april 2008

ANR is niet veel bekend, maar het is goed denkbaar dat agenten van de ANR op de luchthaven aanwezig zijn. ANR-agenten surveilleren dikwijls in burger. Het is niet uitgesloten dat zij soms ook DGM-uniformen dragen. Zowel agenten van de ANR als van de DGM zijn volgens de Congolese wet opsporingsambtenaren (*Officiers de la Police Judiciaire*, OPJ's) hetgeen betekent dat zij arrestaties mogen verrichten en mensen voor beperkte tijd vast mogen zetten. Ze zijn dan wel verplicht om het dossier over te dragen aan het parket.

De DGM een gecentraliseerde dienst, maar het budget van de dienst is zeer beperkt. De salarissen zijn laag en worden niet altijd (op tijd) uitbetaald. Corruptie is dan ook wijdverspreid: migratiebeambten van de DGM proberen zowel Congolezen als buitenlanders geld afhandig te maken.

Medewerkers van verschillende onafhankelijke en als betrouwbaar bekend staande Congolese en internationale organisaties kennen geen gevallen van teruggekeerde afgewezen en uitgeprocedeerde asielzoekers uit Europa die tijdens de verslagperiode vanwege hun asielachtergrond problemen hebben ondervonden met de DGM of andere autoriteiten. Meerdere onafhankelijke bronnen melden dat het feit dat iemand asiel heeft gevraagd niet als een probleem wordt gezien in de DRC en dus geen reden is voor aanhouding door de DGM, zelfs indien deze informatie bekend zou zijn. Wel is de DGM verplicht om gezochte personen, die aan de grens worden gesignaleerd, over te dragen aan het parket, waarna het parket tot vervolging over kan gaan. Indien een terugkerende Congolees in de DRC wordt gezocht, bijvoorbeeld voor een commuun delict, is het dus mogelijk dat hij of zij wordt gearresteerd op het vliegveld. Niet uitgesloten kan worden dat de DGM personen die om politieke redenen worden gezocht, zal overdragen aan de ANR.

Het is goed mogelijk dat teruggekeerde afgewezen en uitgeprocedeerde asielzoekers uit Europa, evenals andere reizigers, op de luchthaven te maken krijgen met corruptie. DGM-beambten gaan er van uit dat iedereen die uit Europa komt, en dat geldt ook voor terugkerende ex-asielzoekers, over geld beschikt. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen Congolezen en andere nationaliteiten. Indien een DGM-beambte vermoedt dat het om een terugkerende ex-asielzoeker gaat komt het, volgens verschillende bronnen, voor dat de beambte doet voorkomen dat de terugkeerder hiermee problemen kan krijgen en vervolgens een hogere 'bijdrage' vraagt.

Paspoorten en identiteitsbewijzen

Slechts weinig Congolezen beschikken over een paspoort. Om een Congolees paspoort te verkrijgen dient men, conform de formele procedure, een aanvraag in te dienen bij de DGM. Hiertoe dient men de volgende documenten te overleggen: een nationaliteitsverklaring, een verklaring van de ANR, een verklaring van het parket omtrent goed gedrag, pasfoto's en een *note verbale* die intern door het ministerie

van Buitenlandse Zaken wordt afgegeven. Het is niet bekend hoe en bij welke instantie een nationaliteitsverklaring kan worden verkregen. De aanvraag wordt doorgestuurd aan het Congolese ministerie van Buitenlandse Zaken dat de aanvraag beoordeelt. Het paspoort wordt daarna door het ministerie van Buitenlandse Zaken uitgegeven. In de praktijk geeft de DGM echter zelf ook paspoorten af, zonder tussenkomst van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Het ministerie van Buitenlandse Zaken staat in dergelijke paspoorten echter evengoed vermeld als uitgevende instantie. Het is niet bekend of Congolezen woonachtig in het buitenland paspoorten kunnen aanvragen of laten verlengen en zo ja, of hiertoe procedures zijn vastgelegd.

In de praktijk zijn paspoorten in de DRC gewoon te koop via *commissionaires* (tussenpersonen). Dat geldt voor zowel gewone paspoorten als diplomatieke en dienstpaspooten. Op dergelijke wijze verkregen paspoorten kosten ongeveer USD 400 (gewone paspoorten) à USD 800 (diplomatieke paspoorten). Er zijn in Kinshasa meerdere criminele netwerken actief die op illegale wijze paspoorten kunnen leveren. Dat kan op twee manieren: enerzijds kunnen echte paspoorten worden verkregen die door de juiste instanties zijn uitgegeven en op naam gesteld, anderzijds kan men gestolen paspoorten kopen waar vervolgens een nieuwe pasfoto in wordt aangebracht. Sommige netwerken zouden contacten hebben met corrupte DGM-ambtenaren. De slechte kwaliteit van de burgerlijke stand is een groot probleem in de DRC. Veel registers van de burgerlijke stand zijn vernietigd of geplunderd.¹⁵² Bovendien zijn de meeste Congolezen helemaal niet bekend bij de autoriteiten. Zo beschikt bijvoorbeeld naar schatting slechts 23% van de kinderen onder de 5 jaar over een geboortecertificaat.

Houders van diplomatieke en dienstpaspooten die op dienstreis gaan hebben altijd een uitreisvergunning nodig. Anderen hebben volgens de wet geen uitreisvergunning nodig. Minderjarigen die zelfstandig het land willen verlaten hebben enkel een door de ouders getekende verklaring van geen bezwaar nodig, naast een geldig paspoort.

Identiteitsbewijzen

Formeel bestaat in de DRC een identificatieplicht. Hoewel het geregeld gebeurt dat burgers door politie, leger of veiligheidsdiensten staande gehouden worden en hen gevraagd wordt zich te legitimeren, wordt de identificatieplicht in de praktijk niet consequent gehandhaafd. Veel Congolezen beschikken namelijk niet over een geldig identiteitsbewijs, omdat er in de DRC al sinds de jaren '80 geen identiteitskaarten meer worden afgegeven. Wel kan men bij de gemeente (*commune*) een 'verklaring van verlies van een identiteitskaart' (*Perte de pièce d'identité*) ontvangen.

---

¹⁵²

Kennisbank Internationale Burgerlijke Stand, geraadpleegd op 21 mei 2008

Een *Perte de pièce d'identité* kan worden gekocht en dient in het gebruik als een identiteitskaart. Veel Congolezen gebruiken in het dagelijks leven hun kiezerspas (het bewijs van registratie als kiezer) als identiteitsbewijs. Men kan dit bewijs verkrijgen door zich bij de CEI (in de toekomst de CENI) als kiezer te laten registreren. Het gebruik van een kiezerspas als identiteitsbewijs wordt door de autoriteiten geaccepteerd. Deze pas bevat de naam van betrokkene en diens foto en vingerafdruk. Vrijwel alle minderjarigen gaan zonder identiteitsbewijs door het leven.

3.3.5 Rechtsgang

Het burgerlijk en strafrecht zijn gebaseerd op Belgisch recht en Congolees of lokaal gewoonterecht. De grondwet voorziet in het recht op een snelle procesgang, de veronderstelling van onschuld tot schuld bewezen is en het recht op juridische bijstand.¹⁵³ Deze rechten werden tijdens de verslagperiode in de praktijk echter niet gerespecteerd. Rechters in de DRC zijn niet onafhankelijk en corruptie is wijd verspreid. Daarnaast kampen rechtbanken met een groot tekort aan materialen, vakkennis en personeel. Voorts zijn rechtbanken vaak alleen gevestigd in de grotere plaatsen in een provincie, zodat mensen die in meer landelijke gebieden wonen feitelijk geen toegang hebben tot de rechtsgang.

De Congolese wet staat echter wel toe dat *audiences foraines* (sessies van tijdelijke tribunaal die rondreizen door een gebied) worden gehouden. Er zijn in de DRC programma's opgezet, waaronder het *programme de la Restauration de la Justice à l'Est de la République Démocratique du Congo* (Rejusco), die dergelijke *audiences foraines* mogelijk maken. Hoewel deze *audiences foraines* zeker een positieve invloed hebben op de rechtsgang in de DRC, is hun capaciteit tot dusver tamelijk beperkt.

Voor de militaire tribunaal worden, naast militairen, relatief veel burgers berecht. Dit heeft te maken met het feit dat de Congolese wet stelt dat iedere burger die een wapen draagt, ongeacht de misdaad waarvoor hij terecht staat, voor een militair tribunaal moet verschijnen. Ook machetes, die door veel landbouwers dagelijks gehanteerd worden, gelden als wapens.

De rechterlijke macht in de DRC is in de praktijk niet onafhankelijk van de uitvoerende macht. Soms mengen politici zich direct in rechtszaken.¹⁵⁴ Bovendien heeft het staatshoofd verregaande discretionaire bevoegdheden ten aanzien van de benoemingen van rechters. Van deze bevoegdheden heeft president Kabila tijdens

---

¹⁵³ Constitution, artikel 17-19

¹⁵⁴ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, February 2008, 16 april 2008

de verslagperiode ruim gebruik gemaakt (zie ook paragraaf 3.2). De Openbaar Aanklager dient de aanwijzingen van de minister van Justitie en Mensenrechten onverwijld op te volgen. Totdat de *loi sur le Conseil supérieur de la magistrature*, die tijdens de verslagperiode door de Nationale Vergadering en de Senaat werd aangenomen, in werking treedt, worden de rechters benoemd door de uitvoerende macht. (zie ook 3.1.2).

Corruptie is in het justitiële apparaat wijdverspreid. De salarissen van rechterlijke ambtenaren zijn zelfs naar lokale maatstaven erg laag, voor zover zij al worden uitbetaald. Verschillende welingelichte bronnen geven aan dat het recht in de DRC te koop is voor een ieder die een rekening met een ander te vereffenen heeft. Zowel de militaire als de civiele rechtbanken zijn volstrekt ontoereikend uitgerust. Er is een groot tekort aan rechters en ander personeel. Sinds 1987 zijn er geen bijscholingscursussen meer geweest en in veel rechtbanken zijn de meest elementaire wetboeken niet aanwezig. Er is geen geld om de reis- en verblijfkosten van getuigen te betalen. Er zijn gevallen bekend van getuigen die, gedurende de rechtzaak, in de plaatselijke gevangenis worden opgesloten bij gebrek aan een ander onderkomen.

Het falende justitiële apparaat draagt in belangrijke mate bij aan de vrijwel universele straffeloosheid. Er is geen politieke wil om daadwerkelijk tot vervolging van mensenrechtenschendingen over te gaan. Dikwijls worden in schijnprocessen onschuldigen veroordeeld, terwijl de echte daders van mensenrechtenschendingen vrijuit gaan. Volgens een bron is de gang van zaken in het proces tegen de vermeende moordenaars van de journalist Serge Maheshe (waarbij onschuldigen zonder enige vorm van bewijs tot zware straffen werden veroordeeld) illustratief voor de rechtsgang in de DRC.

3.3.6 Arrestaties en detenties

Ofschoon de nieuwe grondwet en overige wetten dit verbieden, was tijdens de verslagperiode geregeld sprake van willekeurige arrestatie en detentie.¹⁵⁵ Met name journalisten, mensenrechtenactivisten en actieve aanhangers van politieke partijen liepen het risico zonder wettige reden te worden gearresteerd en zonder verdere aanklacht enige tijd te worden vastgehouden (zie ook paragraaf 3.3.1 en 3.3.2). Vaak wordt illegale detentie of het dreigen ermee gebruikt om mensen te intimideren en/of geld afhandig te maken.

Gevangenen worden in sommige gevallen gefolterd. MONUC heeft niet altijd toegang tot deze arrestanten. Zo heeft MONUC geen toegang tot de ANR-faciliteiten. Ook het Rode Kruis en ngo's hebben in de regel geen toegang tot illegale detentiefaciliteiten van de veiligheidsdiensten. Het Rode Kruis, MONUC

---

¹⁵⁵

MONUC, Monthly Human Rights Assessment, February 2008, 16 april 2008

en lokale mensenrechtenorganisaties hebben doorgaans wel toegang tot de reguliere gevangenissen.

3.3.7 Situatie in gevangenissen

Officiële gevangenissen

Ordonnance 344 van 17 september 1965 over het *Régime pénitentiaire* regelt het gevangeniswezen in de DRC. Deze regeling bepaalt waar *prisons centrales*, *prisons de district* en *prisons de police* zijn.¹⁵⁶ Dit zijn detentiefaciliteiten die vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie en het ministerie van Defensie. Zij worden meestal als *prisons* aangeduid. Naar schatting zitten in de DRC zo'n 10.000 gedetineerden vast.

Ongeveer een kwart van de gedetineerden die in *prisons* gevangen zitten bestaat uit militaire gevangenen. Er zijn in de DRC drie militaire gevangenissen (Angenga, Tsinkakasa en Ndolo), maar die zijn sinds begin jaren '90 buiten gebruik. Militaire gevangenen worden samen met andere gedetineerden vastgehouden in gevangenissen voor burgers. De DRC telt elf *prisons de province*, in de provinciehoofdsteden, waar in totaal ruim 60% van de gedetineerden wordt vastgehouden. Daarnaast is er nog een veertigtal kleinere *prisons de districts*, *prisons de police* en *camps de detention*. Om hoeveel gevangenissen het precies gaat, is niet bekend. In lang niet alle plaatsen die volgens *Ordonnance 344* een *prison* zouden moeten hebben, is ook daadwerkelijk een gevangenis aanwezig. Ook de Congolese autoriteiten zouden niet over betrouwbare gegevens beschikken.

Cachots

Daarnaast zijn er diverse niet-officiële gevangenissen (meestal aangeduid als *cachots*) in de DRC. Dikwijls gaat het om detentiefaciliteiten van de veiligheidsdiensten, die zijn ingericht in legerbases of in woningen en kantoren. De illegale detentiefaciliteiten van de ANR, meestal kelders onder ANR-kantoren, staan in de volksmond bekend als 'chien méchant'.¹⁵⁷ Artikel 8 van *Ordonnance 344* bepaalt dat gevangenen voor een periode van maximaal vijftien dagen mogen worden vastgehouden op andere plekken dan die door de *Ordonnance* als gevangenis zijn aangewezen. In de praktijk komt het geregeld voor dat gevangenen veel langer worden vastgehouden. Magistraten en advocaten hebben meestal geen toegang tot deze detentiefaciliteiten. Hoeveel personen in dergelijke *cachots* gevangen zitten is niet bekend.

¹⁵⁶

Ordonnance 344 du 17 septembre 1965, Régime pénitentiaire, artikel 5

¹⁵⁷

Letterlijk: 'valse hond'

Gevangenen in voorarrest

Hoewel gevangenen volgens de wet maximaal vijf dagen in voorlopige hechtenis mogen blijven, gebeurt het in de praktijk dikwijls dat gevangenen vijf of zes maanden vast zitten zonder dat ze worden voorgeleid. Het overgrote deel van de gedetineerden in de Congolese gevangenissen zit in voorarrest. Sommige gevangenen, die beschuldigd zijn van het plegen van relatief lichte vergrepen, zitten al jaren vast, zonder dat ze zijn veroordeeld. Van andere gedetineerden is het dossier zoek geraakt of heeft nooit een dossier bestaan. Van de 914 gevangenen die zich in de reguliere gevangenissen in Noord-Kivu bevinden zouden er 509 moeten worden vrijgelaten omdat termijnen overschreden zijn, er geen aanklacht is, of er geen dossier te vinden is.

In de DRC worden arrestanten die nog voor de rechter moeten verschijnen niet gescheiden gedetineerd van reeds veroordeelde gevangenen.

Omstandigheden in gevangenissen

De situatie in gevangenissen in de DRC is slecht. De hygiëne is vaak erbarmelijk en door een groot tekort aan capaciteit zijn de gevangenissen overvol. Besmettelijke ziektes, zoals dysenterie, grijpen om zich heen. In veel gevangenissen zitten mannen en vrouwen, volwassenen en kinderen niet gescheiden van elkaar gevangen. Er bestaan in de DRC geen speciale detentiefaciliteiten voor minderjarigen. In de centrale gevangenis van Kinshasa (CPRK) slapen jeugdige gedetineerden 's nachts apart van de volwassenen. Overdag lopen ze wel door elkaar, waardoor misbruik niet is uit te sluiten.

Sommige penitentiaire inrichtingen zijn gehuisvest in een fabriek of laboratorium of andere gebouwen die niet als gevangenis bedoeld zijn. Veel gevangenissen zijn vervallen. Zo zijn er gevangenissen zonder dak en zonder toiletten. Gevangenen krijgen meestal niets te eten, in de veronderstelling dat familieleden de gedetineerden van voedsel zullen voorzien. De gevangenen worden echter dikwijls, om veiligheidsredenen, naar een ander deel van het land overgebracht waardoor familie hen niet kan komen opzoeken. Als familie wél op bezoek kan komen, moet die soms gevangenvaarders betalen om eten te mogen brengen.¹⁵⁸ Volgens de gevangenisdokter in Bunia krijgen de gevangenen in de gevangenis van Bunia minder dan 300 calorieën per dag binnen.¹⁵⁹ Alleen al in de gevangenis van Mbuji-Mayi overleden in de periode van 1 januari tot 19 februari 2008 18 gevangenen als gevolg van ondervoeding.¹⁶⁰

De situatie in de niet-officiële gevangenissen van de veiligheidsdiensten is soms erger dan in de *prisons*. Omdat er geen regels bestaan waaraan het oprichten van

---

¹⁵⁸ Radio Okapi, Kindu: S.O.S. à la prison centrale, 9 februari 2007

¹⁵⁹ IRIN, DRC: Prisoners endure appalling conditions, 13 februari 2007

¹⁶⁰ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, February 2008, 16 april 2008

een *cachot* moet voldoen, is het voor functionarissen eenvoudig een eigen *cachot* te openen. In tegenstelling tot de *prisons* worden de *cachots* vaak gebruikt om journalisten, activisten of politieke tegenstanders in vast te zetten, te martelen en te intimideren. Vaak worden ze na enkele dagen of weken weer vrijgelaten. Volgens een welingelichte bron wordt in de *cachots* van de ANR systematisch gemarteld.

De bijzonder slechte staat waarin de gevangenen in de DRC verkeren leidt tot een situatie waarin ontsnappingen aan de orde van de dag zijn. In de meeste gevallen gaat het hierbij om militaire gevangenen die vaak hulp krijgen van de gevangenebewaarders. Zo ontsnapten in februari 2008 alleen al 31 gevangenen uit diverse gevangenen in het land.¹⁶¹ In maart 2008 ging het om 80 gevangenen.¹⁶²

3.3.8 Mishandeling en foltering

Foltering is zowel volgens de Congolese grondwet als het Wetboek van Strafrecht verboden. Mishandeling en foltering komen echter op grote schaal voor.

De veiligheidsdiensten, waaronder de ANR en de Republikeinse Garde, maken zich schuldig aan foltering. Daarnaast komt ook mishandeling op grote schaal voor. Politieke activisten en journalisten worden geregeld enkele dagen opgesloten in politiecellen. Ze worden soms geketend en gefolterd om ze te intimideren. Volgens een welingelichte bron zou foltering in de *prisons*, de officiële gevangenen, niet frequent voorkomen. In de *cachots*, de niet-officiële gevangenen, is wel sprake van systematische folterpraktijken.

Zo maakte Amnesty International in mei 2008 bekend dat in de eerste vier maanden van dit jaar in CPRK¹⁶³-gevangenis vier MLC-aanhangers, drie militairen en één burger, waren overleden aan de gevolgen van foltering. De vier personen waren gemarteld in de periode dat zij door politie en leger in bewaring werden gehouden. Zij overleden uiteindelijk omdat hun wonden in de CPRK-gevangenis niet verzorgd werden.¹⁶⁴

Ook gewone burgers lopen het risico door politieagenten opgepakt en vervolgens mishandeld te worden. Het betreft dan meestal verdachten van commune delicten die door politieagenten worden afgeperst. In sommige gevallen is er geen enkele aanleiding om betrokkene te arresteren. De politie zou hierbij vaak handelen in opdracht van anderen, die nog een rekening te vereffenen hebben met betrokkene.

---

¹⁶¹ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, February 2008, 16 april 2008

¹⁶² MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

¹⁶³ *Centre Pénitentiaire et de Rééducation de Kinshasa*, de belangrijkste gevangenis in Kinshasa

¹⁶⁴ Radio Okapi, CPRK : mort de 4 détenus, Amnesty International exige l'ouverture d'une enquête, 15 mei 2008

Het Congolese leger, de politie en rebellengroeperingen maakten zich gedurende de verslagperiode op grote schaal schuldig aan seksueel geweld, vooral jegens vrouwen en meisjes. Zie paragraaf 3.4.1 voor meer informatie.

3.3.9 Verdwijningen en ontvoeringen

Tijdens de verslagperiode vonden politiek gemotiveerde verdwijningen plaats, waarvoor de veiligheidsdiensten verantwoordelijk waren. In vrijwel geen enkel geval bleek de regering bereid dergelijke gevallen te onderzoeken. Ook de milities die nog altijd actief zijn in het oosten van de DRC maakten zich schuldig aan het ontvoeren van burgers, met het oog op dwangarbeid, rekrutering of om ze te kunnen verkrachten.¹⁶⁵

3.3.10 Buitengerechtelijke executies en moorden

Zowel milities als het Congolese regeringsleger maakten zich gedurende de verslagperiode schuldig aan buitengerechtelijke executies en moord, bijvoorbeeld omdat burgers hun bezittingen niet wilden afgeven of zich verzetten tegen verkrachting.¹⁶⁶

Zo werd op 22 maart 2008 in de plaats Mahagi, in de provincie Ituri, vlakbij de Ugandese grens een burger doodgeschoten door een soldaat van de FARDC, omdat de burger weigerde om steekpenningen te betalen. Later werd de betreffende soldaat doodgestoken door een broer van het slachtoffer.¹⁶⁷

Tussen 1 en 12 maart 2008 zouden Maï-Maï van PARECO dertien burgers hebben geëxecuteerd in Noord- en Zuid-Kivu. UNHRO stelde een onderzoek in naar de gebeurtenissen.¹⁶⁸

In vrijwel geen van de gevallen werden de daders vervolgd.¹⁶⁹

3.3.11 Doodstraf

De doodstraf wordt in de nieuwe grondwet niet genoemd. De doodstraf staat wel in het Wetboek van Strafrecht. Laurent Kabila had echter een moratorium op de uitvoering van de doodstraf ingesteld en Joseph Kabila zegt dit moratorium nog steeds te respecteren. Zolang het Wetboek van Strafrecht niet is aangepast is het wel mogelijk dat de doodstraf wordt opgelegd. Naar verwachting wordt het wetsvoorstel dat de doodstraf af moet schaffen nog tijdens de huidige zittingsperiode van het Congolese parlement (d.w.z. voor 15 juni 2008)

---

¹⁶⁵ US Department of State, Country Reports on Human Rights Practices 2007, 11 maart 2008

¹⁶⁶ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, January 2008, 3 maart 2008, US Department of State, Country Reports on Human Rights Practices 2007, 11 maart 2008

¹⁶⁷ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

¹⁶⁸ MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

¹⁶⁹ US Department of State, Country Reports on Human Rights Practices 2007, 11 maart 2008

behandeld.¹⁷⁰ Gedurende de verslagperiode zijn voor zover bekend geen doodvonnissen ten uitvoer gebracht.

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Vrouwen en meisjes

Vrouwen nemen in de DRC een ondergeschikte positie in. Discriminatie van vrouwen is dan ook wijdverbreid. Vrouwen hebben meestal geen toegang tot besluitvorming, adequate gezondheidszorg, onderwijs, schoon water, sanitaire voorzieningen en rechtsmiddelen. Vrouwen worden, zowel in de oorlogsgebieden als daarbuiten, op grote schaal slachtoffer van seksueel geweld. De positie van de vrouw is ten opzichte van de vorige verslagperiode niet verbeterd.

De nieuwe Congolese grondwet verwijst expliciet naar het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen en verbindt zich aan gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in ‘instellingen van de staat’. Desondanks is er uiteindelijk voor gekozen om bij de parlementsverkiezingen niet te werken met een systeem van gesloten kieslijsten met afwisselend mannelijke en vrouwelijke kandidaten, maar voor een systeem van voorkeursstemmen. Hierdoor zijn slechts 43 vrouwen gekozen in de Nationale Vergadering (8,6%) en slechts vijf vrouwen zijn gekozen tot senator. Slechts vijf van de 45 bewindspersonen in het kabinet van premier Gizenga zijn vrouwen.

In de grondwet bindt de overheid zich tevens aan het bestrijden van alle vormen van geweld tegen vrouwen, zowel in de publieke als in de privé-sfeer.¹⁷¹ In de praktijk heeft de minister van Gender, Vrouw en Kind, Philomène Omatuko Atshakawo Akatshi, bijna geen budget en kan de regering nauwelijks iets doen om de positie van de vrouw te verbeteren. In de DRC zijn diverse ngo's actief die vrouwen voorlichten over hun rechten.

Seksueel geweld

Seks en seksualiteit vormen in de DRC een groot taboe. In de Congolese cultuur hoort een vrouw maar met één persoon seks te hebben en dat is haar echtgenoot. Deze monogamie is zo belangrijk dat een vrouw die het slachtoffer is geworden van seksueel geweld vaak door haar echtgenoot aan de kant wordt gezet als hij daar achter komt. Een verkrachte vrouw wordt vaak als ‘besmet’ gezien en zelfs van ‘zedeloosheid’ beticht. Van meisjes zegt men vaak dat ze na verkrachting ‘onhuwbaar’ zijn en dus ‘waardeloos’.

¹⁷⁰

MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

¹⁷¹

Constitution, preambule, artikel 14

In het gehele land heeft seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes epidemische vormen aangenomen. Zowel de overgebleven rebellenbewegingen alsook soldaten van de FARDC en politieagenten maken zich hier op grote schaal schuldig aan. In oorlogsgebieden wordt verkrachting vaak gebruikt als wapen in het conflict, maar ook elders komt verkrachting op zeer grote schaal voor. Een welingelichte bron merkt op dat de daders van seksueel geweld steeds jonger worden.

Ook heel jonge meisjes (baby's) en hoogbejaarde vrouwen lopen het risico slachtoffer te worden van seksueel geweld.. De verkrachtingen vinden dikwijls op zeer wrede en vernederende wijze plaats. Vrouwen worden door een groep mannen verkracht in aanwezigheid van hun familieleden en na verkrachting worden ze doodgeschoten of hun geslachtsdelen met messen of stokken verminkt. Ook komt het voor dat mannen gedwongen worden hun familieleden te verkrachten en dat vrouwen gedwongen worden om menselijk vlees te eten.

In 2007 werd melding gemaakt van 13.247 gevallen van seksueel geweld. Het gaat echter slechts om het topje van de ijsberg.¹⁷² Het is moeilijk om betrouwbare schattingen te geven van het werkelijke aantal verkrachtingen, omdat de overgrote meerderheid van de verkrachtingen niet gemeld wordt.

Op 18 maart 2008 lanceerde het Ministerie van Gender, Vrouw en Kind, samen met het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties (UNFPA) en de leden van het *Initiative Conjointe de lutte contre les violences sexuelles* een nationale campagne tegen seksueel geweld in de DRC. De campagne, die één maand duurde, was gericht op bewustwording onder de Congolese bevolking en vraagt aandacht voor het zeer grote aantal vrouwen en meisjes dat slachtoffer wordt van seksueel geweld. Tevens vestigde de campagne de aandacht op de wetten die seksueel geweld strafbaar stellen, wetten die inmiddels in vier lokale talen zijn vertaald.¹⁷³

Seksueel geweld binnen het huwelijk

Volgens bronnen komt seksueel geweld binnen het huwelijk op grote schaal voor. Vrouwen worden in de DRC gezien als het bezit van de man en dienen hem te gehoorzamen, ook indien hij zijn vrouw dwingt tot seksuele handelingen. Bovendien heeft de man in vrijwel alle gevallen een bruidsschat betaald aan de vader van de bruid, waardoor het in de praktijk bijna onmogelijk is voor een vrouw om een gewelddadig huwelijk te verbreken. Van seksueel geweld binnen het huwelijk wordt volgens een welingelichte bron in de praktijk nooit aangifte gedaan. Deze bron geeft aan dat in het beste geval de vrouw, indien de mishandelingen ernstig zijn, in bedekte termen een gesprek kan aangaan met de zus of moeder van

---

¹⁷² MONUC, Launch of the national campaign against sexual violence in the DRC, 19 maart 2008

¹⁷³ MONUC, Launch of the national campaign against sexual violence in the DRC, 19 maart 2008

haar echtgenoot, waarna een zeer voorzichtige bemiddelingspoging zou kunnen plaatsvinden. Dezelfde bron geeft echter ook aan dat een dergelijke bemiddelingspoging ook averechts kan uitwerken, waardoor de meeste vrouwen dit nooit zullen proberen. Ook het grote taboe op seksualiteit en de schaamte die het bespreken van dergelijke thema's met zich meebrengt spelen hierbij een rol.

Wetgeving ten aanzien van seksueel geweld

Artikel 15 van de nieuwe grondwet bepaalt dat de overheid zal toezien op de uitbanning van seksueel geweld tegen vrouwen, met name als dit gebruikt wordt als wapen gericht op destabilisering of ontwrichting van het gezin. Ook bepaalt dit artikel dat dergelijke vormen van seksueel geweld een misdaad tegen de menselijkheid vormen. Daarnaast heeft de president van de DRC, in lijn met de aanbevelingen van het VN-Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen (CEDAW), in juli 2006 twee wetten bekrachtigd die seksueel geweld beogen tegen te gaan.¹⁷⁴ Hiermee werden zowel het Wetboek van Strafrecht als het Wetboek van Strafvordering aangepast en uitgebreid.

Onder de nieuwe definitie van verkrachting valt onder andere het door geweld of bedreiging met geweld binnendringen van een lichaamsholte met een mannelijk geslachtsorgaan, of ander lichaamsdeel of een voorwerp. De wet ziet zowel op verkrachting van vrouwen als mannen. Hiermee is het begrip verkrachting veel ruimer gedefinieerd dan voorheen het geval was.¹⁷⁵ De minimumstraf voor verkrachting is vijf jaar, die verhoogd kan worden in een aantal strafverzwarende omstandigheden, zoals verkrachting in het openbaar, onder bedreiging met een wapen, door een overheidsdienaar of geestelijke, of door een familielid (incest). De maximumstraf is twintig jaar. Indien het slachtoffer ten gevolge van de verkrachting of aanranding van de eerbaarheid komt te overlijden is de (minimum)straf levenslang. Het iemand opzettelijk met een ongeneeslijke seksueel overdraagbare aandoening besmetten wordt bestraft met een levenslange gevangenisstraf en een boete van tweeduizend Congolese frank.¹⁷⁶

Fysieke gevolgen van seksueel geweld

De epidemische vormen die het seksueel geweld in de DRC heeft aangenomen, hebben ook hun weerslag op de volksgezondheid.

---

¹⁷⁴ Loi no 06/018 en Loi no 06/019

¹⁷⁵ Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 47ème année, no 15, 1 augustus 2006; Le Phare, Violences sexuelles en RD Congo: Publication des lois modifiant et complétant le code pénal et le code de procédure pénal, 29 augustus 2006

¹⁷⁶ Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 47ème année, no 15, 1 augustus 2006; Le Phare, Violences sexuelles en RD Congo: Publication des lois modifiant et complétant le code pénal et le code de procédure pénal, 29 augustus 2006

Door extreem seksueel geweld – groepsverkrachtingen, verminking en het inbrengen van voorwerpen in de geslachtsdelen van het slachtoffer – lijden veel vrouwen die zijn verkracht aan vesico-vaginale fistels, waardoor zij incontinent worden voor urine. Als gevolg van hun incontinentie en de stank die de vrouwen verspreiden, worden zij dikwijls verstoten uit hun gemeenschap.

Het aantal besmettingen met hiv/aids onder vrouwen neemt toe, maar ook dit is een taboe waar veel vrouwen niet over willen praten. Daarnaast zijn aidsremmers erg duur en kan bijna niemand zich deze veroorloven.

Abortus is verboden in de DRC. Sommige vrouwen pogen een abortus op te wekken met traditionele middelen, met alle gezondheidsrisico's van dien. Sommige artsen verrichten clandestien abortussen.

Bescherming tegen seksueel geweld

Het is voor de meeste vrouwen in de DRC onmogelijk bescherming in te roepen tegen seksueel geweld. Vanwege het grote stigma wordt verreweg het merendeel van de verkrachtingen nooit gerapporteerd. Het komt veel voor dat vaders of echtgenoten niet weten dat hun dochter of echtgenote het slachtoffer is geworden van seksueel geweld. Met name in rurale gebieden is weinig informatie beschikbaar over het fenomeen verkrachting en de positie van het slachtoffer.¹⁷⁷

Het is moeilijk aangifte te doen van seksueel geweld, vooral in het oosten van het land. Hoewel het steeds vaker voorkomt dat burgers zich schuldig maken aan verkrachting, behoren veel daders tot gewapende groeperingen, al dan niet van regeringszijde. Het is in theorie wel mogelijk om aangifte te doen van verkrachting, maar in de praktijk zien vrijwel alle vrouwen hier van af.¹⁷⁸ Een aangifte leidt zelden tot een veroordeling, en zelfs als de dader veroordeeld wordt is de kans klein dat hij zijn straf uit moet zitten.

Het risico is aanwezig dat het doen van aangifte van verkrachting zich tegen het slachtoffer keert. Vrouwen die aangifte komen doen van seksueel geweld worden soms door de politie beticht van hekserij en lopen het risico zelf bestraft te worden, met name wanneer de dader van het seksueel geweld invloedrijk is. Vrouwen die aangifte doen van verkrachting worden regelmatig bedreigd door de dader en/of zijn entourage. Tegen deze bedreiging kan de Congolese overheid in de regel geen bescherming bieden. Het komt voor dat een vader die achter de aangifte van zijn dochter staat op zijn beurt wordt beschuldigd van een strafbaar feit. Volgens de mensenrechtendivisie van MONUC komt het geregeld voor dat

---

¹⁷⁷ A/HRC/8/4/Add.2

¹⁷⁸ A/HRC/8/4/Add.2

politiecommandanten de ouders van slachtoffers van verkrachting aanraden om de zaak buiten de rechtbank om te schikken met de daders.¹⁷⁹

Verkrachtingszaken hebben voor de slecht uitgeruste tribunalen in de DRC geen prioriteit en in verband met de wijdverbreide corruptie heeft het slachtoffer geld nodig om ambtenaren van de rechtbank om te kopen of te betalen voor ‘administratieve kosten’. Volgens een bron kost het minstens USD 50-100 aan steekpenningen, enkel om de gerechtelijke procedure in gang te zetten. De meeste vrouwen, zeker in rurale gebieden, beschikken hiervoor niet over voldoende financiële middelen. Als de verdachte geld of macht heeft is de kans bovendien groot dat hij niet veroordeeld zal worden. Het feit dat veel daders ongestraft rond blijven lopen draagt bij aan de vicieuze cirkel van stilte en misbruik.

Hoewel de Congolese autoriteiten volgens bronnen weinig doen om seksueel geweld te stoppen, heeft het thema voor de internationale gemeenschap wel prioriteit gekregen. De Verenigde Naties, internationale ngo’s en hun lokale partnerorganisaties steunen centra waar vrouwen kunnen worden opgevangen die het slachtoffer zijn geworden van seksueel geweld. De meeste centra kunnen de vrouwen ook ondersteunen bij een eventuele aangifte.

In Noord-Kivu is bijvoorbeeld de ngo Synergie des Femmes actief. Deze organisatie heeft, met behulp van haar netwerk, sinds 2003 ongeveer 7.000 vrouwen opgevangen. Van hen hebben slechts zo’n 200 vrouwen een zaak aangespannen tegen de veronderstelde dader van het seksueel geweld waar zij het slachtoffer van werden. Dat heeft geleid tot 68 veroordelingen. Geen van de daders heeft echter zijn straf uitgezeten.

UNIFEM ondersteunt multifunctionele centra voor vrouwen in Kindu (Maniema), Bumba (Equateur), Walungu (Zuid Kivu), en Wamba (Orientale). Daar worden vrouwen opgevangen die slachtoffer zijn geworden van seksueel geweld. Maandelijks gaat het voor de vier centra om ongeveer 1200 vrouwen. Deze vrouwen kunnen worden doorverwezen naar centra waar ze medische of psychosociale zorg kunnen krijgen. UNIFEM betaalt dan voor die zorg. UNIFEM ondersteunt vrouwen ook als ze aangifte willen doen, al komt dat, zoals gezegd, in de praktijk heel zelden voor. Alleen in Bumba hebben enkele vrouwen aangifte gedaan, in de andere centra in het geheel niet.

De opvangcentra voor slachtoffers van seksueel geweld bereiken maar een klein percentage van de doelgroep. De centra bevinden zich meestal in stedelijke centra, terwijl het overgrote deel van de slachtoffers op het platteland woonachtig is. Deze vrouwen zijn over het algemeen arm, slecht geïnformeerd en kunnen de reis naar

---

¹⁷⁹

MONUC, Monthly Human Rights Assessment, March 2008, 15 mei 2008

de stad meestal niet maken. Bovendien is de omvang van het probleem zo groot, dat de centra over een volstrekt ontoereikende capaciteit beschikken om alle slachtoffers bij te staan.

Slachtoffers van verkrachting krijgen, kortom, zelden de medische, psychische en juridische nazorg die vereist is.

Genitale verminking

Genitale verminking (FGM) is in de DRC niet wijdverspreid maar komt bij enkele groepen voor. Volgens een welingelichte bron plegen de Luba in Kasai een vorm van genitale verminking die bekend staat als *étirement*¹⁸⁰. Leden van de Ngbaka¹⁸¹ stam, die leven in het noorden van de provincie Equateur in de omgeving van de plaatsen Gemena, Lisala en Gbadolite, doen aan vrouwenbesnijdenis, maar het is niet precies bekend om welke vorm het gaat. Volgens een welingelichte bron is de praktijk langzaam maar zeker aan het uitsterven.

Sinds de bekrachtiging van Loi no 06/018, die een aanpassing van het Wetboek van Strafrecht behelst, op 20 juli 2006, is genitale verminking strafbaar in de DRC. Op het plegen van genitale verminking staat een gevangenisstraf van twee tot vijf jaar plus een geldboete. Als de vrouw als gevolg van de verminking komt te overlijden, staat hierop een levenslange gevangenisstraf. Er zijn geen gevallen bekend van personen die gedurende de verslagperiode werden veroordeeld wegens het toebrengen van genitale verminking.

Positie van weduwen

Weduwen nemen een kwetsbare positie in de Congolese samenleving in. Vaak worden deze vrouwen door de schoonfamilie verantwoordelijk gehouden voor de dood van hun echtgenoot en daarom gestraft. Evenals bij het fenomeen van de heksenkinderen gaat het om traditionele praktijken die in de moderniteit onder invloed van armoede en uitsluiting ontaarden in gewelddadige excessen waar weduwen het slachtoffer van worden. Zo komt het geregeld voor dat vrouwen na het overlijden van de man worden opgesloten zonder eten en drinken, totdat de man begraven is. In andere gevallen werd de vrouw dagenlang bedekt onder een doek en beschimpt en vernederd. Een vrouwenorganisatie vertelde dat zij een melding had gekregen van een weduwe wier gezicht, kort na de dood van haar man, werd ingesmeerd met een mengsel van as van verbrande autobanden en urine van mannen uit haar omgeving. Ook komt het voor dat weduwen door de schoonfamilie onteigend worden. Dikwijls worden ze dan, met kinderen en al, op straat gezet. Hoewel de nieuwe *Code de la Famille* de weduwe hiertegen zou moeten beschermen, biedt deze wet (zoals de meeste wetten in de DRC) in de

---

¹⁸⁰ Uittrekken van de clitoris en/of schaamlippen: Type IV van de FGM classificatie van de Wereldgezondheidsorganisatie

¹⁸¹ Ook gespeld als 'Gbaka'

praktijk geen bescherming omdat het zelden tot een rechtzaak, laat staan tot een uitspraak komt.

3.4.2 Etnische groepen

Volgens de Congolese grondwet heeft de staat de verplichting de vreedzame en harmonieuze co-existentie van etnische groepen te verzekeren en te bevorderen. Ook dient de staat minderheden te beschermen.¹⁸² Op de kiezersregistratiekaarten, die zijn uitgereikt in de aanloop naar het referendum in 2005 en de verkiezingen in 2006, staat niet meer de etniciteit van de houder vermeld, maar enkel zijn nationaliteit (Congolese) en de regio waar hij woont.

De bevolking van de Democratische Republiek Congo bestaat uit een veelheid van etnische groepen die allen een minderheid vormen in een immens land. Hoewel leden van verschillende etnische groepen in de meeste gevallen goed met elkaar omgaan in het dagelijks verkeer, zijn zij zich doorgaans wel bewust van hun etnische afkomst als onderdeel van hun identiteit. Etniciteit is echter, zoals in veel landen, een emotioneel beladen concept dat eenvoudig door politici gebruikt kan worden om mensen te mobiliseren en – indien dit de (lokale of nationale) machthebbers goed uitkomt – tegen elkaar op te zetten. Met name in de conflictgebieden, de Kivu-provincies en Ituri, hebben dergelijke ontwikkelingen geregeld plaatsgehad (zie paragraaf 2.3 en de paragraaf over Hutu en Tutsi hieronder).

Wanneer de situatie escaleert, bijvoorbeeld omdat leden van een etnische groep beschuldigd worden van collaboratie met een militie met wie de feitelijke machthebbers in het betreffende gebied in de clinch liggen, kunnen zij bedreigd worden en het slachtoffer worden van gericht geweld. In dat geval zullen zij hun heenkomen moeten zoeken in een gebied waar zij niets te vrezen hebben van de feitelijke machthebbers. Afhankelijk van de plaatselijke dynamiek geldt dit voor verschillende etnische groepen. Het is dan ook niet mogelijk om in zijn algemeenheid aan te geven welke groepen het risico lopen op vervolging.

Tutsi en Hutu

De Tutsi en Hutu zijn twee etnische groepen die nauw met elkaar verwant zijn. Ze wonen in Rwanda en Burundi en delen van de Kivu-provincies. Samen worden ze wel Banyarwanda ('mensen van Rwanda') genoemd. Ze spreken dezelfde taal (Kinyarwanda) en delen een cultuur en tradities. Hoewel antropologen het niet eens zijn over de herkomst van beide bevolkingsgroepen, wordt wel beweerd dat de Tutsi van oorsprong veetelers waren die honderden jaren geleden uit de Hoorn van Afrika migreerden naar het Grote Merengebied, waar de Hutu (landbouwers) al aanwezig waren. Duidelijk is dat de Hutu en Tutsi al sinds enkele eeuwen hetzelfde

---

¹⁸²

Constitution, artikel 51

gebied bewonen en dat de beide groepen in de loop van de geschiedenis met elkaar vermengd raakten: ze bouwden samen, nog voor de komst van de Europeanen, op de plaats van het huidige Rwanda een (relatief sterk georganiseerde) samenleving op, waarin sprake was van een arbeidsdeling tussen Hutu en Tutsi. De Tutsi vormden daarin een soort bovenklasse. Wat oorspronkelijk een etnisch verschil was, verwerd geleidelijk tot een soort klassenverschil waarin een zekere mate van sociale mobiliteit (tussen Hutu en Tutsi) mogelijk was. Huwelijken tussen Hutu en Tutsi kwamen relatief veel voor. Dat neemt niet weg dat veel Afrikanen in het Grote Merengebied menen dat Tutsi over een duidelijk herkenbare Tutsi-morfologie beschikken.¹⁸³ Niet alle Tutsi zijn echter als zodanig herkenbaar en niet alle personen met een dergelijke morfologie zijn ook daadwerkelijk Tutsi.

Aan het einde van de 19^e eeuw migreerden groepen Tutsi vanuit Rwanda, Burundi en het westen van Tanzania naar de hoogvlaktes van Zuid-Kivu. Het ging om mensen die leefden van de veeteelt. Hun nakomelingen wonen daar nog steeds en staan thans bekend als Banyamulenge¹⁸⁴. Vee was een kostbaar bezit en zij waren dan ook welvarender dan de bevolkingsgroepen waartussen zij woonden. Omstreeks dezelfde tijd migreerden er ook groepen Hutu westwaarts. Zij vestigden zich grotendeels in de omgeving van Rutshuru.

Gedurende het Belgische koloniale bewind (in de eerste helft van de twintigste eeuw) migreerden andere groepen Tutsi en Hutu (vaak onder dwang) vanuit Rwanda naar Oost-Congo om het bos te ontginnen en daar te werken op plantages, voornamelijk in de omgeving van Masisi. Hun nakomelingen wonen daar vandaag de dag nog. Toen Rwanda in 1962 onafhankelijk werd en in dat land een autoritair Hutu-regime aan de macht kwam, vluchtten veel Rwandese Tutsi naar het oosten van Congo. Sommigen van hen keerden terug naar Rwanda toen de RPF daar in 1994 aan de macht kwam, maar anderen zijn daar gebleven.

Omgekeerd vluchtten zo'n twee miljoen Hutu burgers in 1994 uit Rwanda naar de DRC (toentertijd Zaïre), in het kielzog van de Interahamwe en FAR die verantwoordelijk worden gehouden voor de genocide op de Tutsi en gematigde Hutu in Rwanda. Het overgrote deel van hen is inmiddels teruggekeerd naar Rwanda. Kleine groepen Rwandese Hutu-burgers zijn in de Kivu-provincies achtergebleven. In de bossen van Noord-Kivu bevindt zich nog een rebellenleger bestaande uit ex-Interahamwe, ex-FAR en andere Hutu's, die door het leven gaan

---

¹⁸³ In het boek 'When Victims Become Killers: Colonialism, Nativism, and Genocide in Rwanda' (Princeton University Press, 2001) beschrijft Mahmood Mamdani een aantal theorieën die een verklaring trachten te geven voor het ontstaan van een 'Tutsi-morfologie'.

¹⁸⁴ Banyamulenge worden ook wel eens aangeduid als 'Congolesse Tutsi'. Dat is op zich juist, hoewel er in de DRC ook Tutsi-groepen aanwezig zijn die niet tot de Banyamulenge worden gerekend (zie verderop in deze paragraaf).

als FDLR (zie ook 2.3).¹⁸⁵ De FDLR geniet steun van met name radicale Congolese Hutu's die zich overwegend in de omgeving van Masisi bevinden.

Hutu en Tutsi (waaronder Banyamulenge) die in de DRC wonen spreken een dialect van het Kinyarwanda, waarbij uitspraak en vocabulaire van groep tot groep kunnen variëren. De diverse Hutu- en Tutsi-groepen staan samen bekend als Banyarwanda. In de media en door andere bevolkingsgroepen worden zij wel eens als 'les Rwandais' (Rwandezen) aangeduid, ook al wonen sommige Banyarwandagroepen al honderden jaren in Congo.

Diverse bronnen zijn het niet eens over de vraag in hoeverre Tutsi thans een kwetsbare groep vormen. Vanwege het feit dat Tutsi lange tijd als *allochtones* gezien werden, en dus niet in aanmerking kwamen voor grondbezit, en vanwege het feit dat veel van hen een emotionele band voelen met Rwanda, wordt er door andere Congolezen soms getwijfeld aan hun loyaliteit. Met name de Banyamulenge worden door veel Congolezen gezien als aanstichters van de oorlogen van 1997 en 1998-2003. Bovendien worden leden van de Congolese Tutsi-gemeenschap vaak afgeschilderd als handlangers van de CNDP van Laurent Nkunda, die in Noord-Kivu verantwoordelijk is voor grootschalige mensenrechtenschendingen. Opportunistische politici hebben in de recente geschiedenis gebruik gemaakt van het wantrouwen dat de Tutsi bij veel Congolezen genieten. Enige afgunst speelt hierbij wellicht ook een rol, aangezien een relatief groot deel van de zakenelite in de Kivu-provincies van Tutsi-afkomst is.

Sommige bronnen geven aan dat Tutsi in de Kivu-provincies het risico lopen slachtoffer te worden van mensenrechtenschendingen als ze op het verkeerde moment (als er in dat gebied gevechten zijn of dreigen tussen soldaten van Nkunda en een andere militia) op de verkeerde plaats (daar waar ze een minderheid vormen) zijn, maar merken op dat dit in principe ook geldt voor andere bevolkingsgroepen.

Andere bronnen merken op dat sommige Tutsi, als gevolg van hun morfologie, wel duidelijk herkenbaar zijn en daarom een groter risico lopen dan andere groepen. Zo werden in december 2007 zo'n dertig minderjarigen in Goma opgepakt en gemarteld en overgebracht naar CPRK in Kinshasa nadat ze beschuldigd waren van collaboratie met Nkunda.¹⁸⁶ Volgens een welingelichte bron had hun arrestatie 'ongetwijfeld' te maken met het feit dat zij een Tutsi-uiteindelijk hadden. Na

---

¹⁸⁵ Bij de FDLR hebben zich overigens ook Congolezen aangesloten met een andere etnische afkomst.

¹⁸⁶ Overigens is niet geheel duidelijk wat de afkomst van de kinderen was. Waarschijnlijk bestond ongeveer de helft van de groep uit Rwandezen. De andere helft zou bestaan uit Congolese Tutsi..

interventie van UNICEF zijn de kinderen overigens teruggebracht naar Goma en weer in vrijheid gesteld.

Gedurende de verslagperiode werden tevens enkele Tutsi in Goma vermoord. Volgens een bron is het niet duidelijk wat het motief was, maar is het waarschijnlijk dat het ging om afrekeningen die niet te maken hadden met de etniciteit van de slachtoffers.

De Tutsi-gemeenschap in de hoofdstad Kinshasa is klein. Het is niet mogelijk om aan te geven om hoeveel mensen het gaat. Een welingelichte bron schatte het aantal burgers van Banyamulenge-afkomst in Kinshasa vorig jaar op vijftig. Na de incidenten in 2004 zijn veel Banyamulenge en andere Tutsi teruggekeerd naar het oosten van de DRC. De Tutsi die in Kinshasa wonen zijn over het algemeen hoog opgeleid en beschikken over een goede baan. Zij hebben hun familie in vrijwel alle gevallen in het oosten van de DRC achtergelaten.

In Kinshasa lopen deze Banyamulenge en andere Tutsi-groepen, volgens een welingelichte onafhankelijke bron, de laatste jaren geen gevaar meer. Voor zover bekend hebben zich gedurende de verslagperiode geen gewelddadige incidenten voorgedaan waar Tutsi's het slachtoffer van waren. Wel bestaan er nog altijd veel vooroordelen onder de bevolking van de hoofdstad, met name jegens Banyamulenge. Banyamulenge en andere Tutsi-groepen worden vaak verdacht van Rwandese sympathieën en daarom gewantrouwd. In Kinshasa is het erg makkelijk om mensen te mobiliseren op basis van anti-Rwandese sentimenten. Ook tijdens de vredesbesprekingen in Goma in januari van dit jaar zijn diverse discussies uitgelopen op beledigingen en 'hate speech' aan het adres van 'de Tutsi'.

Pygmeeën

De positie van de inheemse bevolkingsgroep van de pygmeeën staat sterk onder druk. Overall in de Grote Merenregio wonen pygmeeën, vooral in Rwanda, Burundi, Uganda en de DRC. Het woord 'pygmeë' is ook in de DRC gangbaar en wordt niet als denigrerend ervaren. Het wordt aangenomen dat de pygmeeën de oorspronkelijke bewoners zijn van de equatoriale wouden van Midden-Afrika. De pygmeeën zijn jager-verzamelaars die steeds meer problemen ondervinden om hun traditionele levenswijze te kunnen voortzetten. Er zijn geen betrouwbare cijfers beschikbaar over de pygmeeën, maar hun aantal wordt rond de 90.000 geschat.

In de DRC komen vijf soorten pygmeeën voor: Batwa, Bambuti, Aka, Asua en Bacwa. De grootste groep zijn de Bambuti (in totaal zo'n 60.000) die de wouden van Ituri bewonen. De Bambuti kunnen verder worden onderverdeeld in de Efe, Asua en Kango. In de Kivu-provincies wonen de Batwa, die tevens in Rwanda en Burundi aanwezig zijn. De Aka, Asua (beide in Equateur) en Bacwa (Bandundu en

Katanga) zijn kleinere subgroepen. De pygmeeën spreken geen eigen taal, maar doorgaans de lingua franca in het betreffende gebied of de taal van de stammen in hun omgeving. Ze mengen daar wel enkele vreemde woorden door. Taalkundigen speculeren er dan ook over dat er pygmeeëntalen hebben bestaan die in de loop van de geschiedenis verloren zijn gegaan.

In de DRC worden de pygmeeën ernstig gemarginaliseerd en gediscrimineerd. Volgens een welingelichte bron worden pygmeeën door veel Congolezen als halve wilden gezien en daarom slecht behandeld. De pygmeeën hebben een leefwijze die zich slecht verhoudt tot de moderniteit. Het zijn jager-verzamelaars die rondtrekken in dunbevolkte bosgebieden. Deze bossen verdwijnen in snel tempo. De toegang tot land is voor de pygmeeën in veel gevallen niet gegarandeerd. De traditionele chef (*chef coutumier*) die in rurale gebieden het recht heeft om land uit te geven houdt in de meeste gevallen geen rekening met het feit dat bepaalde gebieden (al generaties lang) de habitat vormen van pygmeeën. Dit betekent dat Congolese landbouwers eenvoudig de noodzakelijke *attestation de vacance de terre* (bewijs dat het land niet in gebruik is) voor deze gebieden kunnen verkrijgen, waarmee zij hun eigendoms- of gebruiksrecht ook juridisch kunnen laten registreren.

Sommige pygmeeën gaan ondanks alle moeilijkheden door met hun traditionele leefwijze. Anderen hebben die moeten opgeven en werken onder dikwijls moeilijke omstandigheden in loondienst in de stad of als landarbeider. Volgens een welingelichte bron komt het regelmatig voor dat pygmeeën te werk worden gesteld in omstandigheden die veel weg hebben van slavernij. Soms ontvangen ze geen salaris of een salaris dat een factor tien lager ligt dan gebruikelijk is voor dergelijke werkzaamheden.

Door hun traditionele levenswijze hebben veel pygmeeën een slechte toegang tot basisvoorzieningen. Als het jachtseizoen geopend wordt of er honing verzameld moet worden in de bossen, trekken families weg, hetgeen onder andere betekent dat kinderen niet naar school kunnen. Verder kennen de pygmeeën diverse culturele taboes die er de oorzaak van kunnen zijn dat pygmeeën als ze ziek zijn niet naar een kliniek durven te gaan.

De pygmeeëngemeenschappen hebben veel te lijden gehad door de burgeroorlog en massale schendingen van de mensenrechten. Pygmeeën beschikken door hun leefwijze dikwijls over een uitstekende terreinkennis, waarvan de verschillende strijdende partijen gebruik hebben gemaakt en soms nog maken. In sommige gevallen worden pygmeeën door strijdende partijen met dit oogmerk ontvoerd en ingezet bij militaire operaties. Dat is ook de reden dat pygmeeën sommige dunbevolkte gebieden, die voorheen hun leefgebied vormden, mijden, zoals de

omgeving van het Virungapark waar zich momenteel troepen bevinden van de CNDP.

3.4.3 Homoseksuelen

In de Democratische Republiek Congo is homoseksualiteit niet expliciet strafbaar. Het Wetboek van Strafrecht noemt wel ‘misdaden tegen het familieleven’ (met een maximum gevangenisstraf van vijf jaar), welke bepaling gebruikt kan worden tegen homoseksuelen.¹⁸⁷ ‘Overtredingen van de publieke moraal’ (artikel 176 van het Wetboek van Strafrecht) zijn voor zowel heteroseksuelen als homoseksuelen strafbaar. De grondwet biedt geen bescherming tegen discriminatie op basis van seksuele gerichtheid en bepaalt dat het huwelijk enkel openstaat voor partners van verschillend geslacht.¹⁸⁸

Zoals in veel Afrikaanse landen rust er in de DRC een zwaar sociaal-cultureel taboe op homoseksualiteit, waardoor nauwelijks over het onderwerp kan worden gesproken. Door het gebrek aan beschermende wetgeving, aan formele en informele acceptatie en door het slechte functioneren van het politieapparaat kan een homoseksueel geen bescherming inroepen tegen gevallen van discriminatie door medeburgers, de politie of andere overheidsinstanties.

Voor zover bekend bestaat er in de DRC één organisatie die opkomt voor de rechten van homoseksuelen: Groupe Hironnelles Bukavu (GHB). Deze organisatie telt 22 leden (waaronder 18 mannen en 4 vrouwen) en is gevestigd in Bukavu (Zuid-Kivu). GHB publiceerde in mei 2008 een rapport waarin zij aandacht vraagt voor de moeilijke positie waarin Congolese homoseksuelen zich bevinden. Het rapport vermeldt dat buitensluiting en discriminatie van openlijk homoseksuelen in Bukavu aan de orde van de dag zijn. Homoseksuelen worden gedwongen een dubbelleven te leiden en als bekend raakt dat zij homoseksueel zijn, kunnen ze te maken krijgen met bedreiging, mishandeling en willekeurige arrestatie en detentie, aldus GHB. Volgens het rapport vertrekken veel homoseksuelen uit Bukavu dan ook naar buurlanden als Rwanda, Burundi en Uganda, of naar Kenia, Tanzania of Zuid-Afrika.¹⁸⁹ Het is niet aannemelijk dat de positie van homoseksuelen in andere delen van de DRC afwijkt van die in Bukavu.

---

¹⁸⁷ <http://www.iglhrc.org/> geraadpleegd op 1 november 2006

¹⁸⁸ Constitution, artikel 40

¹⁸⁹ Groupe Hironnelles Bukavu, République Démocratique du Congo – LGBTI: Des droits bafoués à Bukavu, mei 2008

3.4.4 Minderjarigen

Minderjarigheid eindigt in de DRC bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar.¹⁹⁰ Het is evenwel mogelijk dat een rechtbank een minderjarige na het bereiken van de 15-jarige leeftijd meerderjarig verklaart op verzoek van de ouders, of bij het ontbreken van de ouders, de voogd. Vanaf de leeftijd van 18 jaar is iemand wettelijk handelingsbekwaam.

Op 16 mei 2008 nam de Nationale Vergadering de *Code de protection de l'enfant* aan, een wet die kinderen beter moet beschermen tegen de schending van hun rechten.¹⁹¹ Deze wet was aan het einde van de verslagperiode nog niet van kracht. In de wet wordt onder andere vastgelegd dat er in het justitiële apparaat aparte systemen voor minderjarigen moeten worden ingericht (waaronder jeugd-detentie). Daarnaast wordt het achterlaten van minderjarigen strafbaar gesteld en krijgen ambtenaren, in voorkomende gevallen, de verplichting om actief te zoeken naar signalen die wijzen op kindermishandeling. De leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid, die thans niet is vastgelegd in het Congolese recht, wordt door de Code op 14 jaar gesteld. Volgens bronnen is deze wetgeving voor Congolese begrippen 'progressief' te noemen.

Meerderjarigheid en huwelijk

Volgens de Congolese Grondwet mogen zowel mannen als vrouwen op 18-jarige leeftijd trouwen. Niettemin kan de Rechtbank (*Tribunal de Paix*) volgens de Familiewet voor een huwelijk leeftijdsdispensatie verlenen op grond van gewichtige redenen.¹⁹² Welke redenen dit zijn is niet bekend. In de praktijk huwen meisjes vaak op jongere leeftijd (13 of 14 jaar), met name in de provincies Kasai, Oriëntale en de Kivu's. Verreweg de meeste huwelijken worden overigens niet geregistreerd bij de burgerlijke stand, zeker niet op het platteland. Als meisjes al een opleiding volgen, stoppen ze daar meestal mee zodra ze trouwen. Veel jong getrouwde meisjes krijgen last van medische complicaties zodra ze zwanger worden, omdat hun lichaam nog niet is volgroeid.

In de DRC betalen jongens voor de meisjes een bruidschat aan de ouders van de bruid. Voor veel jongens is het lastig om die bruidschat bij elkaar te sparen, waardoor de huwelijksleeftijd voor jongens aanmerkelijk hoger ligt dan die voor

---

¹⁹⁰ Constitution, artikel 41, Code de la Famille, artikel 219

¹⁹¹ Radio Okapi, Assemblée nationale: débat sur la loi organique du conseil supérieur de l'audio visuel, 17 mei 2008

¹⁹² Code de la Famille, artikel 352

meisjes. Volgens de Congolese wet zijn ouders die hun (minderjarige of meerderjarige) kind tegen zijn of haar zin uithuwelijken strafbaar.¹⁹³

Onderwijs en arbeid

De DRC kent een wettelijke leerplicht voor het basisonderwijs, dat volgens de wet tot de leeftijd van 14 jaar gratis dient te zijn.¹⁹⁴ In de praktijk was het onderwijs tijdens de verslagperiode niet gratis. Omdat onderwijzers hun salaris (USD 10-20 per maand) vaak niet krijgen, heffen scholen zelf schoolgeld, waarmee de leerkrachten betaald worden. Volgens een gezaghebbende bron bedraagt het schoolgeld voor openbaar primair onderwijs circa USD 9-14 per kind per jaar en voor openbaar secundair onderwijs USD 14-29 per kind per jaar. Particulier onderwijs is (veel) duurder. Veel ouders kunnen het zich niet veroorloven om hun kinderen naar school te sturen of anderszins in het levensonderhoud voorzien. Daarom moeten zeer veel (ook jonge) kinderen werken om in leven te blijven. Hierbij is geen verschil tussen jongens en meisjes. Naar schatting maakt slechts 30% van de Congolese kinderen de lagere school af.

Tienduizenden kinderen werken onder schrijnende en gevaarlijke omstandigheden in de mijnen van de provincie Katanga, met name in de mijnen en concessies rond Kolwezi, Likasi en Lubumbashi. De meesten van hen gaan niet naar school. In de gehele DRC gaat de helft van de kinderen in de schoolgaande leeftijd niet naar school.¹⁹⁵

In het algemeen gaan Congolezen vanaf 18 jaar, die een baan kunnen vinden, voor zichzelf en hun sociale omgeving zorgen. De werkloosheid is echter zeer hoog. Het is sociaal-cultureel geaccepteerd dat 16- en 17-jarigen werken, hetgeen ook bij wet is toegestaan. In de informele sector verrichten zij de meest uiteenlopende werkzaamheden. Minderjarigen tussen de 14 en 16 jaar mogen alleen lichte werkzaamheden verrichten die niet schadelijk zijn voor de gezondheid. Het is verboden iemand jonger dan 14 jaar in dienst te nemen. Het is tevens verboden om minderjarigen in dienst te nemen zonder instemming van degenen die de ouderlijke macht uitoefenen.

Seksueel misbruik en kinderhandel

Hoewel exacte cijfers niet bekend zijn, wordt een aanzienlijk deel van de minderjarigen in de DRC het slachtoffer van seksueel misbruik, zowel jongens als meisjes. Ook prostitutie van minderjarigen komt voor. Er zijn in Kinshasa (en waarschijnlijk ook in andere steden in de DRC) diverse bars waar klanten tegen betaling seks kunnen hebben met een minderjarig meisje. Overigens treft men in

---

¹⁹³ Journal Officiel de la République Démocratique du Congo, 47ème année, n° 15, 1 augustus 2006

¹⁹⁴ Constitution, artikel 43

¹⁹⁵ UNICEF, Child Alert: Democratic Republic of Congo, juli 2006

deze gelegenheden doorgaans ook meerderjarige prostituees aan. Andere minderjarige prostituees, met name straatkinderen, bieden zichzelf op straat aan. Volgens een mensenrechtenorganisatie vragen de meisjes ongeveer 200-300 Congolese Francs voor hun diensten (ongeveer een halve dollar).

Volgens een welingelichte bron komt het voor dat minderjarigen worden ontvoerd en verkocht, waarna ze tot prostitutie worden gedwongen. Over kinderhandel richting het buitenland is geen informatie beschikbaar. Wel merkt een internationale organisatie op dat de DRC niet is aangesloten bij het Haags Adoptieverdrag. Deze organisatie stelt de laatste tijd verontrustende signalen te hebben ontvangen dat er ‘wezen’ worden afgestaan voor adoptie die helemaal geen wees blijken te zijn.

Straatkinderen

Hoewel weeskinderen traditioneel altijd werden opgevangen door familieleden of mensen in de omgeving, is het aantal straatkinderen, in Kinshasa ook wel *shégués* genoemd, de afgelopen jaren flink toegenomen. Volgens schattingen leven er in Kinshasa alleen al zo’n 25.000 straatkinderen. De meerderheid van die kinderen (tot 70%) zou verstoten zijn door familieleden nadat ze van hekserij beschuldigd werden.

Veel straatkinderen worden het slachtoffer van (soms ernstige) mishandeling door soldaten en politie. In het hele land heeft de politie in het verleden razzia’s uitgevoerd, waarbij grote groepen straatkinderen werden gearresteerd. Gedurende de verslagperiode hebben deze acties, voor zover bekend, niet plaatsgevonden. Tijdens de gewelddadige confrontaties tussen het Congolese leger en strijders van de privé-militie van senator Bemba in maart 2007 werden wél grote aantallen straatkinderen gearresteerd. Van hen zit momenteel nog steeds een tiental gevangen.

UNICEF heeft in acht grote steden in de DRC een programma voor straatkinderen opgezet. Door de inzet van mobiele units tracht men de straatkinderen enige bescherming te bieden. UNICEF ziet plaatsing van minderjarigen in instellingen als een laatste oplossing, zeker gezien de slechte kwaliteit van de voorzieningen in de DRC, en geeft de voorkeur aan de opvang van straatkinderen in pleeggezinnen. Jaarlijks brengt UNICEF zo’n 1.000 straatkinderen bij pleeggezinnen onder, van wie zo’n 20% opnieuw op straat beland. Volgens schattingen halen alle ngo’s en de VN-instellingen jaarlijks zo’n 2.500-3.000 kinderen van straat, ongeveer evenveel als het aantal kinderen dat jaarlijks op straat beland.

Hekserij en duivelsuitdrijvingen

Het geloof in hekserij komt voor bij diverse bevolkingsgroepen. Hekserij neemt van oudsher een plaats in de Congolese cultuur in en is van oorsprong een neutraal concept. De mystieke krachten waarover bepaalde individuen zouden beschikken konden zowel ten goede als ten kwade worden ingezet.¹⁹⁶ Tegenwoordig is het concept hekserij, mede onder invloed van *églises de reveil*, steeds meer losgeraakt van de oorspronkelijke wortels. Hekserij heeft een negatieve connotatie gekregen en treft vooral de zwakkeren in de samenleving, voornamelijk kinderen. De angst voor hekserij leidt in sommige gevallen tot massahysterie.

Het komt regelmatig voor dat kinderen van hekserij worden beschuldigd en dan zeer gewelddadige uitdrijvingsrituelen moeten ondergaan, die doorgaans worden uitgevoerd door ontwakingskerken (zie ook paragraaf 3.3.3). De kerken die dergelijke uitdrijvingen uitvoeren, opereren als commerciële ondernemingen en verdienen veel geld aan de rituelen.¹⁹⁷ Hierbij dient te worden opgemerkt dat hekserij, ook in de moderne vorm, voor zeer veel Congolezen een realiteit behelst die de werkelijke en de imaginaire orde met elkaar verbindt.¹⁹⁸

Het komt ook voor dat kinderen die van hekserij worden beschuldigd door hun familie worden verstoten. Dit kan gebeuren wanneer de familie geen geld heeft om een geestelijke te betalen voor duivelsuitdrijving, of als betrokkene de beheksing ontkent. Soms wordt een kind direct na de beschuldiging van hekserij verstoten. In dat geval is de beschuldiging vaak ingegeven door armoede, omdat dit de enige manier is om zonder gezichtsverlies een mond minder te hoeven voeden in het gezin. Daarnaast komt het voor dat kinderen van hekserij worden beschuldigd en verstoten worden wanneer zij om een andere reden niet (meer) gewenst zijn (bijvoorbeeld als de vader met een nieuwe vrouw trouwt na het overlijden van de moeder).¹⁹⁹

De kinderen die het grootste risico lopen om van hekserij beschuldigd te worden, zijn afkomstig uit families waar een verandering heeft plaatsgevonden in de gezinsstructuur. Dat is meestal het overlijden van een ouder (door oorlog, ziekte of ongeval) of de aanwezigheid van een nieuwe man of vrouw in het gezin. Daarnaast lopen kinderen die afwijkend gedrag vertonen (zichtbare handicaps, agressie,

---

¹⁹⁶ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006.

¹⁹⁷ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006.

¹⁹⁸ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006.

¹⁹⁹ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006.

passiviteit, bedplassen, eetstoornissen, etc.) bijzondere risico's. De ngo *Save the Children* spreekt in dit verband over een 'sociale zuivering' die onder alle lagen van de bevolking voorkomt.²⁰⁰ *Save the Children* kwam in haar onderzoek tot de conclusie dat het probleem niet beperkt blijft tot specifieke etnische groepen of sociale klassen. Een groot gedeelte van de families die kinderen van hekserij beschuldigen, bezoekt zelf voornamelijk de katholieke kerk, of een andere kerk die hekserij afwijst. Zij zoeken een ontwakingskerk op omdat deze in hun behoefte voorziet.²⁰¹

Waar het probleem van kinderen die van hekserij worden beschuldigd zich aanvankelijk leek te beperken tot Kinshasa en het westen van de DRC, wordt nu duidelijk dat het fenomeen in opkomst is in steden in het gehele land.²⁰² Bestaande sociale structuren zijn in grote delen van de DRC door de burgeroorlog, snelle urbanisatie, extreme armoede en erosie van familiebanden afgebroken. Kinderen die afwijkend gedrag vertonen of om een andere reden tot een last zijn, worden dikwijls van hekserij beschuldigd en verstoten.²⁰³ Het probleem wordt verder aangejaagd door de activiteiten van ontwakingskerken (*églises de reveil*) en andere kleine evangelische kerken die veel geld verdienen aan diensten waarin zij de duivel zeggen uit te drijven (zie 3.3.3).²⁰⁴

Volgens schattingen van internationale organisaties is tot 70% van de straatkinderen in de DRC op straat terecht gekomen omdat zij door familieleden van hekserij zijn beschuldigd. De nieuwe Congolese grondwet stelt expliciet dat beschuldiging van hekserij een vorm van kindermishandeling is en daarom strafbaar is.²⁰⁵ Voor zover bekend is in de DRC, althans in de afgelopen jaren, niemand veroordeeld in verband met misdaden jegens van hekserij beschuldigde personen (zie paragraaf 3.4.4 voor meer informatie over *enfants sorciers*).

Opvang alleenstaande minderjarigen

In de DRC worden weeskinderen in het algemeen opgevangen door de familie van één van beide ouders. Vanwege de slechte economische situatie van de laatste jaren en de erosie van familiebanden komt het echter voor dat weeskinderen aan hun lot worden overgelaten, ongeacht hun leeftijd. Dit geldt in ieder geval voor een aanzienlijk deel van de kinderen die van hekserij beschuldigd worden (zie boven).

---

²⁰⁰ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006.

²⁰¹ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006.

²⁰² In de Kivu-provincies lijkt het fenomeen echter minder frequent voor te komen.

²⁰³ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2006*, Democratic Republic of the Congo, 15 september 2006.

²⁰⁴ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2006*, Democratic Republic of the Congo, 15 september 2006.

²⁰⁵ Constitution, artikel 41

Iedere minderjarige die geen ouders meer heeft kan in theorie een voogd toegewezen krijgen. Deze voogd wordt gezocht in de naaste familiekring van de betrokken minderjarige of uit andere personen die voor deze taak geschikt zijn. De voogd wordt benoemd door de rechtbank, op voordracht van de familie. In de praktijk komt het echter zelden voor dat de voogdij op juridische wijze wordt geregeld. In grote delen van de DRC zijn geen rechtbanken aanwezig en daar waar wel rechtbanken zijn (in de steden), vragen deze altijd om geldbedragen die de meeste Congolezen niet kunnen opbrengen. In de praktijk worden over voogdij derhalve slechts informele afspraken gemaakt, zonder tussenkomst van een rechtbank. Volgens de nieuwe *Code de protection de l'enfant* die binnenkort van kracht wordt, is het vaststellen van de voogdij de verantwoordelijkheid van de kinderrechter in samenspraak met de *Division des Affaires Sociales* (DIVAS), de provinciale afdeling van het Ministerie van Sociale Zaken (MINAS), waarbij wordt aangetekend dat de capaciteit van DIVAS en MINAS erg beperkt is.

In de DRC bestaan geen weeshuizen van overheidswege. Tot voor kort was het ondenkbaar dat een kind niet door één van beide families werd opgevangen na het overlijden van één of beide ouders. Bovendien functioneert de staat onvoldoende om een dergelijke opvang te kunnen organiseren. In de DRC bestaat wel een aantal opvanghuizen dat wordt geleid door ngo's of religieuze congregaties, bijvoorbeeld het Leger des Heils, de Congregatie der Salesianen of een liefdadigheidsinstelling voor straatkinderen (een complete lijst van deze organisaties is niet beschikbaar). De capaciteit van de opvanghuizen is bij lange na niet genoeg om alle straatkinderen op te vangen. De levensomstandigheden van de kinderen in deze opvanghuizen zijn vaak slechter dan die van de meerderheid van de bevolking. Dit is mede te wijten aan het feit dat bovengenoemde organisaties voor hun functioneren afhankelijk zijn van giften.

Ook in deze verslagperiode werd onder andere met Nederlandse middelen het opvangcentrum van de Congregatie der Salesianen (Don Bosco) ondersteund. In dit opvangcentrum kunnen tot vijf vrijwillig uit Nederland teruggekeerde alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) verblijven. Minderjarigen die door Don Bosco worden opgevangen kunnen totdat zij meerderjarig worden in het tehuis verblijven en worden tussentijds niet overgeplaatst naar andere opvanghuizen. Wel wordt getracht om de eventuele familie te vinden, onder andere via het opsporingsprogramma (tracing) van het Congolese Rode Kruis.

De voorzieningen in Don Bosco zijn eenvoudig maar schoon. De stapelbedden waar de teruggekeerde amv's gebruik van kunnen maken staan in een apart huisje. Het huisje bestaat uit twee kamers met elk twee stapelbedden. Zodoende kunnen jongens en meisjes in aparte ruimtes slapen. Het gebouwtje beschikt over een eigen keuken met kookgerei waar de amv's zelf kunnen koken. Achter het huis bevinden zich schone douches en toiletten.

Op het terrein van Don Bosco bevindt zich tevens een opleidingscentrum waar inwonende weeskinderen, maar ook jongeren uit de omgeving, gebruik van kunnen maken. De paters bieden hier opleidingen aan op verschillende niveaus, variërend van de basisschool tot een beroepsopleiding. In de werkplaats kunnen de jongeren leren om metaal of hout te bewerken. Ook de teruggekeerde amv's kunnen hier een opleiding genieten.

Don Bosco beschikt niet over medische voorzieningen.

In het tehuis van Don Bosco verblijven momenteel ruim vijftig alleenstaande minderjarige jongens. Bijna allemaal hebben deze minderjarigen familieleden in de buurt wonen, maar deze weigeren doorgaans zich over hen te ontfermen. Don Bosco probeert wel om hen terug te plaatsen bij hun ouders, met wisselend resultaat. Een duizendtal jongeren, jongens en meisjes, maakt gebruik van de onderwijsfaciliteiten van Don Bosco.

Kinderen van ontheemden

Naar schatting raakt ongeveer 7% van de kinderen bij de ontheemding de ouders kwijt. Dit komt doordat het gezin vaak in de holst van de nacht moet vluchten, als dorp of huis door rebellen (dreigen te) worden aangevallen. Ieder kamp heeft een *child centre*, waar UNHCR probeert om de kinderen te herenigen met de ouders.

Kindsoldaten

Een groot aantal kinderen is direct of indirect betrokken geraakt bij de burgeroorlog die in de DRC gaande is. Op het hoogtepunt van de strijd waren er circa 30.000 kinderen betrokken bij de gevechten. Alle strijdende partijen die betrokken zijn of waren bij het conflict in de DRC hebben gebruik gemaakt van kindsoldaten.²⁰⁶ Momenteel zijn er naar schatting nog zo'n 2.500 minderjarigen actief in de diverse gewapende groeperingen.²⁰⁷ Ondanks de sterke afname van het aantal kindsoldaten in de afgelopen jaren berichtte UNICEF eind maart dat diverse gewapende groeperingen in de beide Kivu-provincies, ondanks het feit dat zij twee maanden eerder een vredesverdrag hadden ondertekend, nog steeds doorgingen met het rekruteren van minderjarigen.²⁰⁸

UNICEF voert in nauwe samenwerking met de Congolese overheid en internationale ngo's (COOPI, Save the Children en andere) een DDR-programma uit voor minderjarigen. Wanneer UEPNDDR in de brassage-centra van het reguliere DDR-traject minderjarigen tegenkomt, worden deze direct overgedragen

---

²⁰⁶ Human Rights Watch, *Renewed Crisis in North-Kivu*, oktober 2007

²⁰⁷ Mail & Guardian, UN: DRC rebels are recruiting more child soldiers, 31 maart 2008

²⁰⁸ Mail & Guardian, UN: DRC rebels are recruiting more child soldiers, 31 maart 2008

aan UNICEF. UNICEF runt transitcentra in Bukavu, Bunia en Goma waar jaarlijks ongeveer 4.000 kinderen worden opgevangen.

Volgens *Amnesty International* zijn vooral kinderen die recent gedemobiliseerd zijn, maar die nog niet gere-integreerd zijn in hun gemeenschap zeer kwetsbaar voor hernieuwde rekrutering. Sommige kinderen worden met geweld gedwongen de wapens weer op te nemen, anderen kiezen er zelf voor, omdat het de enige manier is waarop ze in hun onderhoud kunnen voorzien. De regering van de DRC heeft volgens *Amnesty International* geen adequate maatregelen genomen om rekrutering van kinderen tegen te gaan.²⁰⁹

Tijdens de gewelddadige confrontaties tussen de Congolese autoriteiten en aanhangers van de politiek-religieuze beweging Bundu dia Kongo in de provincie Bas-Congo in februari en maart 2008 werden ook minderjarige aanhangers van BdK gearresteerd. Volgens een internationale organisatie heeft BdK zich schuldig gemaakt aan het manipuleren en drogeren van kinderen.

3.4.5 Dienstplicht en desertie

In de DRC bestaat geen dienstplicht, al biedt de nieuwe grondwet wel de mogelijkheid deze in te stellen.²¹⁰ Desertie is volgens het Militaire Wetboek van Strafrecht strafbaar en kent als maximumstraf de doodstraf. In de praktijk komt desertie geregeld voor. Lage militairen worden hiervoor vrijwel nooit vervolgd. Deserteurs worden in de praktijk alleen vervolgd als er tevens sprake is van andere strafbare feiten. Voor iedere soldaat die daarvan gebruik wil maken, bestaat overigens de mogelijkheid om uit het leger te stappen door zich aan te melden bij een demobilisatiecentrum. Het kan voorkomen dat eenheden van de FARDC weggelopen deserteurs in de omgeving gaan zoeken.

In de huidige toestand in de DRC is het moeilijk te definiëren wat desertie precies inhoudt. Het is niet duidelijk, bijvoorbeeld, of de weigering om zich aan te sluiten bij of te integreren in het FARDC als desertie kan worden aangemerkt. Daarnaast ontbreken betrouwbare gegevens van het aantal FARDC-militairen. Sommige commandanten lijken de omvang van hun eenheden hoger op te geven, om zo meer soldij te incasseren van de legerleiding. Soldaten worden overigens lang niet altijd (op tijd) uitbetaald. De huisvesting is vaak erbarmelijk en er is niet altijd voldoende voedsel.

---

²⁰⁹ Amnesty International, DRC: Children at war, creating hope for the future, 11 oktober 2006
²¹⁰ Constitution, artikel 63

4 Migratie

4.1 Ontheemden- en vluchtelingenstromen

4.1.1 Buiten de DRC

Momenteel zijn er nog circa 308.000 Congolese vluchtelingen, waarvan het overgrote deel zich in buurlanden bevindt. Ongeveer één derde van hen (ca. 97.000) bevindt zich in Tanzania. Zambia herbergt nog ongeveer 53.000 Congolese vluchtelingen, Rwanda circa 51.000. Daarna komen de Republiek Congo (24.000) en Uganda (31.000 Congolese vluchtelingen). Daar waar vluchtelingen vanuit Zambia, Tanzania en de Republiek Congo terugkeerden, nam het aantal Congolese vluchtelingen in Rwanda en Uganda, als gevolg van het conflict in de Kivu-provincies gedurende de verslagperiode toe.²¹¹

In de periode januari-februari 2008 keerden ongeveer 3.450 Congolese vluchtelingen terug naar de DRC. Allen kregen hierbij assistentie van UNHCR.²¹²

4.1.2 Binnen de DRC

Het recht op asiel is vastgelegd in de Congolese grondwet.²¹³ De DRC biedt onderdak aan ruim 177.000 vluchtelingen uit andere landen. Meer dan de helft van hen is uit Angola afkomstig (circa 113.000). Ongeveer 30.000 vluchtelingen komen uit Rwanda, terwijl er zich circa 18.000 Burundese vluchtelingen in de DRC bevinden.²¹⁴

Ontheemden

Naast de vluchtelingen uit buurlanden, bevinden zich op Congolees grondgebied ongeveer 1,3 miljoen ontheemden, waarvan het merendeel zich in Noord-Kivu bevindt. Het aantal ontheemden in die provincie is daar toegenomen tot zo'n 800.000. In Zuid-Kivu bevinden zich naar schatting zo'n 266.000 ontheemden. In Ituri gaat het om 152.000 personen.²¹⁵ Het blijft overigens lastig om betrouwbare schattingen te maken van het aantal ontheemden, omdat ontheemden in de DRC meestal niet in formele kampen verblijven. In Noord-Kivu bevindt 'slechts' zo'n 30% van de ontheemden zich in kampen. Ontheemden verplaatsen zich meestal over een korte afstand van vijf tot tachtig kilometer, mengen zich tussen de lokale bevolking en verblijven bij gastfamilies totdat ze terug durven te keren naar hun herkomstgebied. Het afgelopen jaar is de aard van de ontheemding echter veranderd. IDP's vestigen zich steeds vaker in kampen waar zij de

---

²¹¹ UNHCR, DRC Fact Sheet, 5 maart 2008

²¹² UNHCR, DRC Fact Sheet, 5 maart 2008

²¹³ Constitution, artikel 33

²¹⁴ UNHCR, DRC Fact Sheet, 5 maart 2008

²¹⁵ UNHCR, DRC Fact Sheet, 5 maart 2008

verbetering van de veiligheidssituatie in hun regio's van herkomst afwachten. Gedurende de verslagperiode bleven ontheemden in Noord-Kivu vaak langere tijd ontheemd of moesten zij herhaaldelijk opnieuw vluchten, hetgeen een zware druk legde op de toch al beperkte absorptiecapaciteit van de gemeenschap waar zij tussen verbleven. Voedselprijzen stegen als gevolg van de sterk toegenomen vraag en voorzieningen zijn volstrekt niet berekend op de snelle bevolkingsaanwas.

4.2 Activiteiten van internationale organisaties

Een groot aantal VN-organisaties, zoals UNHCR, UNICEF, UNIFEM, de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), het Wereldvoedselprogramma (WFP) en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO), is actief in de DRC. Daarnaast zijn onder andere de volgende internationale en niet-gouvernementele organisaties actief: Artsen zonder Grenzen, Cordaid, ICCO, ICRC, IOM, Oxfam-Novib, Save the Children en World Vision. Het Congolese Rode Kruis beschikt over het grootste tracing-netwerk van de gehele ICRC-familie. ECHO, het Humanitaire Programma van de Europese Commissie, voert in de DRC een humanitair programma uit.

Door de verbeterde veiligheidssituatie in Katanga zijn de activiteiten van de UNHCR aldaar vooral gericht op terugkeer van vluchtelingen en ontheemden. In Noord-Kivu bleef de veiligheidssituatie gedurende de verslagperiode echter slecht. Daar waren de activiteiten van UNHCR met name gericht op hulp aan en opvang van ontheemden. UNHCR had echter wel beter toegang tot ontheemden dan voorheen. MONUC ondersteunt echter de activiteiten van hulporganisaties zowel op het vlak van transport als veiligheid.

Literatuurlijst

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Agence France Presse (AFP)

Amnesty International, Democratic Republic of Congo: Children at war, creating hope for the future, 11 oktober 2006

Amnesty International, Introduction à la Charte africaine des droits de l'homme et des peuples, 20 oktober 2006

Assemblée Nationale de la République Démocratique du Congo, Constitution de la République Démocratique du Congo, mei 2005

BBC News

Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook - Congo, Democratic Republic of the, 13 juni 2006

Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook - Congo, Democratic Republic of the, 6 september 2007

Economist Intelligence Unit, Country Report Democratic Republic of Congo, december 2007

Economist Intelligence Unit, Country Report Democratic Republic of Congo, maart 2008

Europese Commissie, Verordening (EG) Nr. 331/2008 van de Commissie van 11 april 2008 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 474/2006 tot opstelling van de communautaire lijst van luchtvaartmaatschappijen waaraan een exploitatieverbod is opgelegd in de Gemeenschap, 11 april 2008

Human Rights Watch, Renewed Crisis in North-Kivu, oktober 2007

The Independent

Institute for War & Peace Reporting

International Crisis Group, Crisis Group Weekly Updates

IPIS, Mapping Conflict Motives: Eastern DRC, 4 maart 2008

IRIN News

Jeune Afrique/L'Intelligent

Journal Officiel de la République Démocratique du Congo

Kennisbank Internationale Burgerlijke Stand

Mail & Guardian

NRC Handelsblad

Panapress

Polet, A.Th., MONUC, VN-missie in de Democratische Republiek Congo – Facetten van een complexe missie, Militaire Spectator, nummer 2, 2008

Radio Okapi

Reuters

Save the Children, The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo, 2 maart 2006

Sky News

Sunday Vision

U.S. Department of State, Democratic Republic of Congo - Country Report on Human Rights Practices 2007, 11 maart 2008

U.S. Department of State, International religious freedom report 2006, 15 september 2006

U.S. Department of State, International religious freedom report 2007, 14 september 2007

United States Institute of Peace, Uganda/Lord's Resistance Army Peace Negotiations, februari 2008

Publicaties van de Verenigde Naties

Integrated Regional Information Network (IRIN), informatievoorziening OCHA, VN

Letter dated 21 November 2007 from the Secretary-General to the President of the Security Council, S/2007/679, 21 november 2007

MONUC Human Rights Division, Monthly Human Rights Assessments

Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), Situation humanitaire en RDC, Rapports Hebdomadaires

Twenty-fifth report of the Secretary-General on the United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo, S/2008/218, 2 april 2008

Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Leandro Despouy to the Human Rights Council, Addendum II, A/HRC/8/4/Add.2, 11 april 2008

Resolutie VN-Veiligheidsraad, S/RES/1698, 31 juli 2006

Resolutie VN-Veiligheidsraad, S/RES/1771, 10 augustus 2007

Resolutie VN-Veiligheidsraad, S/RES/1799, 15 februari 2008

Resolutie VN-Veiligheidsraad, S/RES/1804, 13 maart 2008

UNHCR, Democratic Republic of Congo Fact Sheets

United Nations News Service

VN-Veiligheidsraad, List of individuals and entities subject to the measures imposed by paragraphs 13 and 15 of security council resolution 1596 (2005), geactualiseerd op 7 november 2007

Websites

http://ec.europa.eu/transport/air-ban/list_nl.htm

www.iglhrc.org

www.monuc.org

www.oanda.com/convert/classic

www.parlement-rdc.org

www.radiokapi.net

www.tlfq.ulaval.ca

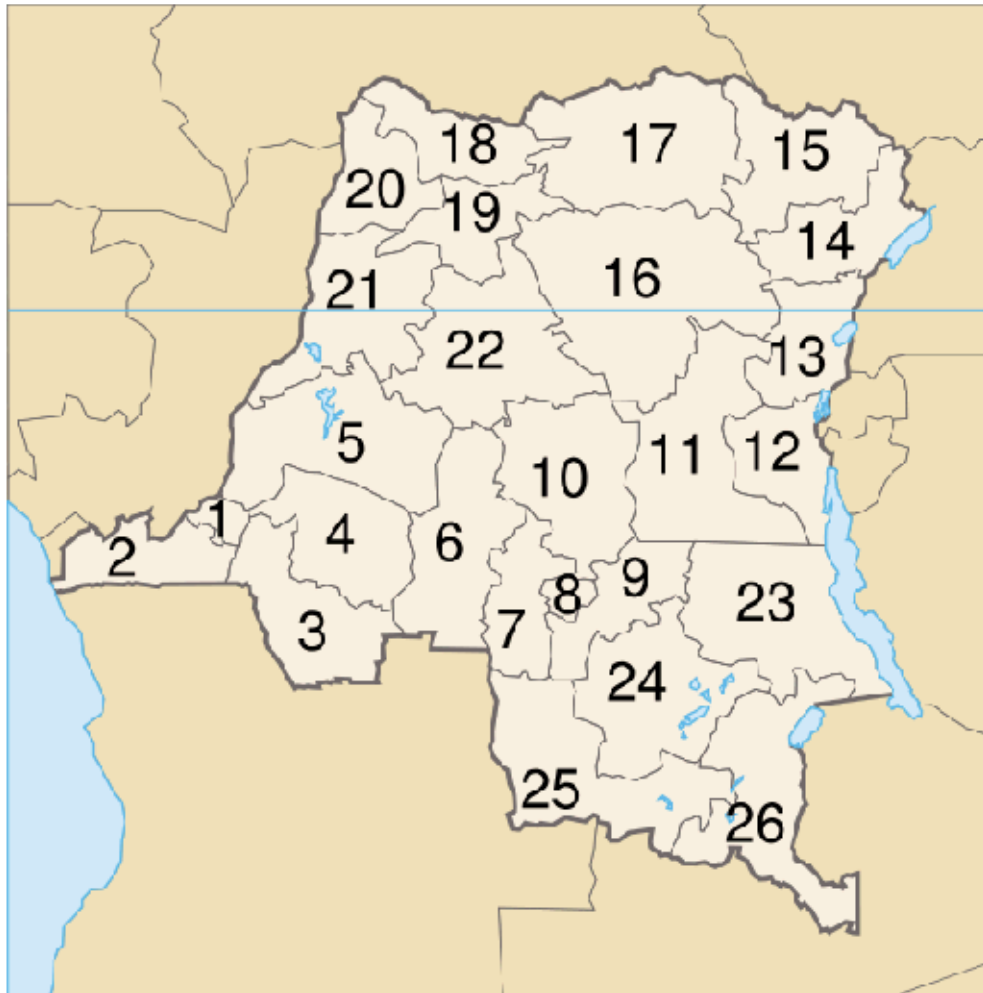
I Kaart van de Democratische Republiek Congo²¹⁶

216

De weergave van grenzen en namen op deze kaart en de gebruikte benamingen dienen niet te worden opgevat als een bevestiging of aanvaarding daarvan door het Koninkrijk der Nederlanden.

II Provincie-indeling van de Democratische Republiek Congo (nieuwe grondwet)

1 = Kinshasa (city)
2 = Kongo Central
3 = Kwango
4 = Kwilu
5 = Mai-Ndombe
6 = Kasai
7 = Lulua
8 = Kasai Oriental
9 = Lomami
10 = Sankuru

11 = Maniema
12 = Sud-Kivu
13 = Nord-Kivu
14 = Ituri
15 = Haut-Uele
16 = Tshopo
17 = Bas-Uele
18 = Nord-Ubangi
19 = Mongala
20 = Sud-Ubangi

21 = Équateur
22 = Tshuapa
23 = Tanganyika
24 = Haut-Lomami
25 = Lualaba
26 = Haut-Katanga

III Lijst met kabinetsleden (sinds de kabinetswijziging van 25 november 2007)

Minister-president

Minister-president: Antoine Gizenga (PALU)

Ministers van Staat

Landbouw en Plattelandsontwikkeling: François-Joseph Mobutu Nzanga Ngbangawe (UDEMO)

Binnenlandse Zaken, Decentralisatie en Veiligheid: Denis Kalume Numbi (PPRD)

Minister van Staat bij de President: Nkulu Mitumba Kilombo (PPRD)

Ministers

Minister bij de Premier: Godefroid Mayobo Mpwene Ngantien (PALU)

Buitenlandse Zaken en Internationale Samenwerking: Antipas Mbusa Nyamwisi (RCD-K-ML/Forces du Renouveau)

Defensie en Veteranenzaken: Chikez Diemu (PPRD)

Justitie en Mensenrechten: Mutombo Bakafua Nsenda (PPRD)

Relaties met het Parlement: Adolphe Lumanu Mulenda Bwana Nsefu (PPRD)

Plan: Olivier Kamitatu Etsu (ARC/Forces for Renewal)

Financiën: Athanase Matenda Kyelu (Onafhankelijk)

Budget: Adolphe Muzito (PALU)

Effectenbezit: Jeanine Mabunda Lioko Mudiayi (PPRD)

Nationale Economie en Handel: André Philippe Futa (PANU)

Communicatie en Media: Emile Bongeli (PPRD)

Infrastructuur, Publieke Werken en Wederopbouw: Pierre Lumbi Okongo (MSR)

Industrie en Kleine en Middelgrote Bedrijven: Simon Mboso Kiamputu (ARC/Forces du Renouveau)

Transport en Communicatiemiddelen: Charles Mwando Nsimba (UNADEF)

Gender, Vrouw en Kind: Philomène Omatuko Atshakawo Akatshi (PPRD)

Basis-, Middelbaar en Beroepsonderwijs: Maker Mwangu Famba (PPRD)

Hoger en Academisch Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek: Léonard Masuga Rugamika (PPRD)

Mijnbouw: Martin Kabwelulu Labilo (PALU)

Energie : Salomon Banamuhere Baliene (PPRD)

Koolwaterstoffen: Lambert Mende Omalanga (CCU)

Post, Telefoon en Telecommunicatie: Louise Munga Mesozi (PPRD)

Volksgezondheid: Victor Makwenge Kaput (PPRD)

Milieu, Natuurbescherming en Toerisme: Endundo Bononge (PDC)

Stedenbouw en Huisvesting: Sylvain Ngabu Chumbu (PALU)

Grondbezit: Edouard Kabukapua Bitanga (CODECO)
Arbeid en Sociale Zekerheid: Marie-Ange Lukiana Mufwankol (PPRD)
Publieke Diensten: Laurent Simon Ikenge Lisambola (MSR)
Sociale Zaken, Humanitaire Activiteiten en Nationale Solidariteit: Jean-Claude Muyambo Kyassa (CODECO)
Cultuur en Kunst: Esdras Kambale Baekwa (CODECO)
Jeugdzaken en Sport: Willy Bakonga Milima (Maï-Maï)

Vice-ministers

Binnenlandse Zaken: Joseph-Davel Mpango Okundo (PALU)
Buitenlandse Zaken: Ignace Diata Makita wa Lufata (PPRD)
Niet-ingezeten Congolezen: Colette Tshomba Ntundu (Forces du Renouveau)
Defensie en Veteranenzaken: Luc Amuri wa Mukulu Take (PPRD)
Mensenrechten: Claude Bazibuye Nyamugabo (PPRD)
Financiën: César Lubamba Ngimbi (UDEMO)
Budget: Célestin Mbuyu Kabango (PPRD)
Publieke Werken: Gervais Ntirumenyerwa Kimony (PANADI)
Mijnbouw: Victor Kasongo Shomary (PPRD)
Plattelandsontwikkeling: Xavier Bonane Ya Nganzi (Maï-Maï)
Wetenschappelijk Onderzoek: Zachée Rugabisha Nsengi Nyumva (PPRD)
Beroepsonderwijs: Arthur Sedeya Ngamo Zabusu (PDC)